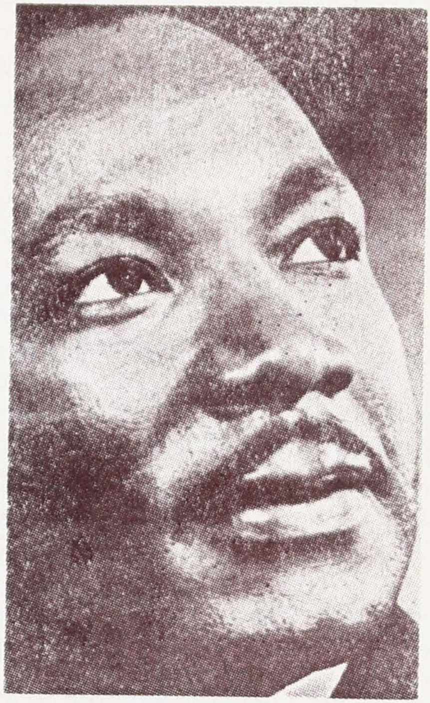
ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΤΕΧΝΗ

Δρ ΜΑΡΤΙΝ ΛΟΥΘΕΡ ΚΙΝΚ

ΕΤΟΣ 13ον ΤΕΥΧΟΣ 59-60

ΜΑ·Ι·ΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1968

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ (Δραγατσανίου 6)

(Δευτέρα καὶ Παρασκευὴ 11 — 1)

		Δρχ.
H. P. Blavatsky	Στὴ χώρα τῶν Γαλάζιων Βουνῶν	20
»	Τὸ Κλειδὶ τῆς Θεοσοφίας ἄδ. 50 δεμ.	60
Annie Besant	Μελέτη ἐπὶ τῆς Συνειδήσεως ἄδ. 50 δεμ.	60
»	Πρὸς τὴν Μύησιν	20
»	Μετενσάρκωση	10
»	Κάρμα	10
C. Leadbeater	Σ' ἐκείνους ποὺ πενθοῦν	10
»	Οἱ Διδάσκαλοι καὶ ἡ 'Ατραπὸς δεμ.	150
Besant-Leadbeater	Ὁ 'Αστρικὸς Κόσμος	10
J. van der Leeuw	Θεοὶ ἐν ἐξορίᾳ	10
Th. Pascal	Ἡ θεοσοφία εἰς ὀλίγα κεφάλαια	10
N. Sri Ram	Προσέγγισις πρὸς τὴν Πραγματικότητα	30
Ed. Arnold	Τὸ Φῶς τῆς 'Ασίας	30
∴ ∴	Φῶς στὴν 'Ατραπὸ	15
Krishnamurti	Στὰ πόδια τοῦ Διδασκάλου (ἔκδ. 1966)	15
»	10 Ὁμιλίαι εἰς 'Οχάϊ 1944	30
»	'Ελευθερία, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ἄδ.60 δεμ.	75
»	Στοχασμοὶ πάνω στὴ ζωὴ (Β΄ σειρὰ)	60
»	'Εκπαίδευσι καὶ σημασία ζωῆς ἄδ. 40 δεμ.	60
'Ιωάν. Βασιλῆς	Τὸ σημειωματάριο ἑνὸς Μύστου	50
Κ. Κιτρινιάρης	'Απολλώνιος ὁ Τυανεύς, Β΄. ἔκδ.	40
Γεώργ. Μαλτέζος	Τὰ 'Ελευσίνια Μυστήρια	50
Κ. Μελισσαρόπουλος	Μῆτις (τὸ βιβλίον τῆς σοφίας) δ.	50
»	'Αποκρυφισμὸς καὶ Μυστικισμὸς ἄδ.25 δ.	40
»	**Μελετήματα ἄδ. 40 δεμ.**	**60**
»	**Εἰσαγωγὴ στὴ Θεοσοφία ἄδ. 50 δεμ.**	**70**
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας ἄδ. 50 δεμ.	70
»	Ὁ Κομήτης (Θέατρο ἰδεῶν)	20
»	**«'Αγνώστῳ Θεῷ»**	10
Πίναξ	Ὁ αἰώνιος Δεῖπνος	10

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «ΙΛΙΣΟΣ», Τόμοι 1959, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67, χαρτοδεμένοι ἕκαστος δραχ. 50.

'Αποστείλατε τὸ ἀντίτιμον, διὰ νὰ τὰ λάβετε ταχυδρομικῶς.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΙΛΙΣΟΥ ΔΡΑΧ. 10

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΕΙΜΑΡΑΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ
Δραγατσανίου 6 (Πλ. Κλαυθμῶνος), ὄροφος 6ος, ΑΘΗΝΑΙ - 122

Διευθυντής ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ἐπιμελητὴς ὕλης ΧΡΙΣΤΟΣ ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ 13ον ✶ Μάϊος - Ἰούνιος 1968 ✶ ΤΕΥΧΟΣ 59-60

Ὁ Ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης

ΔΗΜ. Α. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Ἀποτελεῖ πραγματικὸ κομψοτέχνημα ὁ μικρός, ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ναὸς ποὺ συναντᾶ ὁ ἐπισκέπτης τῆς Ἀκροπόλεως στὰ δεξιά του, ἀνεβαίνοντας πρὸς τὰ Προπύλαια. Μᾶς εἶναι γνωστὸς σὰν ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Εἶναι ἀπὸ μάρμαρο τῆς Πεντέλης καὶ εὑρίσκεται ἐπάνω σὲ ἕναν πύργο, ὁ ὁποῖος εἶναι στηριγμένος στὸν βράχο ποὺ εἶναι ἀπὸ κάτω. Ἔχει κτισθῆ, στὴ θέσι ποὺ τὸν βλέπουμε σήμερα, σχεδὸν μαζὶ μὲ τὰ Προπύλαια, τὸν 5ον αἰῶνα, λίγο πρὶν ἀρχίσῃ ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Μὲ τὸν ἰωνικό του ρυθμό, μὲ τὸ μικρὸ ἀνάστημά του καὶ μὲ τὸν τόσο τεχνικὸ προσανατολισμό του εἶναι χαριτωμένος καὶ ἔρχεται σὲ μιὰ πετυχημένη ἀντίθεσι μὲ τὰ σοβαρὰ Προπύλαια μὲ τὸν δωρικὸ ρυθμό τους. Οἱ διαστάσεις του εἶναι μόνο 8,50 μὲ 5,50 μέτρα. Ἡ πρόσοψί του εἶναι πρὸς τὴν ἀνατολή, ὅπως ὅλων τῶν ἀρχαίων ναῶν, ἔχει δὲ τέσσαρες κολῶνες στὰ ἀνατολικὰ καὶ ἄλλες τόσες στὰ δυτικά. Εἶναι δηλαδή, καθὼς λέγουν οἱ ἀρχαιολόγοι, «ἀμφιπρόστυλος τετράστυλος». Στὸ ἀνατολικό του μέρος εἶχε τὸν βωμό του, ποὺ

μερικὰ μέρη του σώζονται ἀκόμη. Τὸν ἀρχαῖο καιρὸ ἦσαν στὸ στηθαῖο του ὡραῖα ἀνάγλυφα, σπουδαίας τέχνης, μὲ διάφορες παραστάσεις. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐσώθησαν καὶ εἶναι τοποθετημένα μέσα στὸ μουσεῖο τῆς Ἀκροπόλεως. Τὰ ἄλλα χάθηκαν μαζὶ μὲ λίγα κομμάτια τοῦ ναοῦ.

Ὁ κομψὸς αὐτὸς ναὸς κατὰ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ἔπαθε μιὰ μεγάλη δοκιμασία καὶ λίγο ἔλειψε νὰ ἐξαφανισθῆ. Τὸν 17ον αἰῶνα οἱ Τοῦρκοι τὸν διαλύσανε καὶ μὲ τὰ κομμάτια του κατεσκεύασαν κάποιο ὀχύρωμα. Τὸ εὐτύχημα ὅμως εἶναι πὼς τὰ περισσότερα κομμάτια του δὲν κατεστράφησαν καὶ ἔτσι στὰ χρόνια τοῦ Ὄθωνος Βαυαροὶ μηχανικοὶ ἠμπόρεσαν καὶ τὸν ἀνεστήλωσαν.

Ὁ ναὸς ποὺ βλέπουμε σήμερα εἶναι κτισμένος ἐπάνω σὲ ἄλλον ἀρχαιότερο, τοῦ ὁποίου ἕνα μέρος ἔχει διασωθῆ καὶ ἠμποροῦμε νὰ τὸν βλέπουμε κάτω ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ σημερινοῦ.

Ὁ ναὸς ἦτο ἀφιερωμένος στὴ θεὰ Ἀθηνᾶ, τὴν Πολιάδα, ἡ ὁποία ἐλατρεύετο ἐπάνω στὸν Ἱερὸ Βράχο. Μέσα σ' αὐτὸν ὑπῆρχε ξύλινο ἄγαλμα τῆς θεᾶς. Ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ὅμως χρόνια λέγουν τὸν ναὸ αὐτό: Ναὸ τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Καὶ ὁ Παυσανίας, περιγράφοντας τὴν Ἀκρόπολι, ἔτσι τὸν ὀνομάζει: «Τῶν δὲ προπυλαίων ἐν δεξιᾷ Νίκης ἐστὶν Ἀπτέρου ναός». Καθὼς ὅμως ὅλοι δέχονται, στὴν ἀρχὴ τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ ἦτο τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, δηλαδὴ τῆς Νικηφόρου καὶ πρὸς δόξαν αὐτῆς εἶχεν ἱδρυθῆ. Ὄχι δὲ μόνον ὁ ναὸς ποὺ βλέπουμε σήμερα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχαϊκός, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται κάτω ἀπὸ αὐτόν. Μιὰ ἐξήγησις ἔχει δοθῆ γιὰ τὸ πῶς ἀπὸ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ἔγινε τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Λέγουν λοιπὸν ὅτι καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ εἰς ἄλλες περιπτώσεις, τὸ ἐπίθετο (νικηφόρος) ἐπεκράτησε τοῦ οὐσιαστικοῦ (Ἀθηνᾶ) καὶ κατέληξε στό: ναὸς τῆς Νίκης. Προστίθεται δὲ καὶ τὸ κάπως ἀπίθανο, ὅτι ἐπειδὴ τὸ ξύλινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ποὺ ἦτο μέσα στὸ ναό, δὲν εἶχε πτερά, ἀφοῦ ἦτο τῆς Ἀθηνᾶς, κατέληξαν νὰ ὀνομάζουν τὸν ναό, τῆς Ἀπτέρου Νίκης.

Ἄλλη ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὶς λαμπρὲς νίκες τους στοὺς Περσικοὺς πολέμους, θέλοντας τὴ νίκη νὰ μένη πάντοτε μαζί τους, ἐπρόσθεσαν στὸ «ναὸς τῆς Νίκης» καὶ τὸ ἐπίθετο «Ἀπτέρου».

Κάποια ἐκδοχὴ ὅμως, ποὺ ἔχει σχέσι μὲ τὴν πνευματοδοξία τῆς ἀρχαίας λατρείας, εἶναι ὅτι ἡ ἀρχικὴ ὀνομασία τοῦ ναοῦ ἦτο ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Ἀπτέρου Νίκης, δηλαδὴ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς παντοτινὰ νικηφόρου. Τοῦτο εἶχε σχέσι, καθὼς φαίνεται, μὲ τὴ λατρεία τῆς θεᾶς ποὺ ἐγίνετο στὴν Ἀκρόπολι, ποὺ ἔδιδε στοὺς ζηλωτάς της τὴν αἰωνία καὶ ἀναφαίρετη πνευματικὴ νίκη, σὰν ἐγί-

νοντο ἄξιοι νὰ τοὺς περιβάλλη μὲ τὸ θεϊκὸ πέπλο της. Καθὼς δὲ λέγουν, ἡ ἐκδοχὴ τούτη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν παράστασι τῆς θεᾶς στὸ λατρευτικό της ξόανο, ποὺ ἦτο μέσα στὸ ναὸ καὶ τὴν παρίστανε νὰ κάθεται καὶ νὰ κρατῆ καρπὸ ροιᾶς. Ἀλλὰ στὸ κάτω - κάτω πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψι μας, ὅτι τὶς ὀνομασίες τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ τῶν ἱερῶν δὲν τὶς ἔδιδε ὁ κόσμος, ἀλλὰ τὸ Ἱερατεῖον.

Εἶναι πραγματικὰ χαριτωμένος ὁ μικρὸς αὐτὸς ναὸς ποὺ συναντᾷ πρῶτον - πρῶτον ὁ ἐπισκέπτης ὅταν ἀνεβαίνει στὴν Ἀκρόπολι. Κομψὸς καὶ ἁπλὸς στὶς γραμμές του παρουσιάζει κάτι τὸ ἁρμονικὸ σὰ σύνολο, ἀνάλαφρο καὶ θελκτικό, ποὺ δίδει στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀνάτασι. Εἶναι ἕνα πρόσχαρο παράδειγμα τῆς Ἀθηναϊκῆς τέχνης, γιὰ τὴν ὁποία, μὲ τὸ δίκιο του ἔλεγε ὁ Περικλῆς, πὼς φιλοκαλεῖ μετ' εὐτελείας.

ΔΗΜ. Α. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Μία ἀκόμη ὑπόθεσις

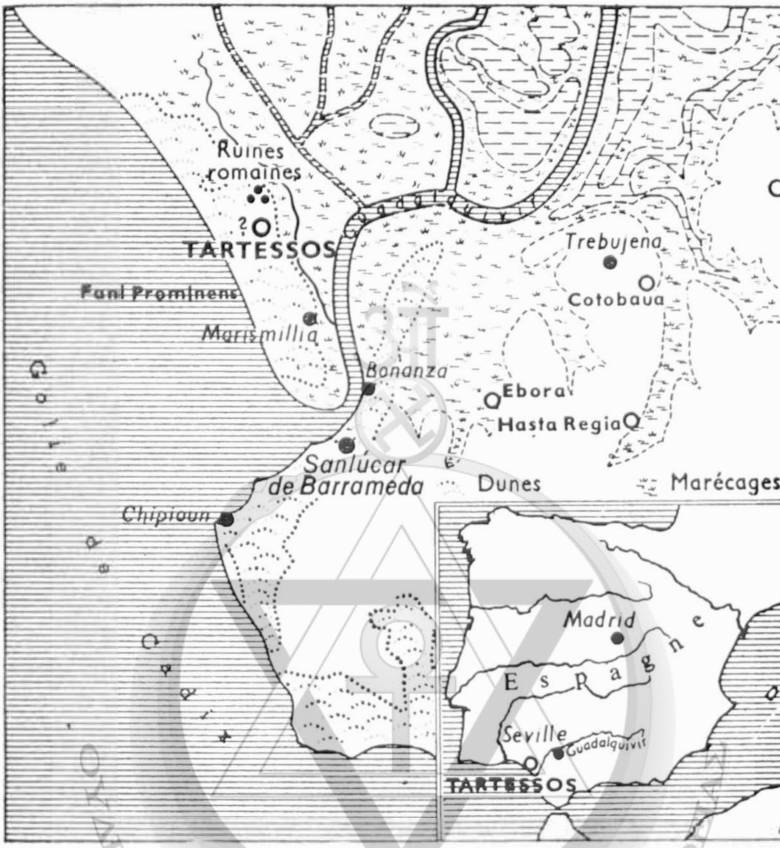
ΑΤΛΑΝΤΙΣ

ἡ ἀρχαία Ταρτησσός;

Τοῦ Γερμανοῦ σοφοῦ ΣΟΥΛΤΕΝ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ τοῦ ἔργου «Μυστηριώδεις πολιτισμοί» Ἰβὰρ Λίσνερ γράφει, στὸ τεῦχος Ἀπριλίου τοῦ γαλλικοῦ περιοδικοῦ «ΙΣΤΟΡΙΑ» ἕνα πολὺ ἐνδιαφέρον ἄρθρον γιὰ τὴν Ἀτλαντίδα, ἡ ὁποία, δυνατὸν νὰ ἦτο στὴν περιοχὴ τῆς Ἱσπανίας, κοντὰ στὶς ἐκβολὲς τοῦ ποταμοῦ Γουαδαλκιβίρ. Ἡ ἀρχαία πόλις Ταρτησσὸς θὰ ἦτο, στὴν περίπτωσι αὐτή, ἡ μητρόπολις τῆς χαμένης χώρας.

Ἡ Ταρτησσὸς (ἀναφερομένη καὶ στὴν Γραφὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Θαρσχίσχ) ἦτο γνωστὴ στοὺς ἀρχαίους γεωγράφους καὶ περιεγράφετο ὡς «χαρίεσα—ἐπιφανής— ὀλβία», διότι ἦτο εὐδαιμονεστάτη, χάρις εἰς τὰ μεταλλεῖα της καὶ τὸ ἀνεπτυγμένο ἐμπόριο. Βρέθηκαν πολλὰ σημεῖα ἀποικισμοῦ Ἑλλήνων κατὰ τοὺς 7ον καὶ 8ον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνας. Ἤδη πολλοὶ ἐπιστήμονες ἐπιχειροῦν νὰ συνταυτίσουν τὴν Ταρτησσὸ μὲ τὴν Ἀτλαντίδα. Οἱ ἐπιστήμονες αὐτοὶ—καθὼς λέγει ὁ Ἰβὰρ Λίσνερ —εἶναι βαθειὰ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸ προηγούμενον τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Τροίας ἀπὸ τὸν Σλῆμαν καὶ τῆς Κνωσοῦ ἀπὸ τὸν Ἔβανς. Καὶ πιστεύουν ὅτι ἡ ἀρχαία ποίησις καὶ παράδοσις ἐν γένει δὲν ἐχρησιμοποίησε σχεδὸν ποτὲ φανταστικὲς γεωγραφικὲς ἐνδείξεις, διότι ἡ γεωγραφία ἦτο πολὺ ἀνεπτυγμένη. Ἑπομένως, ἐπιβάλλεται μεγάλη προσοχὴ στὶς γεωγραφικὲς ἐνδείξεις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι διαποτισμένες μὲ ποιητικὸ τόνο. Ἡ ἄποψις ὅτι ὁ Πλάτων ἁπλῶς «ἐφεῦρε» τὶς γεωγραφικὲς ἰδέες του γιὰ τὴν θέσι τῆς Ἀτλαντίδος εἶναι ἀπορριπτέα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Πλάτων σαφῶς ὁμιλεῖ περὶ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν (τοῦ σημερινοῦ στενοῦ τοῦ Γιβραλτὰρ) πρὸ τῶν ὁποίων ἔκειτο ἡ νῆσος τῆς Ἀτλαντίδος, οἱ ἐπιστήμονες

Χάρτης τῆς Ταρτησσοῦ καὶ περιοχῆς.

ἐντοπίζουν ἐκεῖ τὶς ἔρευνές των. Ἰδίως ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἐρλάνγκεν, ὁ μακαρίτης Ἀδόλφος Σοῦλτεν εἶχε ἀφιερώσει πενῆντα χρόνια τῆς ζωῆς του εἰς ἔρευνες στὴν Ἰβηρικὴ περιοχή.

Μιὰ χειμωνιάτικη νύκτα τοῦ 1901 — 1902, στὸ Γκύτινγκεν, ἐδιάβαζε τὰ «Ἰβηρικά» τοῦ Ἀππιανοῦ. Τοῦ ἐπροξένησε ζωηρὴ ἐντύπωσι ἡ περιγραφὴ τῆς πολιορκίας τῆς Νουμαντίας ἀπὸ τὸν Πούβλιον Κορνήλιον Σκιπίωνα, τὸ ἔτος 133 π.Χ. Μετέβη ἀμέσως στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Δοῦρο καὶ ἐντόπισε ὡρισμένον λόφο. Στὶς 12 Αὐγούστου 1905, στὶς δύο τὸ μεσημέρι, ἄρχισε νὰ σκάβη τὸ ἔδαφος, μὲ ἕξη ἐργάτες. Δὲν ἐβράδυνε ν' ἀνακαλύψη τὴν χαμένη Ἰβηρικὴ πόλι, ποὺ τὴν ἀναζητοῦσαν ἄλλοι ἐπὶ αἰῶνες. Ὁ μεγάλος αὐτὸς γερμανὸς σοφὸς ὑπεστήριξε ὅτι ἡ Ταρτησσὸς εἶναι ἡ ζητουμένη Ἀτλαντίς. Διηύθυνε ἀνασκαφὲς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1922 καὶ 1926 στὴν κυ-

νηγετική περιοχή «Δόνα Άνια» ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Δὲν ἀπελπίσθηκε τελείως καὶ λίγο πρὶν πεθάνη παρεκίνησε τὸν Ἰβὰρ Λίσνερ νὰ ἐπιμείνη σὲ ἀνασκαφὲς πιὸ συστηματικές. Διότι, κατὰ τὴν γνώμη του, ἡ περιοχὴ τῆς Ταρτησσοῦ προσφέρει τὶς πιὸ πολλὲς καὶ πιὸ ἐκπληκτικὲς ἀναλογίες μὲ τὸ κείμενον τοῦ Πλάτωνος.

Ἀλλά, παρὰ τὶς ἀναλογίες αὐτές, παραμένει μία σπουδαία ἀσυμφωνία. Ἡ Ἀτλαντὶς φέρεται καταποντισθεῖσα 8.000 ἔτη πρὸ τῆς συγγραφῆς τῶν Πλατωνικῶν ἔργων, ἐνῶ ἡ Ταρτησσὸς φέρεται ἱδρυθεῖσα μόλις τὸ 1.150 π.Χ. καὶ καταστραφεῖσα τὸ 500 π.Χ. ἤτοι μόνον 200 χρόνια πρὸ τοῦ Πλάτωνος — ὁπότε ἀνατρέπεται ὅλη ἡ βάσις τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Αἰγυπτίου ἱερέως.

Ἐκτὸς ἂν ὁ Σοῦλτεν ὑπεστήριζε ὅτι ἡ Ταρτησσὸς ἔκειτο στὸν χῶρο τῆς ἀρχαίας Ἀτλαντίδος καὶ ὅτι ἀναζητῶντας τὴν Ταρτησσὸ θὰ ἀνεκαλύπτετο καὶ ἡ ἀρχαία μυστηριώδης χώρα.

Κατὰ τὰ ἄλλα, ἡ Ταρτησσὸς παρουσιάζει πολλὲς ὁμοιότητες μὲ τὴν μητρόπολι τῆς Ἀτλαντίδος. Ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς δυτικῆς ἄκρας τῆς Εὐρώπης, ὁ ἄργυρος ἦτο ἄφθονος, καθὼς καὶ ὁ ὀρείχαλκος, ἦτο κτισμένη πάνω σὲ νησίδα σχηματισμένη στὶς ἐκβολὲς τοῦ Γουαδαλκιβίρ, συνδεδεμένη μὲ διώρυγες κλπ., κλπ.

Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ Σοῦλτεν δὲν διέθετε τὰ σύγχρονα μέσα ἀνασκαφῶν. Μιὰ προσπάθεια σήμερα, θὰ ἦτο, ἴσως, περισσότερο εὐτυχής. Ἡ περιοχὴ εἶναι τεναγώδης. Ἀπαιτοῦνται τεχνικὰ μέσα γιὰ τὴν ἀπορρόφησι τῶν ὑδάτων καὶ τῆς λάσπης, γιὰ νὰ φθάση κανεὶς στὸ ἔδαφος τῆς ἀρχαίας πόλεως. Ἐὰν ἡ προσπάθεια ἐπετύγχανε, θὰ εὑρίσκοντο ὁλόκληρα τμήματα τῆς Ἀτλαντίδος εἰς ἐξαιρετικὴν κατάστασιν. Σήμερα ἡ περιοχὴ εἶναι μελαγχολικὰ ἔρημη. Γεμάτη ἕλη καὶ τενάγη, μὲ πεῦκα, περισσότερα βοῦρλα. Ζοῦν ἐκεῖ πολλοὶ λαγοί, ἀγριόχοιροι, καὶ ζαρκάδια. Εἶναι ὁ παράδεισος τῶν κυνηγῶν.

Καὶ ὁ Λίσνερ ὑποστηρίζει ὅτι πρέπει ν' ἀναληφθοῦν ἀνασκαφὲς συστηματικὲς γιὰ τὴν ἀνεύρεσι τῆς χαμένης Ταρτησσοῦ. Ἐὰν ἦτο ἡ Ἀτλαντίς, θὰ τὸ δείξουν τὰ εὑρήματα. Ἐκεῖνα ποὺ ἐκθάπτονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τὴν περιοχὴ φανερώνουν, ὁπωσδήποτε, τὴν ἀκμὴ ἑνὸς πολιτισμοῦ 500 ἔτη π.Χ.

Ἡ εὐκαιρία εἶναι ΣΗΜΕΡΑ!

ΣΗΜΕΡΑ ἡ ζωὴ ἀνθίζει τέλεια. Τὰ ροδοπέταλα τοῦ χθὲς ἐμάδησαν στὸ παρελθὸν καὶ τὸ αὔριο εἶναι ἀκόμη κλειστὸ μπουμπούκι, ἕνα μπουμπούκι ποὺ μπορεῖ νὰ καῆ ἀπὸ τὴν παγωνιὰ τῆς μοίρας. Καὶ τὸ μέλλον δὲν εἶναι παρὰ ἕνας σπόρος ἄσπαρτος — ἀγνώστου ποιότητος.

Ἐνῶ τὸ Σήμερα — τὸ σήμερα εἶναι ἕνα ὁλάνοιχτο λουλούδι ὀμορφιᾶς καὶ εὐωδίας. Εἶναι δικό σου — γιὰ σήμερα.

Σήμερα εἶναι μιὰ νέα σελίδα στὸ βιβλίο τῆς ζωῆς. Πάνω της, μονάχα πάνω της, μπορεῖς νὰ σημειώσης τὰ ἐπιτεύγματά σου. Περιμένει τὴν πέννα σου, ἀλλὰ σὰν στραφῆ, ἐπέρασε γιὰ πάντα.

Τὸ χθὲς εἶναι μιὰ σελίδα γυρισμένη. Δὲν μπορεῖς οὔτε μιὰ γραμμὴ πάνω της νὰ γράψης, οὔτε καὶ νὰ σβήσης μιὰ λέξη. Ἔκλεισε γιὰ πάντα καὶ θὰ ἐπηρεάση τὴν καινούργια σελίδα καθὼς ἐπηρέασε τὴν καρδιά σου καὶ τὸ θάρρος σου. Λάθη καὶ φόβοι τοῦ χθὲς δὲν χρειάζεται νὰ μεταφέρωνται στὸ κατάστιχο τῆς ζωῆς. Τὸ παρελθὸν δὲν ζητάει χρεωλύσια ἀπὸ τὸ παρόν.

Τὸ σήμερα εἶναι τουφέκι γεμισμένο — τὸ χθὲς εἶναι κάλυκας ἄδειανός. Τὸ αὔριο εἶναι ὁ στόχος. Ἐκεῖ θὰ σημειωθῆ ἡ σημερινή σου ἐπιτυχία.

Τὸ χθὲς ἐπέρασε, τὸ αὔριο εἶναι ἄγνωστο. Ἀλλὰ τὸ σήμερα — τὸ σήμερα εἶναι δικό σου, εἶναι ἕνας ἀλογάριαστος θησαυρὸς ἀπὸ χρυσὲς εὐκαιρίες, μιὰ θάλασσα ἀπὸ ἀνεξιχνίαστες δυνατότητες, ἕνα δάσος ἀπὸ κλειστὲς προσδοκίες.

Σήμερα εἶναι ἡ πρώτη φωτεινὴ νότα στὸ τραγούδι τῆς ζωῆς σου. Εἶναι ἡ παλέττα, μὲ τὴν ὁποία θὰ χρωματίσης τὸ μέλλον σου.

Ὑπάρχουν 14 ὧρες ἐργασίας σήμερα καὶ δέκα ὧρες γιὰ σκέψη καὶ ἀνάπαυση. Κανένας ἄνθρωπος δὲν ἀνεκάλυψε τὸν ὄγκο τῶν δυνατοτήτων ἐντός του.

Εἶναι δικές σου — ἀλλὰ ΣΗΜΕΡΑ!

14 λάθη στὴ ζωή

1. Νὰ καταρτίζωμε, σύμφωνα μὲ τὴ δική μας ἀντίληψη, ἕναν κατάλογο γιὰ τὰ σωστὰ καὶ τὰ στραβά, περιμένοντας νὰ συμφωνήση ὁ καθένας.

2. Νὰ θέλωμε νὰ κρίνωμε τὴν εὐχαρίστηση τῶν ἄλλων μὲ τὸ μέτρο τὸ δικό μας.

3. Νὰ προσδοκοῦμε ὁμογνωμία στὸν κόσμο.

4. Νὰ ἀξιοῦμε κρίση καὶ πεῖρα ἀπὸ τὴ νεότητα.

5. Νὰ προσπαθοῦμε νὰ ταιριάσωμε ὅλες τὶς διαθέσεις σ' ἕνα καλοῦπι.

6. Νὰ μὴν ἐνδίδωμε στὰ ἀσήμαντα τίποτε.

7. Νὰ παραδειγματιζόμεθα γιὰ τελειοποίηση στὶς δικές μας πράξεις.

8. Νὰ ταράσσωμε ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους γιὰ τὰ ἀθεράπευτα.

9. Νὰ μὴν ἀνακουφίζωμε πᾶν ὅ,τι ἔχει ἀνάγκη ἀνακουφίσεως, ἂν μποροῦμε.

10. Νὰ μὴ δίδωμε ἐνίσχυση γιὰ τὴν ἀδυναμία τῶν ἄλλων.

11. Νὰ θεωροῦμε ἀδύνατο ἐκεῖνο ποὺ ἐμεῖς δὲν μποροῦμε νὰ κάμωμε.

12. Νὰ πιστεύωμε μόνον ὅ,τι τὸ πεπερασμένο μυαλό μας μπορεῖ νὰ συλλάβη.

13. Νὰ ζοῦμε σὰν ἡ στιγμή, ὁ χρόνος, ἡ ἡμέρα νὰ ἦσαν ἀτέλειωτα.

14. Νὰ ἐκτιμοῦμε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὶς ἐξωτερικές των ἰδιότητες καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ἐσωτερικό των περιεχόμενο, ποὺ κάνει πραγματικὰ τὸν Ἄνθρωπο.

Ὁ ἀγγειογράφος Σμῖκρος συμποσιάζων μὲ φίλους καὶ φίλας (εἰς τὴν εἰκόνα παρελείφθη ἓν ζεῦγος)· μία αὐλητρὶς παίζει τοὺς διπλοῦς αὐλούς, οἱ συμπόται δὲ κεῖνται κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαίων εἰς κλίνας, πρὸ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν τράπεζαι φέρουσαι τραγήματα. Ἀγγειογραφία τοῦ ἰδίου τοῦ Σμίκρου.

Συμποσιακὰ

ΚΩΝΣΤ. Σ. ΚΙΤΡΙΝΙΑΡΗ
Πρώην Γυμνασιάρχου

Ἡ λέξις συμπόσιον εἶναι καὶ σήμερον ἐν μεγάλῃ χρήσει, ὄχι μὲ τὴν κυριολεκτικήν σημασίαν της. Γίνονται καὶ τώρα συνεστιάσεις - συμπόσια ἢ καὶ ἁπλαῖ συγκεντρώσεις - συμπόσια, διὰ νὰ δοθῇ εὐκαιρία καὶ ἀφορμὴ ἐλευθέρων συζητήσεων ἐπὶ κοινωνικῶν, πολιτικῶν, τεχνικῶν, ἠθικῶν κ.α. ζητημάτων καὶ ἀντιλήψεων.

Ἡ καθιέρωσις τῶν τοιούτων συμποσίων δὲν εἶναι, ὡς γνωστόν, θεσμὸς τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἔχει τὴν πηγήν του — ποῦ ἀλλοῦ;— εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ πρῶτον παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν Ποιητὴν κατὰ θαυμάσιον τρόπον ὁ χαρούμενος πρωτογονισμὸς τῶν Ὁμηρικῶν συμποσίων, εἰς τὰ ὁποῖα γλυκὺς ραψῳδὸς ἐτραγουδοῦσε συνοδείᾳ φόρμιγγος «τὰ κλέα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἡρώων», διὰ νὰ ὑποβοηθήσῃ εἰς τὴν συμποσιακὴν δραστηριότητα τὴν ζωτικότητα τῶν βασι-

λικῶν συνδαιτυμόνων. Ἀμέσως ὅμως κατόπιν, κατὰ τὴν κλασσικὴν —τὴν Ἀθηναϊκὴν κυρίως— περίοδον πραγματοποιεῖται ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος τύπος τῶν συμποσίων - συζητήσεων μὲ τὴν λεπτὴν εὐγένειαν, τὴν ἀττικὴν χάριν καὶ τὴν ἀνωτέραν πνευματικότητα τῶν συνδαιτυμόνων· τοῦ εἴδους τούτου τῶν συμποσίων ἔχομεν, εὐτυχῶς, ὡς γνωστόν, ὑπέροχον καὶ μοναδικὸν πρότυπον, τὴν σχετικὴν Πλατωνικὴν συγγραφήν. «Συμπόσιον» ἔγραψε καὶ ὁ Ξενοφῶν, «Σύμμεικτα Συμποσιακὰ» δὲ ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους Ἀριστόξενος.

Οἱ «συμποσιασταὶ» τῶν ἑλληνιστικῶν καὶ ἑλληνορρωμαϊκῶν χρόνων κάμνουν ἐπίδειξιν, εἰς μερικὰς περιπτώσεις δὲ καὶ κατάχρησιν ἐπιδείξεως, πολυμαθείας καὶ λογιότητος. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν τῶν σχετικῶν συγγραμμάτων κατατάσσονται τὰ «Συμποσιακὰ Σύμμεικτα» τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Γραμματικοῦ Διδύμου, τὸ «Συμπόσιον» τοῦ Ἡρωδιανοῦ καὶ τὸ ἐκ 15 βιβλίων σύγγραμμα «Δειπνοσοφισταὶ» τοῦ Ἀθηναίου. Ὁ Πλούταρχος ἀνήκει βέβαια εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Ἔγραψε «Συμποσιακὰ Προβλήματα» εἰς Θ΄ βιβλία καὶ τὸ πολύτιμον σχετικὸν ἔργον «Τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν Συμπόσιον».

Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους τὰ συμπόσια ἐξέπεσαν μὲ τὴν καθαρῶς ὑλιστικὴν καὶ ζωώδη δραστηριότητα τῶν συμποσιαστῶν εἰς τὴν πόσιν καὶ τὰ ὄργια, εἰς πολὺ χαμηλὸν ἐπίπεδον, σχεδὸν ἀ π ά ν θ ρ ω π ο ν τόσον, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ τότε τὸ χαρακτηριστικὸν λόγιον: «μισέω μνάμονα συμπόταν», τὸ ὁποῖον σημαίνει: ἐντρέπομαι δι' ὅσα ἔκαμα εἰς τὸ συμπόσιον καὶ μισῶ τὸν συμπότην ποὺ τὰ ἐνθυμεῖται.

Θὰ δώσω κατωτέρω διὰ τοὺς φίλους ἀναγνώστας τοῦ «Ἰλισοῦ» δ ε ί γ μ α τ α τῶν συμποσιακῶν συζητήσεων καὶ τῆς καθόλου συμπεριφορᾶς τῶν συνδαιτυμόνων. Καὶ πρῶτον ἀπὸ τὸ Πλατωνικὸν συμπόσιον· δὲν εἶναι δεῖγμα τῶν βαθυστοχάστων περὶ ἔρωτος φιλοσοφικῶν συζητήσεων, ἀλλὰ πρότυπον πράγματι φιλόφρονος δῆθεν ἀντιδικίας, διεξαγομένης μὲ λεπτότητα καὶ εὐγένειαν — μὲ «χιοῦμορ» θὰ ἐλέγομεν, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἰδική μας ἔκφρασις ἀ τ τ ι κ ὴ χ ά ρ ι ς ἢ ἀ τ τ ι κ ὸ ν ἅ λ α ς. Τὸ ἀπόσπασμα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τὸ ἐπιγράψωμεν: Ἀ λ κ ι β ι ά δ η ς κ α ὶ Σ ω κ ρ ά τ η ς.

Μετὰ τὴν περὶ ἔρωτος συζήτησιν καὶ τὸν μυσταγωγικὸν περὶ τοῦ ἰδανικοῦ ἔρωτος λόγον τῆς Μαντινικῆς Διοτίμας ἀκολουθεῖ —ὡς Διονυσιακὸν τρόπον τινὰ στοιχεῖον ἔναντι τοῦ Ἀπολλωνείου «πνεύματος»— ἡ ἀπροσδόκητος θορυβώδης εἴσοδος τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἀπρόσκλητος ἔρχεται ἀπὸ ἄλλο συμπόσιον, μεθυσμένος καὶ στηριζόμενος εἰς ὡραίαν αὐλητρίδα· ἔρχεται νὰ σ τ ε φ α ν ώ σ η τὸν νεαρὸν ἀμφιτρύωνα Ἀγάθωνα, ποὺ ἑορτάζει τὴν πρώτην ποιητικὴν νίκην του εἰς τὴν τραγῳδίαν. Καθὼς προβάλ-

λει εἰς τὸ κατώφλι μὲ τὰ φορέματα ἀτημέλητα, μὲ κισσοστεφανωμένα καὶ ἀνθοστόλιστα τὰ ὡραῖα πυκνὰ μαλλιά του ὁ γοητευτικὸς νέος, σαγηνεύει ὅλην τὴν συντροφιάν. Εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἀγάθωνος νὰ καθίσῃ εἰς τὴν ἰδίαν μὲ αὐτὸν κλίνην(1) ἔσπευσε βιαστικὰ νὰ συμμορφωθῇ, ἀλλὰ τοῦ ἔπεσαν τὰ στεφάνια ἀπὸ τὸ μέτωπον ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια καὶ δὲν εἶδε ἀμέσως τὸν Σωκράτη, ποὺ ἐκάθητο εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τὸν Ἀγάθωνα κλίνην. Μόλις τὸν εἶδε: Θεέ μου! (Παναγία μου! θὰ ἔλεγε κανεὶς σήμερα) Τί ἦταν αὐτό;! Ὁ Σωκράτης...! Μὰ τί, καρτέρι μοῦ κρατεῖς;... Τί ἤθελες ἐδῶ ποὺ (μοῦ) ἦρθες, Καὶ γιατί δὲν ἐπήγαινες νὰ καθίσῃς μὲ τὸν Ἀριστοφάνη, παρά, εἶχες δὲν εἶχες, τὰ ἐκατάφερες νὰ πάρῃς θέσιν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ πρώτου ἐδῶ μέσα εἰς τὴν ὡραιότητα, (τοῦ Ἀγάθωνος). Ὁ Σωκράτης τότε — ἀμυνόμενος τρόπον τινὰ— λέγει: «Ἀγάθων, κοίταξε νὰ μὲ προστατεύσῃς! Ὁ ἔρως τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ἔχει καταντήσει δι' ἐμὲ βάσανον ὄχι μικρόν. Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ τὸν «ἐρωτεύθην» δὲν ἔχω πλέον τὸ δικαίωμα μήτε τὸ βλέμμα μου νὰ στρέψω μήτε τὸν λόγον κἂν νὰ ἀπευθύνω εἰς κανένα ἀπολύτως ὡραῖον νέον· εἰ δ' ἄλλως, αὐτὸς ἐδῶ μοῦ δημιουργεῖ ἀπὸ ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον ἀπίστευτα πράγματα καὶ μὲ ὑβρίζει καὶ μόλις συγκρατεῖται ἀπὸ τὸ νὰ μὴ χειροδικήσῃ ἐναντίον μου. Κοίτα λοιπόν.. προστάτευσέ με καὶ προσπάθησε νὰ μᾶς συμφιλιώσῃς, εἰ δὲ μή, ἂν ζητήσῃ νὰ βιαιοπραγήσῃ, βοήθησέ με.. ». —Ἄ, ὄχι, συμφιλίωσις μεταξύ μας εἶναι ἀδύνατος, ἐφώναξεν ὁ Ἀλκιβιάδης.. Ἂς εἶναι ὅμως· δι' ὅλα αὐτὰ θὰ σὲ τιμωρήσω, Σωκράτη, κατόπιν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, προσέθεσε, δῶσε μου, Ἀγάθων, ἕνα μέρος ἀπὸ τὰς ταινίας, διὰ νὰ στολίσω καὶ τούτου τὴν θαυμασίαν κεφαλήν, διὰ νὰ μὴ παραπονῆται πῶς ἐστεφάνωσα ἐσέ, ἐνῷ αὐτὸν ποὺ εἶναι νικητὴς κατὰ τὸ πνεῦμα —ὄχι μόνον χθές, ὅπως σύ, Ἀγάθων, ἀλλὰ πάντοτε— τὸν ἀφῆκαν ἀστεφάνωτον». Καὶ ἐπῆρε ἀπὸ τὰς ταινίας καὶ τὸν ἐστεφάνωσε. Ἐπακολουθεῖ μετ' ὀλίγον ἡ «κατόπιν τιμωρία». Ὁμιλεῖ ὁ Ἀλκιβιάδης, βέβαια, πρὸς τὴν ὁμήγυριν: Τοῦ Σωκράτη τὸ ἐγκώμιον, κύριοι, θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ κάμω ἔτσι, μὲ παρομοιώσεις. Αὐτὸς θὰ νομίσῃ, ἴσως, πρὸς γελοιοποίησιν· ἀλλὰ ἡ παρομοίωσις θὰ γίνῃ χάριν ἀκριβείας καὶ ὄχι πρὸς διακωμώδησιν. Ἰσχυρίζομαι λοιπὸν ὅτι ὁ Σωκράτης ὁμοιάζει ἐξαιρετικὰ μὲ αὐτοὺς τοὺς Σειληνοὺς τῶν μαρμαρογλυφείων, ποὺ κατασκευάζουν οἱ καλλιτέχναι καθισμένους νὰ κρατοῦν σύριγγα ἢ αὐλούς.(2) Ἂν τοὺς ἀνοίξῃς εἰς δύο, αποκα-

(1) Ὡς γνωστόν, οἱ Ἀρχαῖοι ἔτρωγαν ἀ ν α κ ε κ λ ι μ έ ν ο ι, μισοεξηπλωμένοι δηλ. εἰς κλίνην καὶ στηριζόμενοι εἰς τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα. Κάθε «κλίνη» ἐχρησιμοποιεῖτο συνήθως διὰ τρεῖς συνδαιτυμόνας.

(2) Οἱ Σειληνοὶ καὶ οἱ Σάτυροι ἦταν ἄσχημοι, σχεδὸν τερατόμορφα ὄντα, ἀκόλουθοι τοῦ Διονύσου. Ἐδῶ ὀνομάζει Σειληνοὺς τῶν μαρμαρογλυ-

λύπτονται πὼς κλείνουν μέσα θεῶν ἀγάλματα...

Δὲν εἶναι ἀνάγκη πλέον νὰ σημειώσωμεν ποίου εἴδους ἔρωτα πρὸς τὸ ἰδανικὸν - θεϊκὸν κάλλος τῆς Σωκρατικῆς προσωπικότητος τρέφει ὁ Ἀλκιβιάδης (καὶ ὄχι ὁ Σωκράτης, ποὺ ἀπὸ ἐραστὴς γίνεται ἐρώμενος) καὶ νὰ ὑπογραμμίσωμεν πόσο δύσκολον εἶναι νὰ παρουσιασθῆ μὲ τόσην εὐγένειαν καὶ λεπτότητα καὶ πνευματικότητα μιὰ τέτοια σκηνή.

Ἂς περάσωμεν τώρα εἰς τὴν σοβαρὰν μέν, ἀλλὰ πεζὴν καὶ παραδοξολόγον κάποτε λογιότητα τῶν Σοφῶν τοῦ Πλουτάρχου. Φιλοξενοῦνται καὶ συμποσιάζουν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Περιάνδρου τῆς Κορίνθου. Λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἀμάσιος πρὸς τὸν ἐκ τῶν συνδαιτυμόνων Βίαντα τὸν Πριηνέα, διὰ τῆς ὁποίας τὸν παρεκάλει ὁ Ἄμασις νὰ τοῦ λύση τὸ πρόβλημα ποὺ τοῦ ἔθεσεν ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰθιόπων καὶ τὸ ὁποῖον πρόβλημα συνίστατο εἰς τὸ πῶς θὰ καταπίη ὁ Ἄμασις ὅλο τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης — καὶ τὸ ἔλυσεν, ὡς γνωστόν, ὁ Βίας τὸ πρόβλημα μὲ τὴν παραγγελίαν πρὸς τὸν Ἄμασιν νὰ δεχθῆ νὰ καταπίη τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, ἂν ὁ Αἰθίοψ κρατήση ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν ποὺ χύνονται εἰς αὐτὴν — καὶ δὲν εἶναι «θάλασσα» βέβαια... Λαμβάνοντες λοιπὸν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ πρόβλημα τοῦ Ἀμάσιος θέτουν καὶ συζητοῦν ἐν συνεχείᾳ διάφορα θέματα καὶ προβλήματα. Ὁμιλοῦν περὶ χρόνου καὶ περὶ θεῶν καὶ περὶ ἀνθρωπίνων θεσμῶν:

Περὶ τῆς ἀρίστης δημοκρατίας: Ὁ Κλεόβουλος ὑποστηρίζει ὅτι εἰς τὴν ἀρίστην δημοκρατίαν «οἱ πολιτευόμενοι τὸν ψόγον μᾶλλον δεδοίκασιν ἢ τὸν νόμον», δηλ. ὅσοι πολιτεύονται περισσότερο φοβοῦνται τὴν κατηγόρια τοῦ κόσμου γιὰ τὴ ζωή τους παρὰ τὸν νόμο.

Καὶ ὁ Σόλων: ἀρίστη δημοκρατία εἶναι ἐκεῖ, ὅπου καὶ ὅσοι δὲν ἀδικοῦνται καταγγέλλουν καὶ τιμωροῦν τοὺς ἀδικήσαντας ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἀδικηθέντας· ἢ κατ᾽ ἄλλην ἔκφρασιν: ὅπου, «ὁμοίως ἄχθονται τοῖς ἀδικουμένοις οἱ μὴ ἀδικούμενοι». Καὶ περὶ τοῦ οἴκου ὁ Πιττακός: «ἄριστος οἶκος ὁ τῶν περιττῶν μηδενὸς δεόμενος καὶ τῶν ἀναγκαίων μηδενὸς ἐνδεόμενος» (δηλ. αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε ποὺ εἶναι περιττὸ καὶ δὲν τοῦ λείπει τίποτε ἀπὸ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα).

Καὶ ἀφοῦ ἔφθασαν εἰς τὸν οἶκον, φυσικὸν ἦτο νὰ ὁμιλήσουν καὶ διὰ τὰ ἐν τῷ οἴκῳ· καὶ διὰ τὴν φιλοξενίαν δηλαδὴ καὶ διὰ τὰ τραπέζια καὶ διὰ τὴν τροφήν. Κατὰ τὴν συνήθειαν δὲ τῶν χρό-

---

φείων τὰ στενόμακρα ξύλινα κιβώτια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐτοποθέτουν τὰ ἕτοιμα ἀγάλματα, διὰ νὰ τὰ προφυλάξουν, μέχρις ὅτου τὰ παραδώσουν. Εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σκεπάσματος ἐφιλοτέχνουν ἀνάγλυφα Σειληνῶν ἢ Σατύρων κρατούντων αὐλοὺς ἢ σύριγγα.

νων ἐκείνων, ὁπότε καὶ Μυίας ἀκόμη Ἐγκώμιον καί Φαλάκρας Ἐγκώμιον ἀναπτύσσεται, ἀνέλαβε κάποιος —ὁ ἰατρὸς Κλεόδωρος— καὶ τῆς τροφῆς τὸ ἐγκώμιον. Εἶχεν εἴπει ὁ Σόλων ἐξ ἀφορμῆς ἐπαίνου πρὸς τὸν Ἡσίοδον (ὅτι εἶχε καὶ γνώσεις ὑγιεινῆς καὶ σχετικὰς μὲ τὴν τροφὴν γνώσεις) ὅτι καλύτερον θὰ ἦτο νὰ μὴ ἐχρειάζετο διόλου τροφὴν ὁ ἄνθρωπος· μέχρι πρὸ ὀλίγου, εἶπεν ὁ Σόλων, οὔτε ἐβλέπαμεν οὔτε ἀκούαμεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἀλλὰ σκυμμένος ὁ καθένας ὑπηρετοῦσε τὴν ἀνάγκην τῆς τροφῆς· τώρα ποὺ ἐσηκώθησαν αἱ τράπεζαι, ἐλευθερωθήκαμε καὶ συζητοῦμεν καὶ ἐπικοινωνοῦμεν, ἐπειδὴ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ μὴ χρειαζώμεθα τροφήν. Αὐτὸν δὲν εἶχεν ὑπ᾿ ὄψιν του ὁ Ὅμηρος, ὅταν εἶπε διὰ τοὺς θεούς:

> δὲν τρώγουν φαγητὸ ποτέ, λαμπρὸ κρασὶ δὲν πίνουν,
> αἷμα γι᾿ αὐτὸ δὲν ἔχουνε κι᾿ ἀθάνατους τοὺς λένε,

Ἡ τροφὴ λοιπὸν εἶναι ἐφόδιον τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ θανάτου. Ἀπὸ αὐτὴν αἱ ἀσθένειαι, ἐξ αἰτίας της οἱ πόλεμοι· μὲ τὴν τροφὴν παθαίνομε ὅ,τι αἱ Δαναΐδες, ποὺ δὲν θὰ ἤξεραν τί νὰ κάμουν, ἂν δὲν εἶχαν νὰ γεμίζουν τὸν γνωστὸν πίθον των.

Ὁ Κλεόδωρος ὅμως ὁ ἰατρὸς διαφωνεῖ ριζικῶς καὶ πλέκει τῆς τροφῆς τὸν ἔπαινον. Δὲν ἐπιτρέπεται, ἀναφωνεῖ, νὰ λέγωνται τέτοια πράγματα — καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἁπλώνεται μπροστά μας τράπεζα, ποὺ εἶναι βωμὸς τῶν θεῶν, τῶν προστατῶν τῆς φιλίας καὶ τῆς φιλοξενίας. Χωρὶς τροφὴν ἐξαφανίζεται ἡ Ἑστία τοῦ οἴκου, αἱ ὑποδοχαὶ καὶ ἡ φιλοξενία, καὶ ἡ κοινωνικότης, ὁλόκληρος δηλ. ἡ ζωή. Ἂν σβήσῃ ἡ γεωργία (ποὺ μᾶς δίδει τὴν τροφήν), θὰ μᾶς ἀφήσῃ πάλιν τὴν γῆν ἄσχημον καὶ ἀκάθαρτον, γεμάτην ἄκαρπον βλάστησιν καὶ ἀπὸ ποτάμια ποὺ θὰ κυλοῦν χωρὶς τάξιν. Θὰ καταστρέψῃ καὶ ὅλας τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐργασίας καὶ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν. Ἡ ζωὴ θὰ καταντήσῃ μονότονος καὶ τὸ σῶμα θὰ περιβάλλῃ ἀνωφελῶς τρόπον τινὰ τὴν ψυχήν. Διότι τὰ περισσότερα καὶ σπουδαιότερα μέρη αὐτοῦ εἶναι ὄργανα προετοιμασμένα διὰ τὴν τροφήν: γλῶσσα, ὀδόντες, στόμαχος, ἧπαρ. Ὅποιος λοιπὸν δὲν χρειάζεται τροφὴν δὲν χρειάζεται καὶ τὸ σῶμα· τοῦτο δὲ θὰ ἐσήμαινε νὰ μὴ χρειάζεται κανεὶς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του, διότι ὁ καθένας μας ὑπάρχει μαζὶ μὲ τὸ ἰδικόν του σῶμα.

Τελειώνω μὲ «κάτι» ἀπὸ τὸν νεώτερον ἑλληνικὸν ποιητικὸν στοχασμόν. Ἀναφέρεται εἰς τὴν τροφήν, εἰς τὴν τροφὴν τῶν δυνατῶν, ποὺ καμμιὰ φορὰ καταβροχθίζουν τὸν ἀδύνατον. Ὁ μῦθος εἰς τὸν Ἡσίοδον. Ἱέραξ ἥρπασεν ἀηδόνα καὶ ἡτοιμάζετο νὰ τὴν καταβροχθίσῃ· ὅταν δὲ ἐκείνη τὸν παρεκάλεσε νὰ μὴ τὴν φάγῃ, διότι δὲν εἶναι ἀρκετὴ νὰ τὸν κάμῃ νὰ χορτάσῃ, ἀπήντησεν ὅτι:

πρὸς τὸν ἰσχυρὸν δὲν πρέπει νὰ ἀντιφέρεται ὁ ἀδύνατος, διότι καὶ νικᾶται καὶ λύπην καὶ αἶσχος δοκιμάζει:

«Ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλει πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν
νίκης τε στέρεται πρὸς τ' αἴσχεσιν ἄλγεα πάσχει».
(Ἔργα καὶ Ἡμέραι, στ. 210)

Αὐτοὺς τοὺς στίχους ἐδιάβασαν εἰς τὸν ποιητήν. Καὶ ἐκεῖνος τοὺς ἔδωσε νέαν πνοήν, νέον νόημα μ' ἕνα δικό του ποίημα «Τὸ Ἀηδόνι καὶ τὸ Γεράκι». (Ἀπὸ τὰ Ἰταλικὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ — Μετάφρασις Καλοσγούρου):

Ἀγροίκησε, γεράκι, τὸ φτωχὸ τ' ἀηδόνι!
Εἶναι στὸ χέρι σου ἡ ζωή μου, καθὼς εἶναι
τὸ πέταμά μου τούτη τὴ στιγμὴ στὰ νέφη,
ὅπου ποτὲ δὲν ἔχω φθάσει. Ἀλλ' ἄκουσέ με...
Μ' εὔφραινε γύρω ἡ φύσι κι ἔβγαιν' ἁρμονία.
Σὲ θωροῦσα ποὺ ἐρχόσουν κατὰ μὲ κι ἀπὸ
τὸ θαυμασμό μου στάθηκε ὁ φόβος νικημένος
στὸ μεγαλόπρεπο τρεχᾶτο πέταμά σου,
ὅπου ἐγὼ τῶν θεῶν ἐξάνοιγα τὸ δῶρο.
Ἐκείνη τὴ στιγμὴ μέσ' ἀπὸ πλούσιο βάθος
τὰ τραγούδια μου θέλανε νὰ βγοῦνε, ἀπ' τὸν πόνο
γιά 'να τριανταφυλλάκι π' ἅρπαξ' ὁ ἀέρας...
...Ἄφησέ με νὰ ζήσω μιὰ στιγμή, κἂν ὅσο
στὸ γαληνὸ νὰ δώσω αἰθέρα καὶ στ' αὐτί σου
τὸ θησαυρό μου. Μὴ σκοτώσῃς ὅ,τι πρέπει νὰ
(γεννηθῆ.

Εὐγενικὸ καὶ λεπτὸ πρᾶγμα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀηδονιοῦ. Ζῆ γιὰ νὰ ἀνταποκριθῆ στὴ γύρω του ἁρμονία. Πονεῖ γιὰ τὸ τριανταφυλλάκι ποὺ ἁρπάζει ὁ ἀέρας... καὶ εἶναι ἀσφαλῶς τὸ ἀηδόνι ὁ ἀληθινὸς νικητὴς στὴν πάλη του μὲ τὸν δυνατό, γιατὶ πάντα νικητὴς εἶναι τὸ πνευματικὸ καὶ ψυχικὸ κάλλος, ποὺ φανερώνεται στὰ οὐρανομίλητα λόγια του.

Κ. Σ. ΚΙΤΡΙΝΙΑΡΗΣ

Ποιὸς εἶναι ἀδελφός;

ΕΚΕΙΝΟΣ ποὺ ἀντιλαμβάνεται τὴν σιωπή σου.

ΕΚΕΙΝΟΣ ποὺ δίνει στὶς ἀνάγκες σου προτεραιότητα ἀπὸ τὶς δυνατότητές σου.

ΕΚΕΙΝΟΣ ποὺ εἶναι στὸν ἑαυτό του εἰλικρινής, ἄρα θὰ εἶναι καὶ σὲ σένα.

ΕΚΕΙΝΟΣ ποὺ ὅταν φθάση στὴν κορυφὴ τῆς κλίμακος, δὲν σὲ ξεχνᾶ ἂν εἶσαι στὴ βάση της.

ΕΚΕΙΝΟΣ ποὺ εἶναι ἀπέναντί σου ὁ ἴδιος, ὅταν ἡ εὐδαιμονία σοῦ μειδιᾶ καὶ ὅταν ἡ ἀτυχία καὶ ἡ θλίψη σὲ κυκλώνει.

ΕΚΕΙΝΟΣ ποὺ ἔρχεται χαρωπὰ ὅταν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν φύγει καὶ θὰ μείνη νὰ κλάψη μαζί σου, ὅταν ἐκεῖνοι ποὺ ξέρουν μόνο νὰ γελοῦν ἔχουν πάει μακρυά.

ΕΚΕΙΝΟΣ ποὺ προστατεύει τὰ συμφέροντά σου σὰν τὰ δικά του, δὲν σὲ κολακεύει οὔτε σὲ ξεγελᾶ, μὰ δίκαια παινεύει τὶς καλὲς πράξεις σου καὶ ἐξ ἴσου καταδικάζει τὶς κακές.

ΕΚΕΙΝΟΣ ποὺ δὲν ἀλλάζει ἀπέναντί σου, στὸ πολυάνθρωπο περιβάλλον τῆς εὐτυχίας καὶ στὴ μοναξιὰ τῆς φτώχειας, ποὺ τὸ χαμόγελό του σκορπίζει σὲ κάθε συντροφιὰ ἡλιοφῶς.

ΕΚΕΙΝΟΣ ποὺ χαίρεται μαζί σου γιὰ τὴν καλή σου τύχη, καταδικάζει τὰ σφάλματά σου, συμπονεῖ στὶς θλίψεις σου, βοηθεῖ στὴν ἀτυχία σου καὶ εἶναι γιὰ τὴν ταραχὴ ἕνα ἀσφαλὲς φρούριο.

Νὰ ἱδρυθῇ Ἑστία τοῦ Ἐργαζομένου Παιδιοῦ

ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ Ο ΜΕΓΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΕΚΤΟΝΙΣΜΟΥ

Ἀλέξανδρος Φ. Τζαζόπουλος

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΕΚΤΟΝΙΣΜΟΣ μελετᾷ τὴν πραγματοποίησιν ἑνὸς ἀκόμη κοινωνικοῦ ἔργου, τῆς «Ἑστίας τοῦ ἐργαζομένου παιδιοῦ».

Τὴν ἀνακοίνωσιν αὐτὴν ἔκαμεν ὁ κ. Ἀλέξανδρος Τζαζόπουλος, Μέγας Διδάσκαλος, ὁμιλῶν εἰς κοινὴν συγκέντρωσιν τῶν μορφωτικῶν συλλόγων «Μέλης» καὶ «Ἀναγέννησις», οἱ ὁποῖοι συντηροῦν ἐν Ἀθήναις νυκτερινὰς σχολὰς ἐργαζομένων νέων.

Τμῆμα τῶν σχολῶν ἀναλφαβήτων τοῦ «Μέλητος».

Ὁ κ. Τζαζόπουλος, πρωτεργάτης τῆς ἀναπτύξεως τῶν νυκτερινῶν σχολῶν κατὰ τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, εἰς τὰς ὁποίας ἀπὸ 30 καὶ πλέον ἐτῶν παρέχεται συστηματικὴ μόρφωσις, μόρφωσις τελείως δωρεὰν (μετὰ τῶν βιβλίων, γραφικῆς ὕλης, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἀτομικῶν εἰδῶν ἐνδύσεως καὶ ὑποδήσεως τῶν μαθητῶν, ἀπόρων ἐργατῶν κυρίως) διεπίστωσεν ὅτι βαθμηδὸν μειοῦται κατ' ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτώντων εἰς τὰς σχολάς, τόσον τὰς δημοσίας, ὅσον καὶ τὰς ἰδιωτικάς, λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ. Ἐνῶ τὸ 1960 - 61 ἐφοίτων εἰς τὰ δημόσια νυκτερινὰ σχολεῖα 21.930 μαθηταί, ὁ ἀριθμὸς ἐμειώθη κατὰ τὸ 1966 - 67 εἰς 7.461. Ἀνάλογος μείωσις ἐσημειώθη καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ νυκτερινὰ σχολεῖα (4.655 τὸ 1960 - 61 καὶ 2.170 τὸ 1966 - 1967).

Εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνυψώσεως τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ ὁ Τεκτονισμὸς κατέλαβε τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, συντηρῶν τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν γλωσσικῶν καὶ τεχνικῶν σχολῶν ἐν Ἑλλάδι. Τελευταίως, ὅμως, τὸ ἔργον τῶν νυκτερινῶν σχολῶν στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως περιορίζεται, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος, εἰς τὰς δύο τελευταίας τάξεις 5ην καὶ 6ην. Ὁπότε, ἕνα νέον ἔργον τίθεται πρὸ τοῦ Τεκτονισμοῦ, σχέσιν ἔχον πάλιν μὲ τὸ παιδί, ἀλλὰ εὐρύτερον. Ὁ κ. Τζαζόπουλος εἶπε σχετικῶς τὰ ἑξῆς:

«Εἰς τὴν τύρβην τῶν μεγάλων πόλεών μας, ἔκπαλαι, ἀλλὰ ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, περιπλανᾶται πληθὺς νέων, οἱ ὁποῖοι ἀνερμάτιστοι καὶ ἀπροσανατόλιστοι περιδινοῦνται εἰς τὴν κονίστραν τῆς βιοπάλης, ἄνευ γονέων καὶ προστάτου, ἄνευ καθοδηγήσεως. Κατακλύζουν τὰ πεζοδρόμια, ἀλλὰ καὶ τὰ νοσοκομεῖα καὶ τὰς φυλακάς, τῶν ὁποίων τὸν ἀριθμὸν αἱ ἀνωμαλίαι τῶν τελευταίων ἐτῶν ηὔξησαν σημαντικώτατα. Κοιμοῦνται κατὰ δεκάδας εἰς χώρους, τοὺς ὁποίους παρέχουν, ἔναντι ἀνταλλάγματος βεβαίως, ἐπιχειρηματίαι ἀμφιβόλου ὑποστάσεως. Ὁ συναγελασμὸς τῶν νέων αὐτῶν εἰς τοὺς χώρους αὐτοὺς ὑπὸ συνθήκας, τῶν ὁποίων ἡ ἔκθεσις παρέλκει, φθείρει ὄχι μόνον τὴν ὑγείαν των, ἀλλ' ἐξωθεῖ καὶ συμβάλλει εἰς τὴν ἀλληλοδιαφθοράν των, ἀποτελεῖ δὲ φυτώριον δημιουργίας καὶ ἀναπτύξεως ἐγκληματιῶν καὶ διεφθαρμένων νέων.

»Μία στέγη, λοιπόν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ νέοι οὗτοι, ἔναντι συμβολικῆς πληρωμῆς ἢ καὶ ἄνευ ταύτης, θὰ ἐξησφάλιζον συνθήκας διαβιώσεως ὑποφερτάς, καὶ θὰ ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην καθοδήγησιν τοῦ Τεκτονισμοῦ, ἡ ὁποία θὰ ἐπεξετείνετο καὶ θὰ περιελάμβανε πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ σταδιοδρομίαν τοῦ νέου καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ του ἐπιπέδου συμφώνως πρὸς τὰς ἑλληνο-

χριστιανικὰς παραδόσεις, θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέση τὴν «Ἑστίαν τοῦ ἐργαζομένου παιδιοῦ». Τὸ ἔργον αὐτὸ δύναται νὰ ἀποτελέση τὴν βάσιν καὶ δι' ἄλλα πρὸς τὸν αὐτὸν τείνοντα σκοπόν, τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν νέων.

»Τοιοῦτον ἔργον θὰ θέση τὸν Τεκτονισμὸν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὸ νοσοῦν καὶ εὐπαθές, ἀλλὰ καὶ εὔπλαστον μέρος τῆς κοινωνίας, καὶ θὰ ἐπιτρέψη εἰς αὐτὸν νὰ ἀσκήση ἐναργέστερον τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασίν του ἐπὶ τῆς κοινωνίας καὶ εἰσφέρη τὴν συμβολήν του εἰς τὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἀνασυγκρότησιν αὐτῆς. Δι' αὐτοῦ ὁ Τεκτονισμός, ἕνα ὑπὸ παρασκευήν, κατὰ πᾶσαν βεβαιότητα, ἐχθρὸν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πατρίδος, θὰ μεταβάλη αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειαν ποὺ θὰ σχηματίση, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς φίλον καὶ προστάτην της».

«Ἰδοὺ τὸ πρόβλημα —κατέληξεν ὁ κ. Τζαζόπουλος— τὸ ὁποῖον ὀρθοῦται πρὸ τῆς συνειδήσεώς μας. Ἐπιβάλλεται ὅπως στρέψωμεν τὴν σκέψιν μας πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο».

Ἡ εἰσήγησις τοῦ Μεγάλου Διδασκάλου ἔγινε δεκτὴ μὲ ζωηρὰν συγκίνησιν καὶ μέγα ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὰ μέλη τῆς συγκεντρώσεως καὶ ἀπεφασίσθη νὰ καταρτισθῆ πλήρης μελέτη μετὰ προϋπολογισμοῦ δαπανῶν, ἵνα, ἐν συνεχείᾳ, τὸ Τεκτονικὸν Ἵδρυμα προχωρήση εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ὡραίου σχεδίου.

Τεκτονισμὸς καὶ φιλανθρωπία

Κατὰ τὴν ὡς ἄνω συγκέντρωσιν τῶν μορφωτικῶν συλλόγων, ὁ κ. Τζαζόπουλος εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ διατυπώση καὶ γενικὰς σκέψεις ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Τεκτονισμοῦ εἰς τὸ πεδίον τῆς φιλανθρωπίας. Ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν του παραλαμβάνομεν τὰς ἀκολούθους ἰδιαζόντως σημαντικὰς περικοπάς:

«Ἐκράτει, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ πολέμου χρόνους, ἡ ἀντίληψις ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς κύριον προορισμὸν καὶ ἀποκλειστικὸν αὐτοῦ ἔργον ἔχει τὸ μυσταγωγικόν, ἡ δὲ προσπάθεια πρὸς ὠργανωμένην ἀνθρωπιστικὴν δρᾶσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐθεωρεῖτο ἔργον ἀλλότριον καὶ ἀντιμετώπιζε τὴν ἀδιαφορίαν, συνηθέστατα δὲ καὶ ἐπίκρισιν, ἥτις μάλιστα, ἐπεξετείνετο μέχρι τοῦ σημείου νὰ χαρακτηρίζη τὸν εἰσηγούμενον τὸ θέμα τοῦτο ὡς περιπίπτοντα εἰς σπουδαῖον ἁμάρτημα, καθότι παρέβαινε τὰ περὶ μυστικότητος τῆς ἀγαθοεργίας ἐν τῷ τυπικῷ διαλαμβανόμενα. Μόνον δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αἱ ἐπικρίσεις αὗται περιωρίσθησαν καὶ ὁσάκις ἐξωτερικεύοντο, ἐνεφανίζοντο μετά τινος συστολῆς.

»Ἡ τοιαύτη μεταστροφὴ ὀφείλεται ἐν πολλοῖς εἰς τὴν

στενωτέραν ἐπαφήν μας μὲ τὸν Ἀγγλοσαξωνικὸν Τεκτονισμὸν καὶ δὴ τὸν Ἀμερικανικόν, ἐν τῷ ὁποίῳ, ὡς γνωστόν, μέτρον ἐκτιμήσεως τοῦ Τεκτονικοῦ ἔργου λαμβάνεται (καλῶς ἢ κακῶς, ἀδιάφορον) τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἔκτασις τῆς κοινωνικῆς καὶ φιλανθρωπικῆς δράσεως ἑκάστης Δυνάμεως. Οἱ ἐκπροσωπήσαντες τὸν Ἑλληνικὸν Τεκτονισμὸν εἰς τὰς μετὰ τοῦ ξένου Τεκτονικὰς σχέσεις, καὶ δὴ εἰς τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔτη, ἔχουσι σαφῆ τῆς τοιαύτης πραγματικότητος ἰδέαν, καὶ πλειστάκις τὸ φιλανθρωπικὸν καὶ κοινωνικὸν ἔργον τοῦ Ἑλληνικοῦ Τεκτονισμοῦ ἐκρίθη σκόπιμον ὁτὲ δὲ καὶ ἐπιβεβλημένον, νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὰς μετὰ τῶν ξένων Δυνάμεων ἐπαφάς. Ἦτο δὲ ἰδιαιτέρως εὐχάριστον εἰς ἡμᾶς, νὰ παρέχωμεν ἄφθονα καὶ συγκεκριμένα στοιχεῖα, ὁσάκις μᾶς ἐζητήθησαν τοιαῦτα, διὰ τὴν κατατόπισιν τῶν ξένων ἐπὶ τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ δράσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Τεκτονισμοῦ.

»Ἀλλ' ἆρά γε ἀντιτίθεται, καὶ ἂν ὄχι, μήπως παρακωλύει τὸ μυσταγωγικὸν ἔργον ἡ ἄσκησις ὑπὸ τὴν Α ἢ Β μορφήν, ὠργανωμένης φιλανθρωπίας; Ἀδιστάκτως λέγω οὐχί. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς διαφεύγῃ ἡ πραγματικότης ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ὅτι δηλαδὴ ἡ φιλοσοφικὴ ἔρευνα δὲν ἀπασχολεῖ εἰμὴ μικρὸν ἀριθμὸν τεκτόνων. Ἡ μᾶζα μένει ξένη πρὸς τὰς λεπτεπιλέπτους ἀναλύσεις καὶ ἐρεύνας, περιοριζομένη εἰς τὸ νὰ δονῆται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἑνὸς γενικοῦ αἰσθήματος ἀδελφωσύνης πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἐν γένει.

»Γεγονὸς ἐπίσης εἶναι ὅτι οἱ εἰς ἔργα φιλαλληλίας βοηθοῦντες καὶ βοηθούμενοι καὶ δι' ἀμοιβαίων παροτρύνσεων ἀσκούμενοι μύσται, ἐλεύθεροι ἀπὸ τὰς κενολογίας τοῦ ἔξω κόσμου, διατελοῦν μονίμως ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἑνὸς γενικοῦ καὶ ἰσχυροῦ αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς μύστην, τοῦ συναισθήματος τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ εἶναι, ὡς ἐκ τούτου, εἰς θέσιν νὰ βλέπουν καὶ νὰ κατανοοῦν, νὰ δροῦν καὶ νὰ ἐπηρεάζουν τὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

»Η ὠργανωμένη καὶ ὁμαδικὴ ἄσκησις ἔργων φιλαλληλίας παρὰ τοῦ Τεκτονισμοῦ, ὑποδεικνύεται ὑπὸ τῶν συμβόλων καὶ τῶν ἀλληγοριῶν τῶν ἐν τῷ Τυπικῷ διαλαμβανομένων. Ὄχι μόνον δὲν παρακωλύει τὸ μυσταγωγικὸν ἔργον αὐτοῦ, ἀλλὰ τοὐναντίον συμβάλλει, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τοῦ περιβάλλοντος ἐκείνου, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν προϋπόθεσιν ἀναπτύξεως τοῦ μυσταγωγικοῦ ἔργου, ἐξ ἄλλου δὲν πρέπει νὰ παροραται ὅτι αὕτη ἐπιβάλλεται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα διέπουν τὸν παγκόσμιον Τεκτονισμόν.

»Τὴν ἔννοιαν τοῦ χαρακτη-

ρος τοῦ Τεκτονισμοῦ ὡς συστήματος ἢ θεσμοῦ ἢ ἱδρύματος φιλοσοφικοῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ καθορίζουν αἱ καταστατικαὶ αὐτοῦ διατάξεις. Ἐξ αὐτῶν ἀναδίδεται οὐ μόνον γνῶσις πρὸς δρᾶσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπόδειξις καὶ ἐπιταγὴ πρὸς ἐργασίαν. Ἐπιβάλλουν οὕτω δρᾶσιν καὶ ἐπίδρασιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ μὲ τελικὸν σκοπὸν τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

»Τοὐναντίον, εἰς περίπτωσιν ἀδρανείας καὶ ἀδιαφορίας εἰς τὸν ἀγῶνα βελτιώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἐξαγγελλόμενον ὡς κύριον ἔργον τῶν τεκτόνων καὶ τοῦ Τεκτονισμοῦ «κατεργασία τοῦ ἀκατεργάστου λίθου» διὰ τῆς γνώσεως τὴν ὁποίαν δίδει ἡ φιλοσοφία τοῦ Τεκτονισμοῦ καὶ ἡ ἀνέγερσις διὰ τῶν κατειργασμένων λίθων τοῦ μεγαλειώδους οἰκοδομήματος ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἀνθρώπων, τῆς Ἀρετῆς καὶ τῆς Ἀγάπης, δὲν θὰ ἦτο μία ἀλήθεια. Τότε ἡ ἐξαγγελλομένη παρ' αὐτοῦ συμβολὴ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἀνθρωπότητος δὲν θὰ ἦτο πραγματική, θὰ ἦτο ἀκαδημαϊκή. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Τεκτονισμὸς ὁλόκληρος ὡς σύστημα, ὡς ὀργάνωσις, θὰ ἔπαυε σχεδὸν νὰ ἔχῃ λόγον ὑπάρξεως. Θὰ ἐνεθύμιζεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν του. Καὶ τί εἶναι τὸ ἐπιτασσόμενον ὡς δέον γενέσθαι; Πρόδηλον εἶναι ὅτι ἡ ἰδιότης τοῦ Τεκτονισμοῦ ὡς φιλανθρωπικοῦ καὶ ἡ ὀρθὴ περὶ ταύτης τῆς ἰδιότητος ἔννοια, ὑποδεικνύουν καὶ χαράσσουν ἐπαρκῶς τὴν μορφὴν τοῦ δέοντος γενέσθαι καὶ τὴν κατεύθυνσιν τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λάβῃ ἡ ἐπιτασσομένη δρᾶσις τοῦ Τεκτονισμοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ.»

★

Κάθε τέκνον τοῦ ἀνθρώπου ταξιδεύει σ' ἕνα ἀχάραχτο μονοπάτι — ἕνα δρόμο γεμᾶτο κινδύνους καὶ πειρασμοὺς ποὺ δὲν συνάντησε κανένας ἄλλος διαβάτης. Ἡ περπατησιά του θὰ κριθῆ μόνον ἀπὸ τὴν πλήρη ἐπίγνωσι τῆς δυνάμεώς του, ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ τὸν ὁδηγοῦσε, τὸ φορτίο ποὺ ἐσήκωνε, τὰ ἐμπόδια καὶ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ ἄντεξε, καὶ ἀπὸ κάθε ἀνοιχτὸ ἢ μυστικὸ κίνητρο ποὺ τὸν ἐνέπνεε.

Clarence Darrow

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ
τοῦ ἀειμνήστου Διδασκάλου
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΝΑΓΟΥ

Ὑπὸ ΠΑΝ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

«Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι πολλὴν αἰσθάνομαι δυσχέρειαν προκειμένου νὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου καὶ τοῦ ἔργου του. Ὁ Νάγος ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν προσωπικοτήτων ἐκείνων αἵτινες ἀφανῶς ἐνεργοῦσι, τῶν ὁποίων ὅμως τὸ ἔργον παίζει σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ὁ Νάγος οὐδέποτε ἐπεζήτησε νὰ ἐμφανίσῃ ἑαυτόν, οὐδέποτε αὐτοδιεφημίσθη, οὐδέποτε ἐπεζήτησε νὰ ἀποκτήσῃ μίαν θέσιν διαγωνιζόμενος πρὸς τοὺς σπεύδοντας ἐγωϊστάς. Ἀφοῦ δὲ ὁ ἴδιος ἐπετέλεσε μίαν τόσον μετριόφρονα, ὅσον καὶ σπουδαίαν ἐργασίαν, βεβαίως δὲν θὰ εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι, παρὰ τὰς ἀρχάς του καὶ διαθέσεις του, θὰ θελήσωμεν νὰ ἐμφανίσωμεν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς προσωπικότητός του, ἐπαφιέμενοι εἰς τὸ μέλλον νὰ δικαιώσῃ καὶ θέσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν».

Αὐτὰ ἔλεγεν ὀλίγα χρόνια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου ὁ ἀείμνηστος Ἀντώνιος Ἀδριανόπουλος. Καὶ τὰ διαρρεύσαντα ἔτη ἀπέδειξαν ὅτι δίκαιον εἶχεν.

Ποῖος ὑπῆρξεν ὁ Σπυρίδων Νάγος καὶ ποῖον τὸ ἔργον του; Κάθε ἄνθρωπος εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεως πολλῶν παραγόντων. Τῆς ὀργανικῆς του φύσεως, ἡ ὁποία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς καταγωγῆς του καὶ τοῦ εἴδους τῆς ζωῆς του, τῆς ἀγωγῆς ποὺ ἔλαβε, τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος, τῆς κληρονομικότητος καὶ ἄλλων ἀκόμη παραγόντων. Ὁ Σπυρ. Νάγος ἐγεννήθη μέλος ποιμενικῆς οἰκογενείας καὶ οὔτε ἀγωγῆς ἔτυχεν, οὔτε πολλὰ γράμματα ἐδιδάχθη. Παιδὶ ἀκόμη ἐξεπατρίσθη πρὸς εὕρεσιν τύχης καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας κατέλαβε κατωτέραν θέσιν εἰς τὴν Ταχυδρομικὴν Ὑπηρεσίαν, ὅπου ἐπιμελῶς ἐργαζόμενος προήχθη διαδοχικῶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ Διευθυντοῦ.

Ἡ κοινωνική του σταδιοδρομία ὑπῆρξεν ἄμεμπτος. Διεκρίθη πάντοτε εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος καὶ εἰς ἠθικοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐργαζομένων.

Πῶς ὁ ἀμόρφωτος αὐτὸς ἄνθρω-

πος κατόρθωσε νὰ ἐξελιχθῇ εἰς φιλόσοφον, ἐφελκύοντα τὸν σεβασμὸν ὅλων ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν;

Ἀπὸ ἕνα τυχαῖον (ἄραγε τυχαῖον;) γεγονὸς ὡρμήθη πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. Εἰς κάποιαν συναναστροφήν, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρίσκετο, ὡμίλησαν περὶ πνευματισμοῦ. Τὸ θέμα τὸν ἐνέβαλεν εἰς σκέψεις καὶ τότε ἤρχισε νὰ μελετᾷ. Δὲν ἐδιάβασε πολλὰ βιβλία, οὔτε παρηκολούθησε ἄλλων διδασκαλίας. Ἐξήτασε κυρίως ἑαυτὸν καὶ ἐμελέτησε τὰς λειτουργίας τῆς φύσεως «ἐξ ἑαυτοῦ μηδενὸς ἀνθρώπου διδάξαντος». Ἡ μεγάλη καὶ ἐξελιγμένη ψυχή του ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῆς καὶ ἠρύσθη ἐκεῖθεν τὰς ἰδέας του.

Πρώτη ἐκδήλωσίς του ὑπῆρξε σειρὰ ἄρθρων δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν ἐφημερίδα «Καιροὶ» τοῦ 1901, τὰ ὁποῖα, μετὰ προλόγου τοῦ ἰδίου, ἐξεδόθησαν εἰς τεῦχος. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπεκοινώνησε μὲ τοὺς ἐν Ζακύνθῳ Τέκτονας. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἦτο ὁ ἴδιος Τέκτων. Εὕρισκεν ὅμως ὅτι ὁ Τεκτονισμός, πρὸς τὸν ὁποῖον αἱ ἰδέαι του ἐνηρμονίζοντο, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐμψυχωθῇ καὶ νὰ ἀποτελέση δύναμιν κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου· καὶ τότε ἐμυήθη εἰς τὸν Τεκτονισμόν.

Ποία ἦτο τότε ἡ κατάστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Τεκτονισμοῦ τὸ γνωρίζομεν, ἀλλὰ καὶ διετυπώθη σαφῶς ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου εἰς τὰς προγραμματικάς του δηλώσεις κατὰ τὴν μετ' ὀλίγα ἔτη σύστασιν τῆς Στοᾶς «Προμηθεύς», τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ πρωτεργάτης καὶ πρῶτος πρόεδρος. Ἀνέπτυξε τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον συνεστήθη ἡ Στοὰ «Προμηθεὺς» καὶ ἐχάραξε τὴν πορείαν της. Τοῦτο αὐτὸ ἔπραξε καὶ κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐργαστηρίου «Μυσταγωγία», τοῦ ὁποίου ἐπίσης ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος πρόεδρος.

Ὁ σκοπὸς οὗτος συνίσταται εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ πνεύματος τῶν μελῶν, ἵνα μεταμορφωθοῦν εἰς ἑστίας φωτὸς διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ ἵνα ἀποσείσουν τὴν νάρκην, ἵνα ἀπομακρύνουν τὴν κρατοῦσαν πνευματικὴν ἀναρχίαν, ὥστε νὰ προσανατολισθῇ τὸ πνεῦμα εἰς τὰς ἀληθείας τῆς φύσεως καὶ ζητήση νὰ ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν, τὴν κακίαν, τὴν δουλείαν, αἱ ὁποῖαι καταδυναστεύουν τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἐπὶ τοῦ προγράμματος τούτου εἰργάσθη ὁ Σπυρίδων Νάγος καθ' ὅλον τὸν ὑπόλοιπον αὐτοῦ βίον, ἄνευ διακοπῆς καὶ ἀνενδότως. Τὸ φιλοσοφικὸν ἐργαστήριον «Μυσταγωγία» τοῦ παρέσχε τὸ κατάλληλον ἔδαφος διὰ νὰ ἀναπτύξη τὰς βαθυτέρας ἐννοίας τοῦ Τεκτονισμοῦ, τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ σκότους καὶ τῆς ὕλης.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου ἐκαρποφόρησεν εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνων οἱ ὁποῖοι κατενόησαν τὴν μεγάλην της σημασίαν καὶ συνησθάνθησαν εἰλικρινῶς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐργασθοῦν πρὸς μελέτην καὶ διάδοσίν της. Ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος, μυούμενος εἰς τὸν Τεκτονισμόν, δέον νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ ἐλαττώματα, νὰ ἐπιβάλῃ τὰς παν-

τοειδεῖς πλάνας του. Πρέπει νὰ διδαχθῇ καὶ κατανοήσῃ τὴν λατρείαν τῆς φύσεως καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν νόμων της. Πρέπει νὰ γνωρίσῃ καὶ διακρίνῃ τοὺς νόμους τούτους, καθὼς καὶ ποῦ αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως κατευθύνουν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἀποδίδῃ τὸν προσήκοντα σεβασμὸν πρὸς τοὺς συνανθρώπους του, πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐλευθερίαν του, πρὸς τὴν πλήρη τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς σκέψεως ἐλευθερίαν. Πρέπει νὰ διδαχθῇ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τὰς σχέσεις του πρὸς τὸ καθολικὸν πνεῦμα τοῦ ἀπείρου. Νὰ ἀντιληφθῇ ποῖος εἶναι ὁ Ναὸς τῆς Ἀρετῆς καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ οἰκοδομηθῇ οὗτος ἐν τῇ ψυχῇ παντὸς ἀνθρώπου. Ποῖος εἶναι ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς του.

Ἂν ὁ Τέκτων δὲν γνωρίσῃ τὰς κεντρικὰς ταύτας ἀληθείας καὶ δὲν τὰς ἐφαρμόσῃ εἰς τὸν βίον του, εἰς μάτην περιεβλήθη τὸν τίτλον τοῦ Τέκτονος καὶ φέρει εὐθύνην μεγαλυτέραν τῶν ἄλλων διὰ τὸ χάος καὶ τὴν σύγχυσιν ἥτις ἐπικρατεῖ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἂν τιμῶμεν τὴν μνήμην του, ἂν ἀναγνωρίζωμεν τὴν ὀρθότητα τῶν διδασκαλιῶν του, μᾶς ἐπιβάλλεται νὰ τὰς τοποθετήσωμεν εἰς τὴν καρδίαν μας καὶ νὰ τὰς καταστήσωμεν πρόγραμμα τοῦ βίου μας καὶ τῆς ἐργασίας μας. Μόνον τότε θὰ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς Γῆς διάβασις τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου ἀφῆκε γόνιμα καὶ ἀνεξίτηλα ἀποτελέσματα εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐξεδήλωσαν τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνουν καὶ νὰ τιμοῦν τὸ Φῶς καὶ τὴν Ἀλήθειαν.

★

Ὁ ἀείμνηστος Ἰωάννης Βασιλῆς εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἰλισός», (σελὶς 290 τοῦ ἔτους 1958) ὑπὸ τὸν τίτλον «Σπυρίδων Νάγος, ἕνα ὥριμο παιδὶ τῆς γῆς» σκιαγραφεῖ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀειμνήστου σοφοῦ Διδασκάλου καὶ παραθέτει τὰ κάτωθι ἀποσπάσματα ἐκ τῶν διδασκαλιῶν του:

«Οὐσία, μορφὴ καὶ συνείδησις συνθέτουν τὴν ἁρμονικὴν ἔκφρασιν τῆς ὅλης φύσεως ποὺ ἀποτελεῖ τὸ Πᾶν. Ἀπὸ τὸ Πᾶν προέρχεται ὁ ἄνθρωπος. Ἀπὸ τὰς οὐσίας τοῦ παντὸς σύγκειται καὶ ὅλο τὸ Εἶναι του καὶ κλείνει μέσα του εἰς λανθάνουσαν κατάστασιν ὅλο τὸ Πᾶν. Δι' αὐτὸ λέγεται καὶ μικρόκοσμος. Μὲ αὐτὰς συντηρεῖται ἡ μορφή του καὶ τὸ ψυχικόν του ἐγὼ καὶ μὲ αὐτὰς ἐξελίσσεται, μεταμορφοῦται καὶ μεγενθύνεται τὸ πνευματικόν του ἄτομον ἀπείρως εἰς τὸ ἄπειρον χωρὶς τέλος. Ὅπως οἱ ἀριθμοὶ δὲν ἔχουν τέρμα, ἔτσι καὶ ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ δὲν ἔχει τέρμα, εἶναι ἀθάνατος καὶ ἀενάως πολλαπλασιάζει τὰς δυνάμεις ποὺ κρύβει μέσα της εἰς λανθάνουσαν κατάστασιν. Τί ὀφείλει, λοιπόν, ὁ ἔμφρων ἄνθρωπος; Λατρείαν εἰς τὸ μέγα Πᾶν. Ἡ λατρεία ὅμως αὐτὴ ἔχει νόημα καὶ σκοπόν, τότε μόνον, ὅταν ὁ ἄνθρωπος γνωρίσῃ τοὺς νόμους καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς φύσεως καὶ προσαρμόσῃ ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις του εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ τοὺς νόμους της. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρέπουσα καὶ ἀλη-

θινὴ λατρεία, δηλαδὴ ἡ ἀρετὴ ποὺ πρέπει νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν φύσιν καὶ ν' ἀκολουθῇ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ μόνον ἡ ἀρετὴ θὰ τὸν ὁδηγήσῃ νὰ γνωρίσῃ ἀσφαλῶς τὴν πλήρη καὶ ὁλοκληρωμένην ἀλήθειαν. Ἡ ἀλήθεια θὰ τὸν ὁδηγήσῃ τότε νὰ γνωρίσῃ καὶ ν' ἀπολαύσῃ ὅλας τὰς χαρὰς τῆς ζωῆς, διὰ τὰς ὁποίας πλάστηκε κάθε ὕπαρξις. Ἔτσι μόνον διώχνονται ὁ πόνος καὶ αἱ δοκιμασίαι ποὺ εἶναι καρπὸς τοῦ ψεύδους, τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀμαθείας». Καὶ συνεχίζει ὁ ἀείμνηστος Ἰω. Βασιλῆς:

«Ὁ Νάγος ποτὲ σὲ κανέναν, ἔστω καὶ ἂν τοῦ τὸ ζητοῦσε, δὲν τοῦ ὑπεδείκνυε τὴν πλάνην του, δὲν τοῦ ἔλεγε τὸ ἐλάττωμά του, τὸ σφάλμα του. Εἶναι ἕνα σημεῖον ποὺ φανερώνεται μεγαλόπρεπη ἡ εὐγένεια καὶ ἡ πραγματικὴ λεπτότης μιᾶς ἀνωτέρας ὑπάρξεως. Τοῦτο τὸ δικαιολογοῦσε ὡς ἑξῆς: «Ἐὰν σοῦ πῶ τὰ σφάλματά σου, θὰ φανῶ ἀνώτερός σου καὶ σὺ θὰ αἰσθανθῇς ἕνα αἴσθημα κατωτερότητος ἀπέναντί μου, πρᾶγμα ποὺ δὲν τὸ θέλω. Θέλω νὰ εἶμαι ἴσος πρὸς ἴσον. Μόνος του ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ σφάλμα του καὶ νὰ τὸ ἐπανορθώσῃ. Βέβαια, σὲ βοηθῶ καὶ σὲ ποδηγετῶ μὲ προσοχὴ διαφοροτρόπως, χωρὶς ποτὲ νὰ σὲ κατεβάσω ἀπὸ τὴν βαθμίδα τῆς ἀδελφικῆς ἰσοτιμίας.»

«Τὸν ἐνάρετο καὶ τὸν σοφὸ ἐνισχύουν αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ἐναρμονίζεται πρὸς τοὺς Νόμους της. Ὅσους ποθοῦν καὶ θηριεύουν τὴν ἀλήθειαν, ἡ ἀλήθεια τοὺς ποδηγετεῖ καὶ τοὺς φωτίζει. Ὁ Οὐρανὸς τοὺς ἐμπνέει καὶ τοὺς ὁδηγεῖ διὰ νὰ βροῦν τὸ δρόμο ποὺ ἄγει εἰς τὴν ἀληθινὴν πραγματικότητα».

«Τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ τὰς διέπῃ ὁ ἠθικὸς νόμος, ὁ ὁποῖος εἶναι ταυτόσημος μὲ τὸν φυσικόν. Ὕψιστος δὲ φυσικὸς νόμος εἶναι ὁ νόμος τῆς ἁρμονίας, χωρὶς τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ὑπῆρχε τάξις, πρόοδος, ἐξέλιξις. Τί εἶναι ὅμως ἁρμονία; Ἁρμονία εἶναι ὁ Νόμος ὁ ὁποῖος διακανονίζει τὰς μεταξὺ οὐσιῶν, μορφῶν καὶ συνειδήσεων σχέσεις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξελίξεως τῶν πάντων διὰ τῆς ἀλληλεπιδράσεως, δηλαδὴ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ Ἔρωτος. Ὁ Νόμος τῆς Ἁρμονίας εἶναι συμπύκνωσις τῶν ἐννοιῶν ποὺ περικλείουν οἱ μαγικαὶ λέξεις: Ἀγάπη, Ἐλευθερία, Δικαιοσύνη».

Φίλει τὸν ἄνθρωπον ὄχι ἀπὸ δεοντολογίαν ἢ κατ' ἐπιταγήν. Φίλει τὸν ἄνθρωπον ἀδιαφορώντας ἐὰν αὐτὸς σὲ ἀγαπᾷ, σὲ μισῇ ἢ σὲ περιφρονῇ. Στὸ πρόσωπο κάθε ἀνθρώπου νὰ βλέπῃς ἐπαναλαμβανομένην τὴν ἰδίαν σου ὑπόστασιν. Σεβάσου πάντα οἱονδήποτε ἄνθρωπον, ἀγαθὸν ἢ κακόν, πεπαιδευμένον ἢ ἄξεστον, διότι εἶναι μία ἀξία τῆς Φύσεως, ἥτις εἰργάσθη ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς διὰ νὰ συνθέσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ὀντότητα. Αὐτὴ ἔχει λανθάνοντας τοὺς νόμους τῆς Ἀρετῆς καὶ τῆς Σοφίας. Βοήθησέ τον ἐσὺ μὲ τὴν ἀγάπη σου καὶ τὸ ἐνδιαφέρον σου διὰ νὰ τὰς ἐκδηλώσῃ. Κτύπα καὶ καυτηρίαζε πάντοτε τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀγνωσίαν. Ἀλλὰ σεβάσου τὸν ἄνθρωπον, κάθε ἄνθρωπον, διότι κι' αὐτὸς μίαν ἡμέραν προ-

ορίζεται διὰ τὴν θειότητα. Δεῖγνε πάντα ἀνεξάντλητον ἐπιείκειαν καὶ ἀνοχήν. Μὴν οἰκτείρεις ποτὲ τὸν σφάλλοντα. Μὴν περιφρονήσῃς ποτὲ τὸν ἁμαρτήσαντα, διότι καὶ σὺ πέρασες ἀπὸ τὸ στάδιό του, καὶ ἄλλοι σὲ ἠνέχθησαν. Ἐὰν ὑπῆρξες αὐστηρὸς πολύ, κάποτε θὰ τὸ μετανοήσῃς. Ἐὰν ἔκρινες μὲ ἐπιείκειαν δὲν θὰ μεταμεληθῇς ποτέ. Νὰ βρίσκῃς πάντα τὴν δύναμιν νὰ συγχωρῇς ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἀδίκησε. Ἀγάπα κάθε πνοήν, κάθε συνείδησιν ὑπανθρωπίνην, ἀνθρωπίνην καὶ ὑπερανθρωπίνην, διὰ νὰ αἰσθανθῇς καὶ σὺ τὰς περιπτύξεις καὶ τὴν θέρμην τῆς παγκοσμίου Ἀγάπης. Διὰ νὰ γίνῃς ἐλεύθερος νὰ ἀναγνωρίζῃς καὶ εἰς τὸν ἄλλον τὸ δικαίωμα νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς ἐλεύθερος. Βοήθησε πάντοτε νὰ ἀπολαύσουν καὶ οἱ ἄλλοι τὴν οἰκονομικήν, τὴν κοινωνικήν, τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν καὶ νὰ μποῦν εἰς τὴν τροχιὰν τοῦ φυσικοῦ Νόμου, εἰς τὸν κύκλον τῆς Παγκοσμίου Ἁρμονίας.»

«Νὰ εἶσαι δίκαιος, ἀναγνωρίζοντας καὶ σεβόμενος τὰ δικαιώματα ποὺ ἔχει πᾶσα ὕπαρξις ὑπὸ τὸν Ἥλιον διὰ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ζωὴν καὶ νὰ ἐξελίσσεται ἐν αὐτῇ. Ἡ φύσις εἶναι ἐκείνη ποὺ δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν ὀργανισμόν, τὰς αἰσθησιακὰς ἱκανότητας καὶ τὰς πνευματικὰς διὰ τῶν ὁποίων δικαιοῦται νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τοὺς κόλπους της, ὅ,τι τοῦ ἀναγκαιοῖ διὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ ἐξέλιξίν του. Ὁ ἄνθρωπος ἐφαρμόζοντας τὴν δύναμιν τοῦ ἰσχυροτέρου ἀφαιρεῖ τὰ μέσα καὶ στερεῖ τὸν ὅμοιόν του ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα ποὺ θὰ τοῦ ἐξησφάλιζον ἄνετον βίον, εὔκολον παιδείαν καὶ χωρὶς ἐμπόδια πρόοδον. Νὰ εἶσαι δίκαιος καὶ ἀναγνώριζε εἰς κάθε συνάνθρωπόν σου ὅ,τι δικαιοῦται ἀπὸ τὴν μητέρα φύσιν.»

«Ἡ γῆ καὶ ὁ ἥλιος —ἔλεγεν ὁ ἀείμνηστος Ἰωάννης Βασιλῆς— τὸν ἐφωδίασαν στοργικὰ μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν πορείαν καὶ τὴν δρᾶσιν τῆς ψυχῆς του σὲ τελείους καὶ φωτισμένους κόσμους. Ὁ Σπυρίδων Νάγος δὲν χαροπάλαιψε, κοιμήθηκε ἤρεμα. Ἦταν ἕνας πνευματικὸς ἀετός, ποὺ τώρα διασχίζει τοὺς αἰθέρας εἰς μίαν ἄπειρον πνευματικὴν ἐξέλιξίν του, τὴν ὁποίαν προετοίμασε εἰς τὸ γήϊνον πέρασμά του.»

★

Ἀπὸ τὸν «Ἠισὸν» ἐπίσης, σελ. 276, ἔτους 1966, μεταφέρω τὰ ὅσα εἶπε περὶ Σπυρίδωνος Νάγου, ἐπὶ τῷ θανάτῳ του, ὁ ἀείμνηστος Διον. Διαμαντόπουλος:

«Ἀστὴρ πρώτου μεγέθους, ὁ Σπυρίδων Νάγος, ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὸ Τεκτονικὸν στερέωμα, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπηύγαζε τὴν μεγαλυτέραν αὐτοῦ αἴγλην καὶ εὑρίσκετο εἰς τὸ ζενὶθ τῆς πνευματικῆς του ἐκδηλώσεως.

»Ψυχή ἐξελιγμένη, ἀκτινοβολοῦσα τὸ Φῶς αὐτῆς καὶ εὐεργετικῶς ἐπηρεάζουσα πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν, ἥτις θὰ εὑρίσκετο ἐντὸς τῆς ἀκτῖνος της, ὅλως ἀπροσδοκήτως ἐγκατέλειψε τὸν γήϊνον τοῦτον κόσμον, διὰ νὰ πολιτογραφηθῇ τίς οἶδεν εἰς ποίας πνευματικωτέρας σφαίρας.

»Καρδία, ἐν ᾗ πᾶσα ὑπόστασις εὕρισκε θέσιν, ἔπαυσε σφύζουσα τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς. Καὶ ἠτενί-

σαμεν τοῦτον ἔχοντα τὴν νεκρικὴν ἀκαμψίαν, τὸν πάντοτε καμπτόμενον πρὸ τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας.

»Καὶ ἐστερήθη τοῦ λόγου, ὁ ζήσας ἐν τῷ Λόγῳ.

»Καὶ ἐσβέσθη Πυρσός, ἐγκαταλείψας ἄσβεστον πνευματικὴν αἴγλην.

»Καὶ ἐτάφη εἰς τοὺς κόλπους τῆς Γῆς, ὁ ἀποδημήσας ἐκ τῆς Γῆς.

»Καὶ ἀπέθανεν ἐν τῷ σώματι, διὰ νὰ ζήσῃ ἐν τῷ πνεύματι.

»Καὶ κατῆλθεν εἰς τὸν Ἅδην, διὰ νὰ ἀνέλθῃ, τίς οἶδε ποῦ. Ἀλλ' ὑπάρχει Ἅδης δι' αὐτόν;

»Ποῖος Ἑρμῆς θὰ εἶναι ὁ πομπὸς τῆς ψυχῆς του, ἀφοῦ αὐτὸς ἦτο ὁ ὁδηγὸς τῶν ψυχῶν; Ποῖος Διόνυσος θέλει τὸν μεταφέρει εἰς τὸ Κράτος τῶν ἀθανάτων; Ποῖος Διδάσκαλος θέλει τὸν ἀντικαταστήσει; Ἐκ τίνος εὐγενοῦς μετάλλου θὰ συνίσταται τὸ κιβώτιον, τὸ ὁποῖον δέον νὰ διαφυλάξῃ ἀλώβητον τὴν καρδίαν του;

»Ποῖος ῥαψῳδὸς θέλει συνθέσει παιᾶνας ἀντὶ νεκρικῶν ᾠδῶν δι' αὐτόν; Διότι ὁ Νάγος δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἁπλῶς, εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἐτελοῦντο τὸ πάλαι τὰ Μεγάλα Ἐλευσίνια Μυστήρια, ᾐτήσατο αὔξησιν Φωτὸς καὶ τοῦ ἐδόθη.

»Ἐν τῇ Γῇ Ἀνώτερον Τεκτονικὸν Ἐργαστήριον δὲν ὑπῆρχε δι' αὐτόν, καὶ μετέστη οὗτος (3.9.1933) ἐκεῖ ἔνθα λειτουργεῖ τοιοῦτον. Μετέστη εἰς τὸ Κράτος τοῦ Δικεφάλου Ἀετοῦ· μετέστη ἐκεῖ ἔνθα τὰ πάντα μετουσιοῦνται εἰς τὸ εὐγενὲς μέταλλον τοῦ πνευματικοῦ χρυσοῦ· μετέστη ἵνα τύχῃ αὐξήσεως Φωτὸς εἰς τὸ Ἐργαστήριον ἐκεῖνο, ὅπερ συνεδριάζει πάντοτε ὑπὸ τὸ ζενίθ.

»Τὸν γήϊνον τάφον τοιούτου Μυσταγωγοῦ, ἂς σκιάζῃ ἐσαεὶ ἡ πνευματικὴ Ἀκακία».

★

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μόνο ζῶον ποὺ ἐρυθριᾷ — καὶ ποὺ πρέπει...

Mark Twain

Ὁ κόσμος συνηθίζει νὰ λατρεύῃ τοὺς πεθαμένους ἁγίους καὶ νὰ καταδιώκῃ τοὺς ζωντανούς.

Nathaniel Hone

Ἕκαστος ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ξεκινήσῃ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου σπέκεται — πρέπει νὰ μάθῃ νὰ ἐλέγχῃ τὰ πλησιέστερα πρὸς αὐτὸν πράγματα.

Vivekananda

Ἂν ἔχετε δημιουργήσει μέσα σας ἁρμονία, μπορεῖτε νὰ ζήσετε εἰρηνικὰ στὸν κόσμο. Μέσα σας πρέπει ν' ἀναζητήσετε τὴν ἁρμονία, καὶ μόνον ἔτσι θὰ βοηθήσετε νὰ δημιουργηθῇ ἁρμονία στὸν κόσμο.

Κρισναμοῦρτι

ΕΜΠΟΔΙΑ ΦΥΣΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗΝ ΤΕΛΕΙΟΠΟΙΗΣΙΝ

ΣΠΥΡ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐὰν ρίψωμεν ἐρευνητικὸν βλέμμα ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, πρὸς διακρίβωσιν τῆς ἠθικῆς στάθμης αὐτῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ καταληφθῶμεν ἀπὸ ἀμηχανίαν. Ἄλλαι διαπιστώσεις θὰ μᾶς ἀπογοητεύσουν καὶ ἄλλαι θὰ μᾶς ἐνθαρρύνουν. Ἐγγὺς τοῦ δικαίου θὰ ἴδωμεν τὸ ἄδικον, παραπλεύρως τοῦ καλοῦ τὸ κακόν.

Ἂν ἐξατομικεύσωμεν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης μας εἰς τὴν κοινωνικὴν μονάδα, τὸν ὁμαλὸν ψυχικῶς ἄνθρωπον, τὸν χρηστοήθη καὶ ἐνάρετον, θὰ διαπιστώσωμεν, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖ περιπτώσεις καὶ στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἄτομα δεδοκιμασμένης ἠθικῆς εὐθύτητος ἐκτρέπονται πολλάκις εἰς ἀντικοινωνικὰς λόγῳ ἢ ἔργῳ ἐκδηλώσεις, μολονότι τοῦτο δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸν καθ' ὅλου χαρακτῆρα των.

Ποῖαι εἶναι αἱ αἰτίαι, αἵτινες παρασύρουν τὸν ὁμαλὸν ἄνθρωπον εἰς κατακριτέας ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς ἠθικῆς πράξεις;

Τρεῖς φαίνεται νὰ εἶναι αἱ βασικαὶ αἰτίαι αἵτινες παρορμοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀντικοινωνικὰς λόγῳ ἢ ἔργῳ πράξεις: Τὰ ἐγωιστικὰ ἔνστικτα, ὁ ἐκ τοῦ περιβάλλοντος ψυχονευρικὸς ἐρεθισμός, καὶ τὰ κοινωνικὰ ρεύματα.

1.— ΕΓΩΙΣΤΙΚΑ ΕΝΣΤΙΚΤΑ

Ἡ ἐπιστήμη διδάσκει, ὅτι τὰ ἀτελέστερα ζωϊκὰ ὄντα κινοῦνται πρὸς ἐπιβίωσιν μὲ μοναδικὸν ὁδηγὸν τὰ ἔνστικτα τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Ὅσον δὲ προχωροῦμεν πρὸς τὰ τελειότερα, παρεμβαίνουν ἡ μνήμη καὶ ἡ πεῖρα, ἐπὶ ἀντιστοίχῳ περιορισμῷ τῶν ἐνστίκτων.

Οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐλθὼν εἰς τὴν ζωὴν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς δημιουργίας, ἐκινήθη κατ' ἀρχὴν πρὸς ἐπιβίωσιν, μὲ κυριαρχούσας ἐν αὐτῷ λειτουργίας τὰ ἔνστικτα τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ διαιωνίσεως τοῦ εἴδους, ἢ ἄλλως πως τὰ ἐγωϊστικὰ ἔνστικτα. Παράγωγα τῶν ἐνστίκτων τούτων εἶναι αἱ ὑλικαὶ ἐπιθυμίαι καὶ ἡδοναὶ καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου αἱ συγκρούσεις καὶ τάσεις πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῶν.

Ἐπροικίσθη βεβαίως ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ λογικόν, ἤτοι ὄργανον προωρισμένον νὰ συγκεράσῃ τὰ ἀντικρουόμενα συμφέροντα, ἀλλὰ ἡ πνευματικὴ αὕτη ἰδιότης δὲν ἀνεπτύχθη καὶ ἐλειτούργησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ δημιουργηθοῦν συνθῆκαι ἔστω καὶ ὑποτυπώδους κοινωνικῆς ἁρμονίας.

Μία ἀναδρομὴ καὶ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς ἀκόμη χρόνους θὰ μᾶς πείσῃ, ὅτι καὶ ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων συνεταράσσετο ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰς βαρβαρότητας, ἀπορροίαν τῶν ἐγωιστικῶν ἐνστίκτων.

Αἱ ἀνθρωποθυσίαι, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὴν μυθολογίαν, εἶναι σαφὴς ἀπόδειξις τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐγωιστικῶν ἐνστίκτων. Ὁ ἀθῷος ἐξηγόραζε μὲ τὴν ζωήν του τὴν εὐημερίαν τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ καὶ οἱ γραπτοὶ Κώδικες διαφόρων λαῶν ὁμιλοῦν εὐγλώττως περὶ τῆς ἀναλγησίας πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Οἱ Κώδικες τοῦ Χαμουραμπῆ καὶ ὁ Ἰσραηλιτικὸς Κῶδιξ ἐθεμελίωσαν τὸν κανόνα τῆς ἀνταποδόσεως. «Ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος».

Εἰς μερικὰς περιπτώσεις ἡ τιμωρία ἐπεξετείνετο καὶ εἰς τοὺς οἰκείους τοῦ πταίστου. Οὐδεμία ἔρευνα περὶ τῶν αἰτίων τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐπικινδυνότητος τοῦ πράξαντος. Μοναδικὸς σκοπὸς ἡ ἱκανοποίησις τῆς φιλαυτίας ποὺ ἐκδηλώνεται διὰ τῆς ἐκδικήσεως ἢ ἀπαλλαγῆς τῆς ὁμάδος

ἢ τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὸν ἀντίπαλον μὲ τὴν θανατικήν του ἐκτέλεσιν. Τὸ ἄρθρον 229 τοῦ ἀρχαίου Αἰγυπτιακοῦ Κώδικος γράφει «ἂν ὁ κτίστης μιᾶς οἰκίας πταίῃ καὶ ἡ οἰκία κρημνισθῇ καὶ σκοτωθῇ ὁ ἰδιοκτήτης της, ὁ κτίστης θὰ θανατωθῇ».

Ἀλλὰ καὶ σήμερον, ἂν καὶ ἡ ὑποχώρησις τῶν ἐγωιστικῶν ἐνστίκτων εἶναι ἔκδηλος, πολὺ ἀπέχομεν ἀπὸ τὴν ἰδανικὴν κοινωνίαν.

Παρ' ὅτι αἱ βάσεις τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον καὶ τῆς ἐπιεικίας πρὸς τὸν ἄδικον ἐτέθησαν πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τῆς Ναζαρέτ, μόλις κατὰ τὸν τρέχοντα αἰῶνα ἔλαβον κάποιαν ὑποτυπώδη ὑπόστασιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ δίκαια μερικῶν προηγμένων λαῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἰταλικῆς Θετικῆς Σχολῆς τῶν Λομπρόζο καὶ Φέρι.

Τὰς διεθνεῖς σχέσεις τῶν λαῶν ἐξακολουθεῖ να διέπη το δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου.

Φανερόν, λοιπόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑφίσταται ἐνστικτωδῶς ἐκ τῶν ἔνδον μίαν ἀδιάλειπτον παρόρμησιν πρὸς ὑπερεξασφάλισιν ἀγαθῶν ἢ δυνάμεως ἐπιβολῆς, ὥστε νὰ παρορᾷ τας ὑποχρεώσεις καὶ εὐθύνας του ἔναντι τῶν συνανθρώπων του και τῆς ὠργανωμένης κοινωνίας (Κράτους), ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ περισσότερα καὶ δίδει ὀλιγώτερα. Ὅταν δὲ τεθῇ πρὸ διλήμματος νὰ κερδίσῃ ἓν ἢ νὰ ἀπωλέσῃ ὁ συνάνθρωπος του χίλια, προτιμᾷ τὸ ἀσήμαντον κέρδος διὰ τον ἑαυτόν του παρὰ τὴν ἀποτροπὴν τῆς χιλιαπλασίας ζημίας τοῦ συνανθρώπου του.

2.— ΨΥΧΟΝΕΥΡΙΚΟΣ ΕΡΕΘΙΣΜΟΣ.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αἱ ἐνδογενεῖς αἰτίαι, αἱ ὁποῖαι παρορμοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀντικοινωνικὰς ἐνεργείας. Ἐξωτερικοὶ νευρικοὶ ἐρεθισμοὶ μικρᾶς ἢ μεγάλης ἐντάσεως δύνανται νὰ ἐξωθήσουν καὶ τὸν ἐνάρετον ἀκόμη ἄνθρωπον εἰς πράξεις καταδικαστέας ὑπὸ τοῦ δικαίου καὶ κατακριτέας ὑπὸ τῆς ἠθικῆς.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ὁ δέκτης τοιαύτης ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως ὑφίσταται μίαν σύγχυσιν ψυχοπνευματικὴν μικρᾶς ἢ μεγάλης διαρκείας, ἀναλόγως τῆς ἠθικῆς ζημίας ἣν ὑπέστη ἐκ μιᾶς ἀδίκου ἢ δικαίας προσβολῆς, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς καταστάσεως ταύτης δὲν λειτουργεῖ πλήρως τὸ λογικὸν καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτραπῇ εἰς τοιαύτας πράξεις, τὰς ὁποίας οὐδέποτε ἦτο δυνατὸν νὰ διανοηθῇ εἰς κατάστασιν ἠρεμίας.

Ἡ διαταραχὴ τοῦ λογικοῦ ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ψυχονευρικῶν ἐρεθισμῶν δὲν εἶναι μόνιμος, ἀλλὰ στιγμιαία, δι' ὃν λόγον τὸ ἄτομον, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης καταστάσεως παρεφέρθη, ὑφίσταται μετέπειτα τὴν τύψιν τοῦ συνειδότος, ἡ ὁποία δύναται ἀκόμη νὰ ὁδηγήσῃ καὶ εἰς ψυχοπάθειαν ἢ καὶ αὐτοκτονίαν.

Κλασσικὸν παράδειγμα βαρυτάτης πράξεως ὑπὸ τὸ κράτος ψυχονευρικοῦ ἐρεθισμοῦ ἀναφέρεται ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Ὁ σοφὸς καὶ ἐνάρετος ἐκεῖνος Μονάρχης, ὁ ὁραματιστὴς τῆς καταργήσεως τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τῆς ἀδελφότητος τῶν λαῶν, ὁ ὁποῖος εἰς στιγμὴν ψυχικῆς παραφορᾶς ἥρπασε τὸ ἀκόντιον καὶ ἐφόνευσε τὸν φίλον του Κλεῖτον, ὁ ὁποῖος μάλιστα κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ τοῦ εἶχε σώσει τὴν ζωήν. Καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος μετενόησε πικρῶς διὰ τὴν πρᾶξιν του. ἐπὶ τρεῖς δὲ ἡμέρας καὶ νύκτας ἐθρήνει τὸ θῦμα του, ἀρνούμενος νὰ κοιμηθῇ καὶ λάβῃ τροφήν, ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶχε γίνει.

Αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι ἡ ἔλλειψις ψυχραιμίας, ἡ ὁποία καὶ μόνη δύναται ν' ἀποτρέψῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ κακὸν κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν. Διότι μετὰ τὴν πάροδον μικροῦ σχετικῶς χρόνου ἡ πνευματικὴ σύγχυσις παρέρχεται καὶ τὸ ἄτομον ἐπανευρίσκει τὸ λογικόν του.

Μὲ μικρὰν προσπάθειαν καὶ μεθοδικὴν αὐτοκριτικὴν δύναται πᾶς τις ν' ἀποκτήσῃ ψυχραιμίαν (ψυχραιμία εἶναι ἡ αὐτοκυριαρχία καὶ διατήρησις τοῦ λογικοῦ εἰς στιγμὴν ψυχικῆς ταραχῆς) καὶ οὕτω μέγα μέρος ἀντικοινωνικῶν πράξεων θ' ἀποφευχθῇ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον.

3.— ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

Τρίτη αἰτία ἡ ὁποία παρακινεῖ τὸν ὁμαλὸν ἄνθρωπον εἰς ἀντικοινωνικὰς πράξεις εἶναι τὰ κοινωνικὰ ρεύματα,

δηλαδὴ δοξασίαι καὶ τρόποι ἐνεργείας, οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλονται εἰς τὴν κοινωνικὴν μονάδα οὐχὶ ἀπὸ ὡρισμένον ἄτομον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ὁμάδα, ὡς σύνολον ἢ ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν τύπον ὡς ἐκφραστὴν τῆς κοινῆς γνώμης.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κοινωνικοῦ τούτου φαινομένου εἶναι δυνατὸν καθ' ὅλα ἄκακον ἄτομον, εἴτε μετέχον τῆς ὁμάδος ὡς μέλος αὐτῆς εἴτε ὡς μονάς, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὁμάδος, νὰ παρασυρθῇ εἰς κακολογίας ἢ καὶ τὶς πράξεις βίας, τὰς ὁποίας αὐτοβούλως καὶ ἄνευ ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως οὐδέποτε ἦτο δυνατὸν νὰ διανοηθῇ ἢ νὰ ἐπιχειρήσῃ.

Τὰ ὑστερικὰ ταῦτα κοινωνικὰ ρεύματα δύνανται νὰ δημιουργηθοῦν διὰ πρόσωπα ἔχοντα κοινωνικὴν θέσιν ἢ διὰ θέματα συγκινοῦντα τὴν κοινὴν γνώμην. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν (ἐπίσημα πρόσωπα) ἀρκεῖ μία διάδοσις ἢ ἕνας ψίθυρος ἐναντίον ἑνὸς τοιούτου ἀτόμου διὰ νὰ γίνῃ σύμβολον μίσους καὶ κακολογίας, μολονότι οὐδεὶς ἐκ τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος γνωρίζει τι ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν (θέματα συγκινοῦντα τὴν κοινὴν γνώμην) εἶναι δυνατὸν μία φωνή, ὑποδεικνύουσα σκοπίμως ἢ ἀθελήτως κάποιον ἄτομον, ὡς δράστην ἑνὸς ἐγκλήματος, ποὺ συγκινεῖ τὴν κοινὴν γνώμην, διὰ νὰ ὑποστῇ τοῦτο ἀπὸ τὴν ὁμάδα βαρείαν σωματικὴν βλάβην ἢ καὶ θανάτωσιν ἀκόμη ἐνῷ εἶναι ἐντελῶς ἀθῷον.

Ἡ σκληρότης ἐδῶ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ ἄτομα, ἀλλὰ εἰς τὴν ὁμάδα ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται εἰς τὰ ἄτομα. Ὑπάρχει εἰς τὸ ὅλον καὶ ὄχι εἰς τὰ μέρη. Ὅπως ἡ σκληρότης τοῦ ὀρειχάλκου δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν χαλκόν, τὸν κασσίτερον ἢ τὸν μόλυβδον, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν διὰ νὰ σχηματισθῇ ὁ ὀρείχαλκος, διότι καὶ τὰ τρία ταῦτα μέταλλα εἶναι εὐμάλακτα. Ἡ σκληρότης ἔγκειται εἰς τὴν ἀνάμιξίν των. Εἰς τὸ σύνολον καὶ ὄχι εἰς τὰ μέρη.

Νομίζω, ὅτι ἂν ἐρευνήσῃ τις τὸ παρελθόν του ἀσφαλῶς θ' ἀνακαλύψῃ περιπτώσεις, καθ' ἃς παρασυρθεὶς ἀπὸ κοινωνικὰ ρεύματα ἐγένετο τοὐλάχιστον ὑπαίτιος κακολογίας ἢ ἐπικρίσεως συνανθρώπων του, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἰδίαν ἀντίληψιν ἢ βασίμους πληροφορίας περὶ τοῦ ὑποστατοῦ τῆς κατηγορίας, δι' ἣν τοὺς ἐκακολόγησε ἢ τοὺς ἐπέκρινε. Καὶ ὅμως θὰ ἦτο δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος, ἂν εἶχεν ἀναπτύξει τὰς πνευματικάς του δυνάμεις καὶ ἐπισημάνει τὰς ἀτελείας του, νὰ εἶχεν ἀποφύγει τοιαῦτα ὀλισθήματα τὰ ὁποῖα θίγουν ἀναιτίως ἀθῷα ἄτομα καὶ ὑποβιβάζουν τὸν πολιτισμόν μας.

4.— Ο ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ, Η ΑΥΤΟΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΣΚΕΨΙΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΡΜΟΝΙΑΣ.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν ν' ἀντιδράσῃ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν παρόρμησιν τῶν ἐνστίκτων διὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς συγκαταβατικότητος, ἐναντίον τῶν ψυχονευρωτικῶν ἐρεθισμῶν διὰ τῆς ψυχραιμίας καὶ αὐτοκυριαρχίας καὶ ἐναντίον τῶν κοινωνικῶν ρευμάτων διὰ τῆς συνέσεως, περισκέψεως καὶ προορατικότητος.

Αἱ ἰδιότητες αὗται, συμπορευόμεναι καὶ μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου, εἶναι κυρίως διακριτικὰ γνωρίσματα τοῦ καλλιεργημένου πνευματικῶς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἀταραξίαν, τὴν φυσικότητα τῆς συμπεριφορᾶς του καὶ τὴν ρευστότητα τῆς συμπαθείας του πρὸς πᾶσαν ὕπαρξιν ἀσκεῖ ἠθικὴν ἀκτινοβολίαν εἰς τὸ περιβάλλον του, ἡ ὁποία φωτίζει καὶ γοητεύει αὐτό.

Πέραν τούτου, μὲ τὰ πνευματικὰ αὐτὰ ἐφόδια ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔχῃ ἐπιτύχει τὴν ἁρμονικὴν συμπορείαν πνεύματος καὶ ὕλης, τὴν ἀτομικήν του εὐτυχίαν καὶ —ἀπερίσπαστος ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς— θὰ ἔχῃ ἀπαγκιστρώσει τὸ πνεῦμα του ἀπὸ τὸ περίγειον, διὰ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἰδανικοῦ, τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ.

ADYAR 92α διεθνὴς διάσκεψις Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας

ΣΥΝΗΛΘΕ στὸ Ἄντυαρ τῆς Ἰνδίας ἡ 92α διεθνὴς διάσκεψις τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας, μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία.

Ἔλαβαν μέρος 1.035 ἀντιπρόσωποι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἐξαιρέσει τοῦ λεγομένου ἀνατολικοῦ. Ὁ πρόεδρος τῆς Ὁμοσπονδίας τῶν Θεοσοφικῶν ἐθνικῶν τμημάτων Εὐρώπης Τζὼν Κόατς μετέφερε στὴν διάσκεψι χαιρετισμοὺς ἀπὸ τοὺς θεοσοφικοὺς ἐργάτας τοὺς εὑρισκομένους «ὄπισθεν τοῦ Σιδηροῦ Παραπετάσματος». Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρίας στὶς χῶρες τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, εἶπε, ἀδυνατοῦν νὰ προβάλουν τὴν ἰδιότητά των ὡς μελῶν, διότι ἡ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία δὲν ἔχει ἐκεῖ ἄδεια λειτουργίας. Ὡστόσο, οἱ θεοσοφικοὶ αὐτοὶ ἐργάται διατηροῦν ζωντανὴ τὴ φλόγα τῆς Ἀρχαίας Σοφίας.

Κατὰ τὸ ἔθιμον, ἡ διάσκεψις ἄνοιξε μὲ προσευχὲς ὅλων τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων, ποὺ ἔψαλαν κληρικοὶ ἢ λαϊκοὶ ἑκάστης [illegible]. Ὑπῆρχαν μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων Ἰνδουισταί, Ζωροαστρινοί, Ἑβραῖοι, Βουδισταί, Χριστιανοί, Μουσουλμᾶνοι καὶ ὀπαδοὶ ἄλλων μικροτέρων θρησκειῶν. Στὸ τέλος, ὅλοι μαζὶ ἔψαλαν τὴν ἑνιαία προσευχὴ τῆς παγκοσμίου ἀδελφότητος.

Οἱ θρησκευτικοὶ ναοί, στοὺς κήπους τοῦ Ἄντυαρ, ἐγνώρισαν, κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς διασκέψεως, ζωηρὴ κίνησι, ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἑκάστης θρησκείας.

Ἐξ ἄλλου, ἐδόθησαν θεατρικὲς παραστάσεις, συναυλίες καὶ χοροὶ παραδοσιακοί.

Ἔγινε ἀπολογισμὸς τῆς δράσεως τῆς Ἑταιρίας καὶ τοῦ Θεοσοφικοῦ «Τάγματος Ὑπηρεσίας», τὸ ὁποῖον, ὅπως ἀνεκοινώθη, συντηρεῖ καὶ στὸ Βιετνὰμ ἕνα ὀρφανοτροφεῖο.

Ἀπὸ τὶς ἰδιαίτερα σημαντικὲς ἀποφάσεις τῆς διασκέψεως ἦταν ἡ ἵδρυσις ὁμάδος ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, ὑπὸ τὸν τίτλο: «Ἐπιστημονικὸς Κύκλος Λεντμπῆτερ», εἰς μνήμην τοῦ θεοσόφου συγγραφέως καὶ ἐρευνητοῦ.

Ἔκτακτα μέτρα εἶχαν ληφθεῖ γιὰ τὴν παραμονὴ τῶν ἀντιπροσώπων στὴν περιοχὴ τοῦ Ἄντυαρ. Καὶ ἦταν ἰδιαίτερα γραφικὴ ἡ συγκέντρωσις τῶν ὑπερχιλίων ἀντιπροσώπων κάτω ἀπὸ τὸ πελώριο δένδρο Μπάνυαν.

Ὁ παγκόσμιος πρόεδρος Ν.

Σρὶ Ράμ, ἀφοῦ ἐχαιρέτησε τὰ μέλη τῆς διασκέψεως καὶ ὑπενθύμισε τοὺς βασικοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρίας, ὅπως ἔχουν διαμορφωθῆ ἀπὸ τὸ 1880 (σχηματισμὸς πυρῆνος παγκοσμίου ἀδελφότητος, ἄνευ διακρίσεων Φυλῆς, πίστεως, χρώματος κλπ., συγκριτικὴ μελέτη τῶν θρησκειῶν, ἔρευνα τῶν ἀνερμηνεύτων νόμων τῆς Φύσεως καὶ τῶν λανθανουσῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου) — περιέγραψε τὴν ἀνὰ τὸν κόσμο δραστηριότητα τῆς Ἑταιρίας, ἡ ὁποία τὸ 1967 συνεπλήρωσε 92 ἔτη ζωῆς.

Μιλώντας γιὰ τὸ Βιετνὰμ εἶπε ὅτι, ἐνῶ συνεχίζεται ἕνας ἄγριος πόλεμος, οἱ Θεόσοφοι τοῦ Βιετνὰμ ἐξακολουθοῦν τὸ ἔργο τους, ἀψηφῶντας τὶς δυσκολίες. Λειτουργοῦν 13 στοαὶ μὲ 685 μέλη, ποὺ συνεδριάζουν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος. Τό καλοκαῖρι γίνεται κατασκήνωσις εἰς ἀπόστασιν 20 μιλίων ἀπὸ τὴν Σαϊγκόν, ὅπου τὸ «Κέντρον Ἁγνῆς Καρδιᾶς». Τὸ κεντρικὸ θέμα τῶν περυσινῶν ἐργασιῶν ἦταν: «Ἡ μεγίστη ἀνάγκη, Ἀγάπη».

Θερινὰ κέντρα μελετῶν ἐλειτούργησαν σὲ διάφορες χῶρες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ στὴν Ἰσλανδία, στὸ Ρέκιαβικ πρὸς νότον καὶ στὸ Ἀκούρι, κοντὰ στὸν Ἀρκτικὸ Κύκλο.

Στὴν Ἀγγλία, στὴν κατασκήνωσι τοῦ Κάμπερλυ μερικοὶ Θεόσοφοι ἐδοκίμασαν τὴν ἄσκησι τῆς σιωπῆς, ἐξαιρέσει ὡρισμένων τυπικῶν λέξεων, ἀναγνώσεως καὶ μουσικῆς.

Στὰ νέα ἀφρικανικὰ κράτη τῆς Κένυα, Οὐγκάντα καὶ Τανζανία λειτουργοῦν τώρα 33 στοαὶ μὲ 1.171 μέλη, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἰνδικῆς καταγωγῆς.

«Συχνὰ τίθεται τὸ ἐρώτημα— εἶπε ὁ Ν. Σρὶ Ρὰμ πρὸς τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του: Ἡ φιλοσοφία γιὰ τὴ ζωή, ποὺ κατέχει ἡ Ἑταιρία μας σὰν σύνολο, ἔχει καμμιὰ ἀξία γιὰ τὸν σύγχρονὸ κόσμο, ποὺ οἱ σκέψεις του καὶ οἱ ἀξίες του εἶναι τόσο διαφορετικές; Ἴσως, ὅμως, θὰ ἔπρεπε τὸ ζήτημα νὰ ἐξετασθῆ μὲ τὴν θέσι μερικῶν ἀ ν τ ε ρ ω τ ή σ ε ω ν: Μήπως ἔχουν ἀλλάξει ἡ ἀνθρώπινη φύσις ἢ τὰ φαινόμενα ποὺ προσήκουν στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ἢ ἡ φύσις τῶν προσωπικῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ ἄλλαξαν οἱ ἐξωτερικὲς συνθῆκες; Ἡ Σοφία εἶναι ἡ ἴδια, καθὼς καὶ ἡ γνῶσις ποὺ ἐπετεύχθη στὸ παρὸν στάδιον τῆς προόδου;

Ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται γιὰ τὴν εὐτυχία καὶ τὴν πρόοδο, εἶναι ταυτόσημο μ' ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἴδιος ἀρέσκεται καὶ πιστεύει; Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ Θεοσοφία ἕνα θέμα βαθειᾶς προσωπικῆς ἐξετάσεως καὶ ἀνακαλύψεως; Ἡ φιλοσοφία αὐτὴ δὲν ἀναφέρεται πρωταρχικὰ στὴ ζωή, παρὰ στὶς διάφορες ἰδέες, ποὺ δέχεται ὁ καθένας, ἀνάλογα μὲ τὴν κλίσι του: Νομίζω ὅτι ἡ διερεύνησις αὐτῶν τῶν θεμάτων ἀξίζει τὸν κόπο γιὰ τὸν καθένα μας, ἰδιαίτερα στὴν τωρινὴ ἐποχή, ὅπου ἀπαιτεῖται ἐπανεξέτασις

τῆς φιλοσοφικῆς μας συγκροτήσεως, μὲ τὶς καθιερωμενες ἰδέες, γοητευτικὲς καὶ δελεαστικες, ἀλλά, παρὰ ταῦτα, καὶ μὲ τὸ παγκόσμιο δρᾶμα».

Στὰ πλαίσια τῆς διασκεψεως ἔγιναν ἐνδιαφέρουσες ὁμιλίες. Θὰ ἀκολουθήσουν περιλήψεις τῶν κυριωτέρων.

Ἀναγέννησις τοῦ ἀνθρώπου

Miss Joy Mills
Η.Π.Α.

Δεν ἀπαιτοῦνται προφητικὲς δυνάμεις γιὰ νὰ προβλεψη κανεὶς ὅτι θὰ ἔλθουν ἄνθρωποι, ποὺ θὰ καταταξουν την ἐποχή μας ἀνάμεσα στὶς θαυμασιώτερες, ἀλλα καὶ στὶς τραγικώτερες τῶν χρονικῶν τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς. Ἡ ἐποχή μας πράγματι εἶναι μεγάλη καὶ τραγική. Ἡρωικη ὅσο ἐλάχιστες ὑπῆρξαν ποτε. Ἐποχὴ ἐκτεταμένων πολέμων καὶ φρικαλέων ὠμοτήτων, ἀλλὰ καὶ ἐποχὴ ἀφάνταστων ἀνακαλύψεων, κατακτήσεων στὸ διάστημα, ποὺ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ὀνειρευτῆ ἀνθρώπινο ὄν. Ἐὰν ἀποκτήση ἕνα πλατύτερο ὅραμα τοῦ ἀνθρώπου —τοῦ ἀνθρώπου ὄχι ὡς πράγματος, ἀλλὰ ὡς ἀθανάτου ὄντος— τὸ μέλλον προοιωνίζεται ἀκόμη πιὸ θαυμάσιο.

Τὸ κρίσιμο πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἐπιβίωσις, ὥστε νὰ προέλθη μιὰ ἀ ν α γ έ ν ν η σ ι ς τοῦ ἀνθρώπου, σὲ ἕναν ἀνώτερο ἑαυτό. Ὅπως ὑπεστήριζε ὁ γνωστὸς Ἀμερικανὸς ψυχολογος Γκάρντνερ Μάρφυ, ἡ ἀνθρώπινη φύσις ἔχει τρεῖς ὑποστάσεις. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ φ υ σ ι κ ή, τὸ προιὸν τῆς ἐξελικτικῆς διαδικασίας, ὁ συνδυασμὸς τῶν βασικῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων ὑπὸ τὴν ζωή. Ὁ βιολογικὸς ἄνθρωπος. Ἡ δεύτερη εἶναι ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀλληλεπιδράσεως προσωπικότητος καὶ περιβάλλοντος. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἡ π ν ε υ μ α τ ι κ ὴ ἢ ψυχικὴ ὑπόστασις τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἐσώτερος ἑαυτός του, ὅπου καὶ βασίζονται αἱ ἐλπίδες γιὰ μιὰ ἀναγέννησι. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνωσις τῶν τριῶν αὐτῶν κυμάτων. Ἐκεῖνο ποὺ ἐπιβάλλεται σήμερα εἶναι νὰ δυναμώση τὸ πνευματικὸ κῦμα καὶ νὰ τείνη πρὸς τὴν ταυτότητα μὲ κάθε μέλος τῆς ἀνθρώπινης φυλῆς, πρὸς τὴν παγκόσμιο ἀδελφότητα.

Ὁ αἰώνιος ἄνθρωπος

Helen Zahara
Η.Π.Α.

Ζοῦμε σὲ μιὰ φανταστικὴ ἐποχὴ ἀναπτύξεως. Γιὰ τοὺς περισσοτέρους, αἱ ἀνακαλύψεις στὸν τομεα τῆς γνώσεως —είδικῶς στὴν Κυβερνητική, τοὺς ἠλεκτρονικοὺς ὑπολογιστάς— εἶναι ἀδιανόητοι καὶ ἀκατάληπτοι. Πρόκειται περὶ ἐκρηκτικῆς καταστάσεως στοὺς τομεῖς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας. Ἀλλὰ τὰ ἐπιτεύγματα αὐτά, ὅσο καὶ νὰ εἶναι θαυμάσια, δὲν ἀρ-

κοῦν γιὰ νὰ φέρουν εἰρήνη καὶ εὐτυχία. Δυστυχῶς, ἐξακολουθεῖ νὰ εὑρίσκεται σὲ καθυστέρησι ἡ μελέτη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς βαθυτέρας ἀξίας τῆς ζωῆς.

Ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη καὶ τεχνολογία εἶναι δῶρον τῆς Δύσεως στὸν κόσμο. Ἀλλά, στὰ τόσα ἄλυτα προβλήματα, ἡ Ἀνατολὴ ἔχει νὰ προσφέρη στὴν ἀνθρωπότητα τὸ δῶρον τῆς κατανοήσεως, γιὰ τὴν ὁλοκλήρωσι τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ἐπιτευγμάτων. Πρωτίστως, ὑπάρχει ἡ ὑπέροχη ἄποψις περὶ κοινῆς πηγῆς τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ σύμπαντος καὶ τοῦ κόσμου. Μία καὶ μόνο Θεία ζωὴ ἐμψυχώνει κάθε ὕπαρξι, ἑπομένως ἡ παγκόσμιος ἀδελφότης τοῦ ἀνθρώπου εἶναι θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς φύσεως.

Ἑτέρα μεγάλη ἄποψις εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ ἕναν μικρόκοσμο, ἕνα σύμπαν σὲ μικροσκοπικὴ κλίμακα, καὶ ἔχει μέσα του ὅλες τὶς δυνάμεις καὶ δυνατότητες τοῦ κόσμου, ποὺ πρέπει, ὅμως, νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ ἀφυπνισθοῦν διὰ τῆς ἐξελίξεως. Τοῦτο θὰ ἔλθη ὡς ἀποτέλεσμα ἀναπτύξεως τῆς συνειδήσεως τῆς πραγματικότητος. Μὲ τὴν μετενσάρκωσι καὶ τὸ Κάρμα ὁ ἄνθρωπος ἐπιτελεῖ μιὰ πνευματικὴ περιήγησι πρὸς τὴν κατάκτησι τῆς βασιλείας του, ὡς πλήρως ἀφυπνισμένου ὄντος. Ἑπομένως, κάθε φυλὴ καὶ κάθε πολιτισμὸς εἶναι πεδία ἐμπειρίας γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἴσου ἐνδιαφέροντος. Αὐταὶ αἱ ἀπόψεις θὰ μείνουν λέξεις καὶ μόνον, δοξασίες κενές, ἐκτὸς ἐὰν μᾶς βοηθήσουν στὴν ἐσωτερικὴ ἀνακάλυψι τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἡ διαπίστωσις τῆς θείας οὐσίας πάντων τῶν ὄντων καὶ ἡ ἀναζήτησις τοῦ Θείου, τοῦ Αἰωνίου Ἀνθρώπου, μπορεῖ νὰ γίνη μόνον ἐντός μας. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦτο βῆμα δὲν συνεπάγεται ἀμέλεια γιὰ τὴν καθημερινὴ ζωὴ καὶ τὰ προβλήματά της, οὔτε ἐγκατάλειψι τῆς προσπαθείας νὰ βελτιώσωμε τὴν θέσι μας σ' αὐτὸν τὸν κοσμο. Συνεπάγεται ὅμως ὀρθὴ δρᾶσι. Ὅταν ἀρχίσωμε νὰ ἐπιτρέπωμε στὸν Αἰώνιο Ἄνθρωπο νὰ μᾶς μιλᾶ, νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θ' ἀρχίσωμε νὰ ἐνεργοῦμε καὶ νὰ ζοῦμε πιὸ ἔξυπνα, καὶ νὰ εἰσάγωμε στὴν καθημερινή μας δραστηριότητα τὴν πνευματικὴ εὐωδία καὶ ποιότητα τοῦ ἐσωτέρου Ἑαυτοῦ μας. Καὶ ἔτσι θὰ ἐνεργοῦμε ὡς τελείως ἁρμονικὰ ἀνθρώπινα ὄντα.

Ἡ ἀξία τῆς πίστεως

Wallace Slater
Ἀγγλία

Τὸ οὐσιῶδες εἶναι ν' ἀντιληφθοῦμε τὴν σωστὴ ἀξία τῆς δοξασίας. Ἡ δοξασία πρέπει νὰ βασίζεται σὲ πλήρη βεβαιότητα, ἔπειτα ἀπὸ αὐστηρὰ τεκμήρια ἢ ἀξιόλογη λογικότητα. Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ εἶναι τυφλή. Ὄχι δοξασία στηριγμένη σὲ μιὰ αὐθεντία ἢ ἕναν ἥρωα (ὅπως ἔλεγε ἡ Μπλαβάτσκυ).

Ἡ Ἀλήθεια εἶναι ἡ σχέσις

μεταξὺ τοῦ ὑποκειμένου (ἐμοῦ) καὶ τῆς πραγματικότητος, τῆς Πραγματικότητος ἡ ὁποία κεῖται πέραν τοῦ νοῦ, πέραν τῆς Δοξασίας ὡς ψυχολογικῆς καταστάσεως τοῦ νοῦ καὶ ὑποκειμενικῆς ἐμπειρίας.

Ὑπάρχουν δύο εἰδῶν ὑλισμοί, τοὺς ὁποίους πρέπει ν' ἀποφεύγωμε: α) Τὸ νὰ θεωροῦμε τὴν ἐπιστημονικὴ ἀπόδειξι ὡς τὴν μόνη ἔγκυρη ἔνδειξι τοῦ ἀληθοῦς, καὶ β) Τὸ νὰ ἀποδεχώμεθα, ἀντιθέτως, κατὰ γράμμα, τὶς περιγραφὲς μυητικῶν καὶ ψυχικῶν πειραμάτων.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι πολλοὶ ἔχουν ἀνάγκη ἢ ἐπιθυμία νὰ πιστεύουν σὲ τέλεια καὶ ἀλάθητα ὄντα, πρὸς τὴν Μπλαβάτσκυ ἢ τοὺς Διδασκάλους, καθὼς ἄλλοι πράττουν προκειμένου γιὰ τὸν Πάπα. Ἔτσι, ἡ πίστις δημιουργεῖ μιὰ δοξασία, ἔπειτα, μὲ τὸν συλλογισμό, καὶ ἄλλες δοξασίες. Προχωροῦμε πρὸς τὴν ἀλήθεια, μὰ δὲν τὴν φθάνομε ποτέ. Ἡ Ἀλήθεια παραμένει ἰδεῶδες.

Τὸ ἐνδιαφέρον σημεῖον αὐτῆς τῆς διαδικασίας εἶναι ὅτι, ἐκτὸς ἐὰν ἡ πίστις σὲ μιὰ δοξασία εἶναι προσωρινή δὲν πλησιάζομε σὲ μιὰ νέα δοξασία πλησιέστερη πρὸς τὴν ἀλήθεια.

Ἡ δοκιμασία γιὰ τὴν ἀξία μιᾶς δοξασίας εἶναι ἂν αὐτὴ καλύπτει τὴν πεῖρα σὰν σύνολο. Μόνον ὅταν κάτι εἶναι ἐναρμονισμένο πρὸς τὴν ὀργανικὴ καθολικὴ πεῖρα, μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀξία. Τὸ νὰ λέγεται ἁπλῶς ἀληθινό, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν συγκεκριμένη ἀποψί μας σὲ συγκεκριμένη ἐποχή, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ οὐσιῶδες.

Πρὸς μείζονα ἐλευθερίαν

Rukmini Devi
Ἰνδία

Ἀλλὰ τί εἶναι ἡ Ἀλήθεια; Ἀδυνατοῦμε νὰ τὸ καθορίσωμε. Μποροῦμε μόνον νὰ ποῦμε τί εἶναι ἡ πεποίθησίς μας, ἡ ἐντύπωσίς μας. Ὅμως, ἐντυπώσεις καὶ πεποιθήσεις ἀλλάζουν.

Πρέπει νὰ ζήσωμε τὴν ἀλήθεια. Ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια ἔγκειται στὴν ἀνακάλυψι ἐκείνου, τὸ ὁποῖον φέρει ἐσωτερικὴ εὐτυχία. Μὲ τὴν ἀνακάλυψι αὐτὴ γινόμεθα καὶ ἐλεύθεροι.

Ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ σύνθημα τῆς ἐποχῆς μας. Λίγοι ὅμως ἐννοοῦν τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν τρόπο νὰ τὴν ἀποκτήσουν. Ἡ ὑψίστη ἐλευθερία εἶναι ἡ πηγάζουσα ἀπὸ τὸ πνευματικὸ ἐπίτευγμα τῆς ἀνόδου ἀπὸ τὴν ἀτομικότητα πρὸς τὴν ἑνότητα.

Αἱ ἀντιλήψεις περὶ ἐλευθερίας καὶ ἐνεργείας ἀλλάζουν ἀπὸ ἐποχὴ σ' ἐποχή. Πρέπει νὰ βροῦμε τὸ σύνθημα τῆς δικῆς μας ἐποχῆς. Ὁ Κρίσνα ἔδωσε στὸν Ἀρζούνα τὸ μάθημα τῆς Μπαγκαβὰντ Γκιτά, προτρέποντας στὸν πόλεμο, ἀλλὰ τότε δὲν ὑπῆρχαν πυρηνικὰ ὅπλα, οὔτε φυλετικὰ προβλήματα, οὔτε τὰ ἄλλα προβλήματα ποὺ συνταράσσουν τὴν ἐποχή μας. Πρέπει νὰ βροῦμε τὴν δική μας ἐντολὴ καὶ νὰ τὴν

ζήσωμε. Καὶ ἐπειδὴ δὲν μποροῦμε ν' ἀλλάξωμε τοὺς ἄλλους, ἂς ἀλλάξωμε τὸν ἑαυτό μας καὶ ὅταν τὸν ἀλλάξωμε, ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ θὰ μᾶς δώση κατανόησι καὶ εὐτυχία.

Ἡ σημασία τῆς ἀληθείας

N. Sri Ram

Χρειάζεται νὰ εἰσχωρήση ἡ ἀλήθεια στὸ Εἶναι μας.

Μιλῶ γιὰ τὴν Ἀλήθεια, ὄχι γιὰ τὴν ἀλήθεια σὰν ἀκρίβεια ὡρισμένων ἐξωτερικῶν πραγμάτων ἢ διαπιστώσεων. Ἡ Ἀλήθεια στὴν πνευματικὴ ἔννοια εἶναι ὅ,τι διαπιστώνεται σὲ κατάστασι γαλήνης τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑαυτοῦ. Εἶναι ἀκόμη ὅ,τι ἐπιτελεῖται μὲ διάθεσι καθαρὴ καὶ ἁγνή. Ὑπάρχει ἀλήθεια καὶ στὴν σκέψι καὶ στὸ αἴσθημα. Εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως.

Τὸ πρόβλημα περιπλέκεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ λεγόμενον ὑποκείμενον δὲν εἶναι ἀνεπηρέαστος γνώστης. Ὑφίσταται πολλὲς ἐπιρροές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες τροποποιεῖται καὶ ἡ συνείδησις στὴν ἐξωτερικὴ μορφή της.

Ἡ καθαρὴ γνῶσις περιλαμβάνει τὴν ἀντίληψι τοῦ κάλλους. Ἡ συνείδησις ποὺ διακρίνει τὸ κάλλος ἀνταποκρίνεται μὲ ἀγάπη, μιὰ ἀγάπη ποὺ ἔχει τελείως διαφορετικὴ σημασία καὶ ἔκτασι ἀπὸ ἐκείνην, ἡ ὁποία βασίζεται στὴν ἀνάμνησι καὶ ἀναζητεῖ ἀπολαύσεις. Ἡ Ἀλήθεια, σὲ μερικὲς ἀπὸ τὶς ὡραιότερες ἀπόψεις της, ἀποκαλύπτεται μόνον μὲ τὴν φώτισι, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Εἶναι ἀπόψεις ποὺ ἀναφέρονται ὄχι στὴν ὕλη καὶ τὰ εἴδη ἐνεργείας ποὺ ἀκολουθοῦν τοὺς νόμους τῆς ὕλης, ὄχι στὴν ζωὴ σὰν βιολογικὴ διαδικασία, ἡ ὁποία συντελεῖται στὸ πεδίον τῆς ὕλης, ἀλλὰ στὴν ζωὴ σὰν συνείδησι, ἡ ὁποία ξεπερνᾶ αὐτὰ τὰ πεδία καὶ εἶναι εἰς κατάστασιν ἐλευθερίας. Σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι ἀνήκει ἡ Ἀλήθεια. Εἶναι Ἀλήθεια ἀξεχώριστη ὑπὸ τὴν Ζωὴ καὶ εἶναι ἔκφρασις τῆς μέσα της κρυμμένης ὀμορφιᾶς.

Ἐναντίον τῆς τροχιοδρομήσεως περὶ τὴν Ὕλην οἱ ἱδρυταὶ τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας τὴν θέλησαν ἀγωνιστήν. Ἐναντίον παντὸς δόγματος, ἐπίσης.

Σήμερα, δύο εἶναι οἱ μεγαλύτερες ἀνάγκες καὶ σὲ ἀμφότερες ἔχει τὸν λόγον ἡ Θεοσοφία. Πρῶτον, νὰ συνδεθοῦν αἱ παροῦσαι ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι μὲ τὴν θεοσοφικὴ διδασκαλία καὶ νὰ ἀποδειχθῇ ἡ ἀλληλουχία καὶ διείσδυσις τῆς ὕλης μέσα ἀπὸ τὸ φυσικὸν καὶ τὰ λεπτότερα πεδία. Δεύτερον, στὰ ἄτομα νὰ γεφυρωθῇ ἡ ἀπόστασις ἀνάμεσα στὰ θνητὰ καὶ τὰ ἀθάνατα στοιχεῖα τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ μιὰ ζωὴ ἁρμονικώτερη καὶ ἀληθινώτερη.

★ ☆ ★ ☆ ★ ☆ ★ ☆ ★ ☆ ★ ☆ ★ ☆

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

Ἡ ἀνθρωπίνη σοφία ὀλίγου τινὸς ἀξία ἐστὶ καὶ οὐδενός.

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ Ἀπολογία

Ὁ Σωκράτης, καθὼς ἐξομολογεῖται στὴν Ἀπολογία του, κάποτε ξαφνιάστηκε μὲ τὸν χρησμὸ τῆς Πυθίας στοὺς Δελφοὺς ὅτι κανένας δὲν ἦταν σοφώτερός του. Ξαφνιάστηκε γιατὶ ἔχοντας τὸ «γνῶθι σ᾽ αὐτὸν» δὲν θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του καθόλου σοφό. Ἀντίθετα τὸ συμπέρασμά του ἀπὸ τὴν ἰσόβιο ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας ἦταν τὸ «ἓν μόνον οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα» δηλαδὴ ἕνα μόνο ξέρω πὼς δὲν ξέρω τίποτα.

Μὲ τὴν εἰλικρινῆ καὶ ταπεινὴ αὐτὴ ἀναγνώριση, προσπαθῶντας νὰ ἑρμηνεύση τὸ χρησμὸ τοῦ Θεοῦ, ἀκούοντας πάντα τὸ ὑπέρτατο πνεῦμα ποὺ σὰν φωνὴ ἐσωτερικὴ τοῦ ὑπαγόρευε τί πρέπει νὰ κάμη, πῆγε νὰ διαλεχθῆ μὲ τοὺς διάσημους τῆς ἐποχῆς του ποὺ εἶχαν θέσεις καὶ κῦρος, ἐλπίζοντας πὼς ἡ ἀνώτερή τους γνώση θὰ τὸν βοηθοῦσε νὰ ξεδιαλύνη τὸ νόημα τοῦ χρησμοῦ.

Μὲ ἔκπληξη ὅμως εἶδε πὼς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ χωρὶς ἐξαίρεση, μιλοῦσαν ἀδιάκοπα μὲ αὐτοπεποίθηση γιὰ πράγματα ποὺ δὲν ξέραν χωρὶς βέβαια νὰ προσθέτουν τίποτα σὲ κεῖνο ποὺ ἤθελε νὰ μάθη. Κι᾽ ὅταν τοὺς τὸ ἔδειχνε τοὺς ἔκαμε ἐχθρούς του. Τότε μονάχα ἔλαμψε μέσα του τὸ νόημα τοῦ χρησμοῦ. «Λίγο ἀξίζει ἡ ἀνθρώπινη σοφία καὶ σοφώτερος ἀπ᾽ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι κεῖνος ποὺ ξέρει ὅτι δὲν ξέρει ἐνῶ οἱ πολλοὶ νομίζουν ὅτι ξέρουν χωρὶς στ᾽ ἀλήθεια νὰ ξέρουν. Νά, γι᾽ αὐτὸ μὲ εἶπε ὁ χρησμὸς σοφώτερο, γιατὶ ξέρω ὅτι δὲν ξέρω. Ἡ σοφία εἶναι μονάχα τοῦ Θεοῦ».

Πραγματικὰ ἡ ἀνθρώπινη σοφία εἶναι περιωρισμένη καὶ τὴν ἀποκτᾶ κανεὶς ὅταν φτάση νὰ τὸ συνειδητοποιήση. Ἀρχίζει ἐκεῖ ποὺ ἀπὸ παντογνῶστες ποὺ νομίζουμε τοὺς ἑαυτούς μας ἀναγνωρίζουμε ὅτι δὲν τὰ ξέρουμε ὅλα κι᾽ ὅτι γιὰ ὡρισμένα πράγματα τουλάχιστον ὑπάρχουν καὶ ἐγκυρώτερες γνῶμες καὶ τελειώνει στὴν ψύχραιμη καὶ ἀπογοητευτικὴ διαπίστωση πὼς ἕνα μόνον ξέρουμε πὼς τίποτα δὲν ξέρουμε.

Π. Α. ΜΑΚΡΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ

Κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Ὀρφικῶν Μυστηρίων

ΝΙΚ. ΜΑΤΣΟΥΚΑ

Ἀποτελεῖ πρόβλημα δυσεπίλυτον ἡ σχέσις τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ μυθικοῦ προσώπου τοῦ Ὀρφέως με τὰς ἀντιλήψεις περὶ ζωῆς καὶ θανάτου τοῦ Ὀρφισμοῦ. Ἐν προκειμένῳ δὲν ἠμποροῦμεν να εἴμεθα βέβαιοι κατα ποσον εἶναι ὀρθὸν ν' ἀποδώσωμεν την προελευσιν τοῦ ὅρου «Ὀρφισμος» ἐκ τοῦ ὀνοματος τοῦ ἀοιδοῦ τῆς Θράκης Ὀρφεως. Ἠμποροῦμεν δὲ νὰ ὑποστηρίξωμεν μὲ πολλὰς πιθανότητας, ὅτι ἡ ὀνομασία τοῦ μουσικοῦ τούτου τῆς Θράκης προέρχεται ἀπὸ τὴν προϋπάρχουσαν θρησκευτικην αἵρεσιν τοῦ Ὀρφισμοῦ· διότι ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος «Ὀρφεὺς» φαίνεται νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὴν λεξιν «ὀρφανός», ποὺ σημαίνει τὸν ἐρημίτην ἢ τὸν ἀπομεμακρυσμένον. Ἡ δὲ θρησκευτικὴ τάσις τοῦ Ὀρφισμοῦ ἐξέφραζε τὴν προσπάθειαν τῆς φυγῆς ἐκ τῆς ὑλικῆς ὑφῆς τοῦ παρόντος κόσμου.

Ὡς ἂν ἔχῃ ὅμως, ἡ δυσκολία ἔγκειται εἰς τὴν ἀδυναμίαν μας, λόγω ἐλλείψεως σαφῶν ἱστορικῶν πηγῶν, νὰ διακριβώσωμεν τὴν ἐποχὴν κατα τὴν ὁποίαν ἐνεφανίσθησαν αἱ ῥίζαι τοῦ Ὀρφισμοῦ. Ἐκ παραλλήλου καὶ το προσωπον τοῦ Ὀρφέως κινεῖται εἰς την ἀχλὺν τοῦ μύθου καὶ τῆς γοητείας. Ὁ Ὀρφεὺς ἀναφέρεται ῥητῶς διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τὸν ποιητὴν Ἴβυκον, ἐνῶ ἡ δρᾶσις του ὡς μυθικοῦ προσώπου ἐκδηλώνεται εἰς τοὺς προομηρικοὺς χρόνους, καὶ εἶναι γνωστὸς εἰς τὸν μῦθον τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας. Συγχρόνως ἢ καὶ προηγουμένως αἱ τάσεις τῆς ὀρφικῆς διδασκαλίας διεχέοντο κατὰ τους χρόνους αὐτοὺς εἰς διαφορους θρακικὰς φυλάς. Δὲν εἶναι δε ἀπιθανος ἡ ὕπαρξις κατὰ την προομηρικὴν ἐποχὴν ἑνὸς προτυπου ὡς τοῦ Ὀρφεως· εἶναι ἐξ ἴσου λογικὸν ὅτι τὸ πρότυπον τοῦτο περιεβλήθη ἀπὸ τὸν μῦθον και ἐξήρθη εἰς γοητευτικὰς σφαίρας. Ὁ Ὀρφεὺς φέρεται ὡς ἱδρυτης και τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἐνῶ ἡ μαρτυρία περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συστάσεως τῶν μυστηρίων τοῦ Διονύσου εἶναι σαφής· «Εὗρε δὲ Ὀρφεὺς καὶ τὰ Διονύσια μυστήρια, καὶ τέθαπται περὶ τὴν Πιερίαν

Ὁ θάνατος τοῦ Ὀρφέως.
(Ἐρυθρόμορφον ἀγγεῖον)

διασπαθεὶς ὑπὸ τῶν μαινάδων (1). Ὁ Ὀρφισμὸς καὶ ἡ διονυσιακὴ λατρεία εὑρίσκονται εἰς ἄρρηκτον συνύφανσιν (2).

Ἀνεξαρτήτως τούτων ὑπάρχει ἐν προκειμένῳ καὶ ἄλλο πρόβλημα· αἱ ἐν λόγῳ τάσεις τῆς Ὀρφικῆς λατρείας, περὶ φυγῆς ἐκ τῶν δεσμῶν τῆς ὑλικῆς πραγματικότητος καὶ ἀνακαινίσεως τῆς ὑπάρξεως εἰς τὴν σφαῖραν μιᾶς θεϊκῆς καὶ μακαρίας ζωῆς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τὰς ἑλληνικὰς καθόλου ἀντιλήψεις περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Πράγματι, αἱ ἀπολυτρωτικαὶ αὐταὶ τάσεις, ποὺ διεχέοντο εἰς τὰς Θρακικὰς φυλάς, ἔχουν ἀνατολικὴν προέλευσιν; Ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντᾷ καταφατικῶς (3). Νομίζομεν καὶ ἡμεῖς ὅτι δὲν εἶναι εὔκολον ν' ἀπορρίψωμεν τὰς πληροφορίας τοῦ Ἡροδότου· ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ καὶ ἡ σύνολος ἑλληνικὴ ἀντίληψις περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῶν ὀρφικῶν μυστηρίων.

Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Ἡροδότου οἱ Γέται ἐν Θράκῃ ἐπίστευον εἰς τὴν μετὰ θάνατον συνάντησιν μετὰ τοῦ Ζαμόλξιος, ὅπου ἐτύγχανον ἀθανάτου καὶ εὐδαίμονος ζωῆς (4). Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικωτάτη καὶ παράδοξος κατὰ πάντα, συγχρόνως ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν βιοθεωρίαν, ἡ ἀντίληψις τῆς θρακικῆς φυλῆς τῶν Τραυσῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπεδέχοντο τὴν γέννησιν παιδιοῦ μὲ θρήνους καὶ ὀλοφυρμούς, ἐνῷ τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου μὲ χαρὰν καὶ ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις. «Τὸν μὲν γενόμενον περιιζόμενοι οἱ προσήκοντες ὀλοφύρον-

---

1. Ἀπολλοδώρου, 1, 3, 2.
2. M. Nilsson, A history of Greek Religion, μνημ. ἔργ. σελ. 210. Βλ. Ἡροδότ., 2, 81.
3. Ἡροδότ. 2, 49. «Ἐγὼ μὲν νύν φημι Μελάμποδα γενόμενον ἄνδρα σοφὸν μαντικήν τε ἑαυτῷ συστῆσαι καὶ πυθόμενον ἀπ' Αἰγύπτου ἄλλοτε τολλὰ ἐσηγήσασθαι Ἕλλησι καὶ τὰ περὶ τοῦ Διόνυσου, ὀλίγα αὐτῶν παραλλάξαντα». Βλ. καὶ Ἡροδ. 2, 58, «Πανηγύρεις δὲ ἄρα καὶ πομπὰς καὶ προσαγωγὰς πρῶτον ἀνθρώπων Αἰγύπτιοι εἰσὶ οἱ ποιησάμενοι, καὶ παρὰ τούτων Ἕλληνες μεμαθήκασι».
4. Ἡροδότ. 4, 93 - 94 «...ἀθανατίζουσι δὲ τόνδε τὸν τρόπον· οὔτε ἀποθνήσκειν ἑαυτοὺς νομίζουσι, ἰέναιτε τὸν ἀπολλύμενον παρὰ Ζάμολξιν δαίμονα».

ται, ὅσα μιν δεῖ ἐπεί τε ἐγένετο ἀναπλῆσαι κακά, ἀνηγεύμενοι τὰ ἀνθρωπήια πάθεα, τὸν δ' ἀπογενόμενον παίζοντές τε καὶ ἡδόμενοι γῇ κρύπτουσι, ἐπιλέγοντες ὅσων κακῶν ἐξαπαλλαχθεὶς ἐστι ἐν πάσῃ εὐδαιμονίῃ» (5).

Χάλκινον κάτοπτρον.
τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος.

Ἐδῶ διαβλέπομεν τὰς ρίζας τῶν ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύχθησαν ἴσως συστηματικώτερον καὶ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν ὀρφικῶν μυστηρίων, τὰ ὁποῖα εὗρον εὐμενῆ ὑποδοχὴν εἰς Μ. Ἀσίαν, Μακεδονίαν, Ἀττικὴν καὶ Κάτω Ἰταλίαν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 7ου καὶ 6ου αἰῶνος ὁ Ὀρφισμὸς εὑρίσκετο εἰς ὀργασμὸν καὶ ἀσυνήθη ἀκμήν. Ὁ Ὀρφισμὸς ὅμως ἀποτελεῖ κίνησιν καὶ αἵρεσιν θρησκευτικήν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Κράτους.

Ὁ Ὀρφισμὸς ἀπετέλεσε θρησκευτικὸν σύστημα ἀπολυτρώσεως. Ἐπεκράτει εἰς αὐτὸν τὸ στοιχεῖον τῆς *δυαλιστικῆς* ἀντιθέσεως. Τὸ σύστημα τοῦτο περιεῖχε τελετάς, μυήσεις, καθαρμούς, ἐκστατικὴν καὶ ὀργιαστικὴν λατρείαν ὡς καὶ ἠθικὰς ἐποχὰς ἀσκήσεως καὶ ἀποχῆς ἐξ ὡρισμένων τροφῶν (6). Αἱ ἀντιλήψεις τοῦ συστήματος τούτου ἀνευρίσκονται εἰς συλλογὴν βιβλίων τὰ ὁποῖα καλοῦνται «Ὀρφικά» ἀποδίδονται εἰς τὸν Ὀρφέα ἐνῶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τὰ ἀποδίδει εἰς πολλοὺς συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἤκμασαν κατὰ τὴν 7ην καὶ 6ην ἑκατονταετηρίδα.

Βασικὴ πεποίθησις εἶναι ἡ ὑφισταμένη ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Ἡ ὑφὴ τῆς ὕλης εἶναι μεστὴ κακότητος καὶ *βεβαρημένη* ἐκ τοῦ κράτους τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ πόνου. Ὡς ἐκ τούτου ἡ *ἀπολύτρωσις* εἶναι ἡ *βασικὴ ἐπιδίωξις* τοῦ *Ὀρφισμοῦ* (7). Διὰ τοῦτο στενῶς

5. Ἡροδότ. 5, 4.

6. Λ. Φιλιππίδου, Ἱστορία τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐν Ἀθήναις 1958, σελ. 52 - 59.

7. Μολονότι δὲν εἶνα τοῦ θέματος νὰ συγκρίνωμεν τὴν ἀντίληψιν τῆς ὀρφικῆς ἀπολυτρώσεως πρὸς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, πρὸς ἀποφυγὴν οἱασδήποτε εὐκόλου συγχύσεως, τονίζομεν τὰ ἑξῆς: Ὁ Ὀρφισμός, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἀνατολικαὶ τάσεις, ἐκλαμβάνουν τὴν ὕλην ὡς αὐτοδύναμον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τῆς διασαλεύσεως τῶν νόμων τῆς κατὰ φύσιν θείας ψυχικῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀπολύτρωσις εἶναι ἡ φυγὴ ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου

συνδέεται πρὸς λυτρωτὴν Θεόν, ποὺ εἶναι ὁ Διόνυσος. Ἡ καταγωγὴ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ εἶναι Θρακική. Δὲν ἀποκλείονται ὅμως καὶ ἄλλαι ἑρμηνεῖαι περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ.

Ὁ καθ. Μ. Νίλσον θεωρεῖ κατὰ πάντα εὔλογον ν' ἀποδώσωμεν τὴν προέλευσιν τοῦ θεοῦ τούτου καὶ ἐξ ἄλλης περιοχῆς (8). Τὸ φαινόμενον τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου, τῆς ἀκμῆς καὶ τοῦ μαρασμοῦ ἀπετέλει τὸ κέντρισμα διὰ τὴν δημιουργίαν παρομοίων μυστηρίων, ὡς τῶν τοῦ Διονύσου, τὰ ὁποῖα ὑπέσχοντο τὴν ἀθανασίαν καὶ τὸν λυτρωμὸν ἐκ τῆς κακῆς ὑφῆς τῆς ὕλης. Πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἐξεπήγασε ἀπὸ τὰ μυστήρια ταῦτα. Τοῦτο εἶναι κατά τι ὑπερβολικόν. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι εἰς τὰ μυστήρια αὐτὰ ἡ ποιοτικὴ διαφορὰ τῆς ἀθανασίας εἶναι ἄλλη ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας ἀντιλήψεις. Διὰ τοῦτο ὁ καθηγητὴς Μ. Νίλσον ἀπορρίπτει τὴν ὡς ἄνω θεωρίαν (9).

Ὁ Διόνυσος διαδραματίζει ἐξέχοντα ρόλον εἰς τὴν ὀρφικὴν λατρείαν. Ἡ ὀρφικὴ θεογονία μᾶς παρουσιάζει τρεῖς μορφὰς τοῦ θεοῦ Διονύσου. Ὁ πρῶτος Διόνυσος εἶναι ὁ θεὸς Φάνης, ὁ προελθὼν ἐκ τοῦ κοσμικοῦ ᾠοῦ τοῦ Χρόνου· ὁ δεύτερος εἶναι υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Περσεφόνης. Οὗτος καλεῖται Διόνυσος ὁ Ζαγρεύς, ποὺ κατεσπαράχθη ὑπὸ τῶν Τιτάνων, υἱῶν τῆς Νυκτός, διότι ἔμελλε νὰ κυριαρχήσῃ κατὰ παραχώρησιν τοῦ Διὸς ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ καρδία του ὅμως διεσώθη ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ παρεδόθη εἰς τὸν Δία, ὁ ὁποῖος τὴν κατεβρόχθισε καὶ ἔτσι ἐγεννήθη ὁ τρίτος Διόνυσος, ὁ υἱὸς τοῦ Διὸς ἐκ τῆς Σεμέλης. Αὐτὸς εἶναι ὁ Σωτὴρ τῶν ὀρφικῶν μυστηρίων Οἱ Τιτᾶνες ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Διός, ἀποτεφρωθέντες διὰ κεραυνοῦ. Ἐκ τῆς τέφρας αὐτῶν προῆλθον οἱ ἄνθρωποι. Ἔτσι ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι διφυὴς κατὰ τὴν ὑπόστασιν· ἔχει τὴν «τιτανικὴν» φύσιν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ κακὴ καὶ τὴν «διονυσιακήν», ἀφοῦ ἡ τέφρα περιεῖχε καὶ στοιχεῖα τοῦ κατασπαραχθέντος Διονύσου. Ἡ «διονυσιακὴ» φύσις εἶναι ἡ θεία καὶ ἡ δυναστευομένη ὑπὸ τοῦ κακοῦ «τιτανικοῦ» στοιχείου.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν εἶναι βεβαρημένος εἰς τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν «ἐνοχὴν» αὐτὴν τῶν Τιτάνων· εἶναι δέσμιος μιᾶς σκληρᾶς καὶ ἀδηρίτου νομοτελείας. Ὑπάρχει

τῆς ὕλης καὶ ἡ «ὁμοίωσις τῷ Θεῷ». Ὁ Χριστιανισμὸς ὅμως διδάσκει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Ἡ ὕλη δὲν εἶναι ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ κακοῦ· δὲν ἐπιδιώκεται ἡ φυγὴ ἐξ αὐτῆς, ἀλλ' ἡ ἀνακαίνισις αὐτῆς καὶ ἡ ἀνάταξις εἰς τὴν προτέραν θέσιν τοῦ θείου κάλλους. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀναμένει τὴν συντριβὴν τοῦ κακοῦ ἐντὸς τῶν σχημάτων τῆς Ἱστορίας. Ἡ ἀντίθεσις δὲ καταφαίνεται ἀριδηλότατα ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ βασικὴ διδασκαλία τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ἡ ἀνάστασις τοῦ σώματος. Διὰ τὰ ἐν λόγῳ μυστήρια ἡ ἀνάστασις τοῦ σώματος εἶναι κάτι ἀδιανόητον κατὰ πάντα.

8. M. Nilsson, Geschichte der griechischen Religion Tübingen 1941, τόμ. Α΄. σελ. 532.

9. M. Nilsson, A history of Greek Religion μνημ. ἔργ. 210.

Σκηνὴ τοῦ Ἅδου (ἀπόσπασμα)
ἐκ τοῦ ἀγγείου Μουσείου Νεαπόλεως.

κάτι τὸ τραγικόν, ὡς «σύγκρουσις» καὶ «ἐνοχή» ἐνώπιον τοῦ θελήματος τοῦ Διός. Ἡ θεία ψυχὴ εἶναι ἐγκεκλωβισμένη εἰς τὴν «τιτανικήν» ὕλην. Μάχεται διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτῆς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θεικὴν βασιλείαν. Δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐκφύγῃ τοῦ περιορισμοῦ αὐτοῦ καὶ διαρκῶς μετενσαρκώνεται εἰς διαφόρους μορφάς. Εὑρίσκεται ἔτσι εἰς τὸν «Κύκλον τῆς ἐπαναγεννήσεως». Ἡ ἰδέα αὐτὴ τῆς μετεμψυχώσεως κατὰ τὸν Ἡρόδοτον προέρχεται ἐκ τῶν Αἰγυπτίων (10). Τοῦτο ὅμως, νομίζομεν, δὲν εἶναι ἀπολύτως ὀρθόν, ὡς ἀκριβῶς καὶ ὁ Erwin Rohde ἀπορρίπτει τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ἡροδότου, δεδομένου ὅτι αἱ ἀντιλήψεις αὐταὶ ἀνεπτύχθησαν αὐτοδυνάμως καὶ ἀλλοῦ καὶ δὲν ὑπέστησαν μεταξύ των καμμίαν ἐξωτερικὴν ἐπίδρασιν (11).

Κατὰ ταῦτα ἡ ἐπαγγελία τοῦ Ὀρφισμοῦ ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς φυλακῆς τῆς ὕλης, ὑποσχομένου τὴν ζωὴν εἰς το Ἐπέκεινα καὶ εὐδαίμονα ἀθανασίαν (12). Ὁ πιστὸς ἐμυεῖτο εἰς τὰ Μυστήρια καὶ ἠκολούθει ὡρισμένας καθαρτικὰς τελετὰς καὶ ἠθικὰς ἐντολάς. Αἱ τελεταὶ αὐταὶ ἐγίνοντο εἰς διαφόρους οἴκους καὶ ὄχι εἰς ναούς. Κατὰ τὰς ὀργιαστικὰς καὶ ἐκστατικὰς διονυσιακὰς τελετὰς «ἐθεοῦντο» καὶ ἡνώνοντο μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπελάμβανον τὴν θείαν μακαριότητα. Τὰ μυστήρια δηλ. ὑπέσχοντο τὴν κατὰ π ρ ό λ η ψ ι ν (anticipation) ἐπὶ γῆς πρόγευσιν τῆς εὐδαίμονος ζωῆς καὶ τὴν μετὰ θάνατον συνέχισιν αὐτῆς ὑπὸ τὴν πληρότητα τῆς χαρᾶς καὶ μακαριότητος. Αἱ ἰδέαι τῆς δι' ἐκστάσεως «ἑνώσεως» μετὰ τοῦ Θεοῦ ἀναπτύσσονται καὶ εἰς τὸ ἔργον «Βάκχαι» τοῦ Εὐριπίδου. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι αἱ ὀρφικαὶ ἀντιλήψεις ἐπηρέασαν καὶ τὴν Ποίησιν. Ὁ Πίνδαρος ἐξύμνησε τὴν μακαριότητα τῆς ὀρφικῆς ἀθανασίας, ἀλλὰ κατὰ τρόπον

10. Ἡροδότ. 2, 123.
11. E. Rohde, μνημ. ἔργ., σελ. 127 - 129.
12. Λ. Φιλιππίδου, μνημ. ἔργ., σελ. 259.

γαλήνιον καὶ στοχαστικὸν ὡς ἐταίριαζε εἰς τὴν εὐαισθησίαν τῆς λυρικῆς του ψυχῆς (13).

Κατὰ ταῦτα ἡ ἐπὶ γῆς ζωὴ κατὰ τὰ ὀρφικὰ μυστήρια δὲν κέκτηται καμμίαν αἰσθητικὴν ὡραιότητα. Ἀποτελεῖ τὴν κοιλάδα κλαυθμῶνος καὶ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ κακοῦ καὶ τῆς φθορᾶς, ἡ ἄσκησις καὶ ἡ «ὁμοίωσις τῷ θεῷ» ἐπιφέρουν τὸν λυτρωμὸν ἐκ τῆς ἀγχώδους καὶ ἀφορήτου καταστάσεως. Ὁ θάνατος διὰ τὸν πιστὸν εἶναι ἡ ἀπολύτρωσις καὶ ἡ κατὰ φύσιν ζωή. Ἡ ἀπόκτησις τῆς εὐδαίμονος ἀθανασίας εἶναι ἀποτέλεσμα δύο παραγόντων· τοῦ Θεοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀποδοχῆς τῶν ὅρων τῆς καθάρσεως ἐκ τοῦ «ρύπου» καὶ τοῦ βάρους τῆς ὕλης διὰ τῆς μετοχῆς εἰς τὴν ζωὴν τῶν μυστηρίων. Ἐδῶ ἔχομεν νοσταλγίαν μιᾶς ἀπολεσθείσης παραδεισιακῆς ζωῆς.

Εἶναι ὅμως καταφανὲς ὅτι αἱ ἀντιλήψεις αὐταὶ εὑρίσκονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν καθόλου ἑλληνικὴν περὶ κόσμου καὶ βίου θεωρίαν. Ὁ Ὅμηρος θεωρεῖ τὸν κόσμον ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ πνευματικοῦ κάλλους. Τὸ σῶμα εἶναι τὸ κύριον στοιχεῖον ὅταν ἔχῃ τὴν πλαστικὴν ὡραιότητα καὶ τὰς ψυχικὰς ἀρετάς. Αἱ ψυχαὶ εἰς τὸν Ἅδην εἶναι «σκιαὶ» καὶ «εἴδωλα», στερούμεναι τῆς εὐδαίμονος ζωῆς καὶ τοῦ αἵματος ποὺ εἶναι πηγὴ τῆς ζωῆς (14). Ἡ ἐπὶ γῆς ζωὴ τῶν προνομιούχων ἐναρέτων καὶ εὐγενῶν συνεχίζεται εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία ὑπὸ τὰς αὐτὰς μορφὰς τοῦ πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ κάλλους. Ὁ θάνατος μὲ τὰ ἐν τῷ Ἅδη εἶναι ἡ τραγικὴ παρεμβολὴ μιᾶς δυσαρμονίας εἰς τὴν ροὴν τῆς εὐδαίμονος ζωῆς. Αἱ ψυχαὶ πλανῶνται εἰς τὸν Ἅδην χωρὶς «φρένας» (15). Ἀντιθέτως ὁ θάνατος διὰ τὸν Ὀρφισμὸν εἶναι ὁ λυτρωμός, ἐφ' ὅσον ἔτυχε ὁ πιστὸς τῆς σχετικῆς καθάρσεως. Ὁ Ὅμηρος καὶ ἡ γνησία ἑλληνικὴ σκέψις δὲν δέχεται δ υ α λ ι σ μ ὸ ν εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου. Ὁ κόσμος θεωρεῖται ἱ ε ρ α ρ χ ι κ ῶ ς καὶ ὄχι δ υ α λ ι σ τ ι κ ῶ ς. Ὑφίσταται δηλ. ἱεραρχία δυνάμεων καὶ ἐξουσιῶν καὶ ὄχι ἀντίθεσις πρωτογενὴς καὶ ἀρχικὴ δύο μαχομένων ὄντων, ὡς συμβαίνει εἰς τὸν Ὀρφισμόν. Ἐντὸς τῆς ἱεραρχίας αὐτῆς ὑποχρεοῦνται θεοὶ καὶ ἄνθρωποι νὰ μὴ ὑπερβαίνουν τὰ κεκανονισμένα «ὅρια». Ἄλλως ἐπέρχεται ἡ τιμωρία καὶ ἡ διασάλευσις τῆς τάξεως· τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν «ὕβριν» καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ὑπάρξεως τοῦ κακοῦ. Ὑπάρχει δηλ. αὐστηρὰ νομοτέλεια, εἰς τὴν ὁποίαν δροῦν καὶ κινοῦνται καὶ αὐτοὶ οἱ θεοί. Ἀπὸ ἐδῶ ἐξεπήγασε ἡ ἰδέα τοῦ πεπρωμένου καὶ τῆς ὑπερτάτης Μοίρας εἰς τὴν ὁποίαν ὑποτάσσονται καὶ οἱ θεοὶ (16).

13. Πινδάρ., Ὀλυμπ. 2, 67 - 79.
14. Ἰλ. ψ. 104 - 105. Ἀπολ. 2, 5, 12.
15. Ὀδ. κ. 492 - 495. Πρβλ. Πλάτ., Μένων 100 Ε.
16. Ἡροδότ. 1, 91 «ἀπικομένοισι δὲ τοῖσι Λυδοῖσι καὶ λέγουσι τὰ ἐντεταλμένα, τὴν πυθίην λέγεται εἰπεῖν τάδε· τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστι ἀποφυγεῖν καὶ θεῷ».

Γενικῶς ἡ σύνολος ὀργάνωσις τῆς ὑφῆς τῶν νόμων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου θεωρεῖται ὀρθολογικῶς. Ὁ ὀρθολογικὸς αὐτὸς δυναμισμὸς τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς ἐπέζησε μέχρι τῆς πτώσεώς του. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἰς τὸν μνημειώδη Ἐπιτάφιον τοῦ Περικλέους δὲν γίνεται μνεία διὰ τὸν Παρθενῶνα, διὰ τοὺς ναούς, διὰ τὰς τελετὰς καὶ ἐν γένει τὰς θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις (17). Δὲν πρόκειται ἐδῶ, ὡς θέλουν βεβιασμένως νὰ συμπεράνουν πολλοί, περὶ «ἠρέμα ἀθεότητος» τοῦ Θουκυδίδου. Ὁ ἱστορικὸς οὗτος ἐκπροσωπεῖ τὸ γνήσιον ἑλληνικὸν πνεῦμα τῆς ἱεραρχημένης ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν. Οἱ ἄνθρωποι σώζονται μόνοι τους καὶ ὄχι δι' ἐπεμβάσεως θεικῶν δυνάμεων ὡς εἰς τὸν Ὀρφισμόν.

Παρὰ ταῦτα εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι παραλλήλως πρὸς τὴν ὀρθολογικὴν θεώρησιν τοῦ κόσμου συνεβάδιζον πάντοτε καὶ αἱ ἀπολυτρωτικαὶ καὶ μυστικιστικαὶ τάσεις. Τὰ μυστήρια ἦσαν ὁ πυρὴν τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν καὶ τῶν ἰσχυρῶν πόθων τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἀναζήτησιν μυστικιστικῆς ζωῆς. Ὁ καθηγητὴς Μ. Νίλσον ἀποδίδει τὰς τάσεις αὐτὰς εἰς τὴν ἑκάστοτε παρακμὴν τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως. Μετὰ τὴν νίκην π. χ. κατὰ τῶν Περσῶν αἱ τάσεις αὐταὶ ἐξηφανίσθησαν καὶ ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ (18).

Τὰ πράγματα ὅμως δὲν εἶναι τόσον ἁπλᾶ, ὡς τὰ διαβλέπει ὁ καθηγητὴς Μ. Νίλσον. Αἱ δύο αὐταὶ τάσεις παρουσιάζοντο εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν ἐκδηλώσει πάντοτε παραλλήλως καὶ συγχρόνως. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐξωτερικοὶ παράγοντες ποὺ ὁπωσδήποτε ἐπηρεάζουν τὴν πνευματικὴν πορείαν τῶν λαῶν δὲν ἔρχονται τυχαίως καὶ μοιραίως καὶ μετὰ ἐπιφέρουν τὴν ἀλλαγὴν εἰς τὰς διαφόρους κατευθύνσεις αὐτῶν. Δημιουργοῦνται ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχοσυνθέσεως καὶ τῆς ἀναλόγου ἐσωτερικῆς ἰδιονομίας τῶν λαῶν. Εἶναι π. χ. δύσκολον ν' ἀπαντήσῃ κανεὶς εἰς τὸ ἐρώτημα, ἐὰν συνετέλεσε ἡ ἀρνητικὴ στάσις ἔναντι τοῦ κόσμου τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν εἰς τὴν καθυστέρησιν αὐτῶν ἢ ἐξωτερικὴ τυχαία ἐπιρροὴ ἐδημιούργησε τὴν ἀρνητικὴν στάσιν (19). Τὸ ἀληθὲς ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι ὑπάρχει συνυφασμένη σχέσις τῶν δύο τούτων παραγόντων χωρὶς νὰ δύναται κανεὶς νὰ διαχωρίσῃ σαφῶς τὰ ὅρια.

Ὡς ἂν ἔχῃ ὅμως, αἱ ὀρφικαὶ τάσεις ἐπηρέασαν τὰ μέγιστα τὴν Τέχνην καὶ τὴν Φιλοσοφίαν. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πυθαγόρου καὶ τοῦ Πλάτωνος κινεῖται ἐντὸς τῶν

17. Θουκυδ., Ἐπιτάφ., 38, 1.
18. M. Nilsson, A history of Greek Religion, μνημ. ἔργ. σελ. 223. Βλ. τοῦ αὐτοῦ, Griechischer Claube, München 1950, σελ. 42-43.
19. Βλ. τὸ ἐξαίρετον ἔργον τοῦ A. Schweitrer Les grands penseurs de l' Inde, Paris 1952.
20. A. Ghudrinski: Tod und Totenkultus bei denalten Griechen Güster loh 1907, σελ. 10 - 12.

ὀρφικῶν ἀντιλήψεων. Ὁ ἑλληνισμὸς δηλ. καὶ ἐντὸς τῆς μεγίστης του ἀκμῆς παρουσίαζε ἔργα καὶ συλλήψεις ἐμπεποτισμένας μὲ τὸ ἀπολυτρωτικὸν πνεῦμα. Ἀργότερον δέ, ὅταν ὡδηγήθη εἰς παρακμὴν λόγῳ ἐσωτερικῆς κρίσεως καὶ διεσταυρώθη μὲ τὰ ρεύματα τῆς Ἀνατολῆς, ἀπὸ τῆς αἰσθητικῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς ζωῆς ἐστράφη εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπολυτρώσεως (20). Τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτὴν τὴν ἐκήρυξε πρὸ καιροῦ ὁ Πλάτων ἐπηρεασμένος βαθύτατα ἐκ τοῦ Ὀρφισμοῦ. Εἰς τὰ ἔργα του «Φαίδων», «Φαῖδρος» «Πολιτεία», «Συμπόσιον» κ. ἄ. διαβλέπομεν τὴν τάσιν τῆς φυγῆς ἐκ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀνόδου εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ θείου κάλλους διὰ καθάρσεως καὶ ἀσκήσεως.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ πρόβλημα ποὺ ἐθέσαμεν ἐξ ἀρχῆς, περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ὀρφέως καὶ Ὀρφισμοῦ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ σχέσις εἶναι ἐξωτερική. Ἡ μουσικὴ τοῦ Ὀρφέως ὡς καὶ οἱ περὶ τῆς ζωῆς του μῦθοι ἔχουν τὴν πλαστικὴν αἰσθητικὴν ὡραιότητα. Ὁ Ὀρφεὺς δὲν θέλει νὰ ἀποθάνῃ, ὡς τὸ θέλει ὁ Ὀρφισμός! Κατέρχεται εἰς τὸν Ἅδην καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῆς μουσικῆς θέλει ν' ἀναστήσῃ τὴν Εὐρυδίκην. Εἶναι καὶ αὐτὸς λάτρης τῆς αἰσθητικῆς ὀμορφιᾶς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀκριβῶς ὁ Πλάτων εἰς τὸ «Συμπόσιον» ὁμιλεῖ διὰ τοῦ στόματος τοῦ Φαίδρου περιφρονητικῶς διὰ τὸν Ὀρφέα. Ἡ ἐξήγησις εἶναι καταφανής. Ὁ Ὀρφεὺς δὲν «μελετᾷ τὸν θάνατον» ὡς τὸ θέλει ὁ Πλατωνισμός.

Παρὰ ταῦτα, ἐὰν τὸ ὄνομα τοῦ Ὀρφισμοῦ προῆλθε ἐκ τοῦ Ὀρφέως καὶ δὲν ἔγινε τὸ ἀντίστροφον, τότε συνέβη τοῦτο, διότι ὁ Ὀρφεὺς διὰ τῆς δυνάμεως τῆς μουσικῆς ἡμέρωνε τὰ πάντα καὶ ἐξαγνίζων τὰ πάθη ὑπεβοήθει τὴν ψυχὴν ν' ἀναχθῇ εἰς θεϊκὰς καὶ φωτεινὰς σφαίρας. Δὲν ἠμποροῦσε ὁμολογουμένως, ὁ Ὀρφισμὸς νὰ εὕρῃ καλλίτερον πρότυπον ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀοιδοῦ τῆς Θράκης.

Σαράντος Παυλέας

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ: ΕΝΑ ΠΑΡΑΘΥΡΟ Σ' ΑΛΛΗ ΘΕΑ

Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ «ΑΝΘΗ ΣΤΟΧΑΣΜΟΥ»

Οἱ κόσμοι μπορεῖ νά 'ναι ἕνα Μυστήριο, μυστήριο ὅμως χαμογελαστό, ποὺ ἐμεῖς τὸ σκοτεινιάζουμε μὲ τὴ φαντασία τῆς ἐγωπάθειας. Ὁ θάνατος ξεσφραγίζει σιγὰ τὸ μυστήριο καὶ μ' ἕνα νέο μᾶς περιβάλλει, γιὰ ν' αὐξάνει πάντα τὸ γέλιο χαρᾶς.

★ Παραδέχομαι ὅτι ὁ θάνατος, ὁ κάθε θάνατος, εἶναι μιὰ νέα ὀπτικὴ καὶ ἀκουστικὴ τελειότης. Ζοῦσα σὲ μιὰ γενναία ἐποχὴ κι ἔπρεπε νὰ πάρω ἕνα μερίδιο γενναιότητας στὸ τραπέζι τῆς ἀνδρείας.

Κλείνουμε τὸ διακόπτη τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτὸς κι αἴφνης ἕνας νέος διακόπτης ἄλλος ἄλλο φῶς ἀνάβει καὶ πάλι κάπου ἕνα, νέο ἄγνωστο μᾶς ἐγκλωβίζει.

★ Εἴμαστε λεία τοῦ ἑαυτοῦ μας. Μέσα μας ἀφηνιάζει ἕνας τυφώνας. Συνηθίζουμε νὰ προσέχουμε τὴ φωνὴ τῶν λόγων, ἐνῶ παραμένουμε ἀθεράπευτα κουφοὶ στὴ σάλπιγγα τῶν ἔργων. Τρέχουμε πίσω ἀπὸ τὸ ψέμα καὶ τὴ ματαιοδοξία, ὅπως ζῶο πίσω ἀπὸ τὴν τροφή του. Βγῆκα ἀπὸ ἕνα λαμπρὸ καράβι σ' ἕνα λιμάνι, σ' ἕνα σταθμὸ τοῦ κόσμου καὶ δὲ θέλω νὰ γυρίσω πίσω. Σὰ σφυρίξει τὸ προσκλητήριο θὰ μὲ πάνε δεμένο σὰ χοῖρο μὲ τὸν διαπεραστικό του ὀλολυγμό. Καράβι τοῦ Ἄπειρου ἂς πείθομαι, ἂς πείθομαι διαρκῶς σὲ σένα.

★ Ἡ ζωή μας ἴσως νά 'ναι ἡ ἐκδίκηση τοῦ Θεοῦ, ὁ θάνατος εἶναι ἡ συγχώρηση. Διαρκῶς εἴμαστε σὰν ἔνοχοι, σὰ νά 'χουμε κάμει κάπου κάτι τὸ φοβερό. Πίσω ἀπὸ μᾶς ἀνοίγει ἡ πραγματικὴ μας ἄνοιξη. Δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖο ἐδῶ. Κάποιος ἤθελε πολὺ νὰ χαρεῖ καὶ νὰ πονέσει, πολὺ νὰ δημιουργήσει. Τμήματα ἱστοῦ ἀράχνης ὅπου ἀσημίζουν στὸν ἥλιο καὶ ὁ αἰφνίδιος ὁδοιπόρος καὶ τὰ πουλιὰ περνώντας τὰ χαλοῦνε.

★ Στὴν ἄκρη τῆς στήλης κάθεται ὁ νεκρὸς μὲ τὸν πέτασο στὴν

κεφαλὴ τοῦ ὁδοιπόρου. Στὸ χέρι κρατεῖ ἀκόντιο καὶ μὲ τὴ σιωπή του μιλᾶ τὴν αἰωνιότητα τῶν σοβαρῶν λόγων.

Λέτε νά 'ναι ὁ νεκρὸς ἕνα φῶς, ἕνα παράθυρο ποὺ ἔκλεισε γιὰ ν' ἀνοίξει σ' ἄλλη θέα; Μόνο μέσα στὸ βάθος μας εἴμαστε ἀσφαλεῖς, ὅπου κατοικεῖ ὁ Θεός, τὸ «ἔχω ἔλθει» καὶ τὸ «ἔχω φύγει» εἶναι τόσο ἑνωμένα ποὺ δὲν ξεχωρίζονται καλά. Στὸ δρόμο τῆς ἐρημιᾶς ἐμεῖς καὶ ἀχνάρια ἀλόγου ἀπὸ ἄγνωστον ἱππέα σιωπηλὰ διηγοῦνται τὸ πέρασμά μας ἕως ὅτου περάσει ὁ ἄνεμος καὶ ἡ βροχὴ καὶ τὰ σβήσει.

Μετεμψυχώσεις

Φωνὲς μυστηριακές, βαθιὰ στὴ νύχτα,
ψίθυροι ἀπόκοσμοι καὶ πλάνα μουρμουρίσματα,
νυχτερίδες μαῦρα μάγια στὸν ἀέρα
καὶ ἀπὸ τὸν κάμπο σκυλιῶν βαριὰ γαυγίσματα.

Θρῦλοι, σὰν ἀπὸ τὸ φεγγάρι σταλαχτίτες!
'Αερικὰ τῆς νυχτὸς κι' ἂν ἀνταμώσεις,
σημάδια, σὰν τὶς πυγολαμπίδες,
θἆναι τοῦ Φωτὸς μετεμψυχώσεις!

Μὴν τὰ φοβᾶσαι, κι' ἂς μοιάζουνε φοβέρες!
Εἶναι ἄλλο Φῶς! Γεμᾶτα καλωσύνη.
Στὸ σκοτάδι τὰ σκορπίζουν κάποιοι ἀγέρες,
στὴν 'Απεραντωσύνη...

ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΟΡΟΒΙΤΣ

Ὁ «Νόμος τοῦ Κάρμα»

GEORGES TRIPET: «La question du mois»

Ἐρώτησις: «Ἂς τὸ ποῦμε τελείως ὠμά: κατὰ βάθος, ὁ Νόμος τοῦ Κάρμα (1) εἶναι ὁ Νόμος τοῦ Ἀντιποίνου (2)... Τὸ ἀντίποινο τοῦτο, ποὺ τόσο τὸ ἀπεδοκίμασε καὶ τὸ ἀπέκρουσε ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία, ὡς ἀντίθετο στὴν εὐσπλαχνία, (3) ὑπάρχει ὡστόσο... μέσα στὴ φύση καὶ μέσα στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ μόνη διαφορά, κατὰ βάθος, εἶναι ὅτι τελικά, ἐκεῖνο ποὺ ἐπιτρέπεται στὸν Θεὸ δὲν ἐπιτρέπεται στοὺς ἀνθρώπους.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τί σκέπτεσθε πάνω σ' αὐτό;»

Ἀπάντησις: «Κατ' ἐμέ, Θεὸς εἶναι κυρίως τὸ σύνολον τῶν Νόμων τῆς Φύσεως καὶ μέσῳ τῶν νόμων αὐτῶν ἐκδηλώνεται. Αὐτὸ εἶναι ἴσως ἕνας τολμηρὸς ὁρισμὸς καὶ διόλου ἀνθρωπομορφικός. Δὲν θὰ μποροῦσα νὰ σκεφθῶ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐσέβετο τοὺς νόμους πού, καθὼς λένε, Αὐτὸς ἐδημιούργησε. Δὲν συμμερίζομαι λοιπὸν τὴν γνώμη ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἐπιτρέπεται στὸν Θεὸ δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένο στοὺς ἀνθρώπους. Ἐκεῖνος τηρεῖ τοὺς νόμους· ἐμεῖς τοὺς παραβαίνομε συχνά, ἐν μέρει γιατὶ δὲν τοὺς γνωρίζομε ἀρκετά.

Ὁ νόμος τοῦ ἀντιποίνου ἐπετρέπετο στὴν ἑλληνικὴ καὶ τὴν ρωμαϊκὴ νομοθεσία· περιλαμβάνεται δὲ καὶ στὸ Κοράνιο, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπόσχεσι τοῦ θείου ἐλέους γιὰ ἐκεῖνον ποὺ θὰ συγχωροῦσε. Κατὰ τὸ Λαρούς, μένουν ἴχνη καὶ στὴν γαλλικὴ νομοθεσία, κυρίως στὸ ἄρθρον 1477 τοῦ ἀστικοῦ κώδικος, ὁ ὁποῖος προνοεῖ ὅτι, ὅταν δύο σύζυγοι παντρεύονται ὑπὸ τὸ νομικὸν σύστημα τῆς «κοινωνίας», ἐκεῖνος πού, μετὰ τὸν χωρισμὸ τῶν

---

(1) Ὁ Νόμος τοῦ Κάρμα μπορεῖ νὰ διατυπωθῇ ὡς ἑξῆς: «Κάθε πρᾶξις, κάθε συναίσθημα, κάθε συγκίνησις, κάθε σκέψις προκαλεῖ ἀνάλογον ἀντίδρασιν εἰς τὸ αὐτὸ πεδίον (Σημ.: Ἐὰν π.χ. ἐκδηλωθῇ στο φυσικον πεδίον, ὅπως ἀποκαλεῖται ἡ γήινη ζωή, στὸ ἴδιο πεδίον θὰ ὑπάρξῃ ἡ ἀντίδρασις), ἄμεσον ἢ προθεσμιακήν, (δηλ. σὲ ἑπόμενη ζωή).

(2) Λευϊτικόν, 24.19 - 20. Ἐάν τις κάμῃ βλάβην εἰς τὸν πλησίον αὐτοῦ, καθὼς ἔκαμεν, οὕτω θέλει γείνει εἰς αὐτόν. «Κάταγμα ἀντὶ κατάγματος, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος». Δευτερονόμιον, 19.21. Ὁ ὀφθαλμός σου δὲν θέλει φεισθῇ. θέλει δοθῇ ζωὴ ἀντὶ ζωῆς, ὀφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὀδοὺς ἀντὶ ὀδόντος χεὶρ ἀντὶ χειρός, ποῦς ἀντὶ ποδός.

(3) Ματθ. 5.38. Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ. ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσῃ ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνα σου λαβεῖν ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.

ἀγαθῶν ἤθελε κρύψει μερικὰ πράγματα, θὰ ὑφίσταται στέρησι τοῦ μεριδίου του. Στὸ ἄρθρον 361 καὶ ἑπόμενα τοῦ ποινικοῦ Κώδικος ἀναφέρεται ὅτι στοὺς ψευδομάρτυρες καὶ τοὺς ὑποκινητὰς μαρτύρων, σὲ ὡρισμένες περιπτώσεις, ἐφαρμόζεται ἡ ἴδια ποινὴ μ' ἐκείνην ποὺ καταλογίζεται στὸν κατηγορούμενο. Σημειώνομε ἐδῶ ὅτι ὁ νόμος τοῦ ἀντιποίνου, ὅπως περιγράφεται στὸ Δευτερονόμιον (19. 21), φαίνεται νὰ σχετίζεται μὲ μιὰ περίπτωσι ψευδομαρτυρίας.

Ὁ νόμος τοῦ ἀντιποίνου εἶναι ἄγριος καὶ ἀπάνθρωπος γιὰ μᾶς, ποὺ τὸν κάναμε τὴν ἔκφρασι τοῦ μίσους καὶ τῆς ἐκδικήσεως. Εἴμαστε ὅμως ἀντικειμενικοί, ἐνεργώντας ἔτσι; Ἂς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι πολλὲς ἐντολὲς εὐσπλαγχνίας μέσα στὴν Καινὴ Διαθήκη, ὑ π ῆ ρ χ α ν ἤδη στὴν Παλαιὰ καὶ ἀκριβῶς στὰ μέρη ὅπου ἀναφέρεται ὁ Νόμος τοῦ ἀντιποίνου. (4) Ἄρα ὁ νόμος τῆς εὐσπλαγχνίας, στὶς ἀρχές του, ὑπάρχει ἤδη μέσα στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ὁ Χριστὸς τὸν ἀξιοποίησε.

Πρέπει λοιπὸν νὰ κρίνωμε τὸν νόμο τοῦ ἀντιποίνου μὲ τὸ κείμενο, καὶ τότε φθάνομε στὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι ἡ ἀπότομη ἔκφρασις, στὸ φυσικὸν πεδίον ἑνὸς νόμου δικαιοσύνης. Ἂς μὴ βιαστοῦμε ὡστόσο νὰ ποῦμε ὅτι ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸν νόμο τοῦ Κάρμα, γιατὶ αὐτὸς ἔχει περισσότερες ποικιλίες: ὑπολογίζει τὶς συγκινήσεις, τὰ συναισθήματα, τὶς σκέψεις καὶ ἡ ἀντίδρασις ἐξασκεῖται σὲ ὅλα τὰ πεδία. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἀπόλυτη δικαιοσύνη.

Ξέρομε ὅτι ὑπάρχουν πεδία (φυσικόν, ἀστρικόν, νοητικὸν κ.λ.π.) καὶ ἐπίπεδα συνειδήσεως. Ξέρομε ἐπίσης, ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν ἐξέλιξι, αὐτὰ τὰ πεδία εἶναι, γιὰ τὸ ἄτομο, λίγο ὡς πολὺ ἀνεπτυγμένα, καὶ πρὸ παντὸς ὅτι σὲ ὡρισμένες ἐνσαρκώσεις ἡ συνείδησις ἔχει τὴν ἕδρα της σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ πεδία, γιὰ νὰ περάση κατόπιν, στὸ διάστημα ἄλλων ἐνσαρκώσεων, στὸ ἑπόμενο. Μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε ὅτι γιὰ ὡρισμένες φυλὲς τῆς Ἀφρικῆς ἡ συνείδησις συγκεντρώνεται ἀποκλειστικὰ στὸ φυσικὸν πεδίον. Στὴ Μέση Ἀνατολή, διεπίστωσα προσωπικῶς, ὡρισμένοι λαοὶ εἶναι ὑπερβολικὰ εὐσυγκίνητοι καὶ συγκεντρωμένοι στὸ ἀστρικόν: φωνάζουν, κλαῖνε, ὀδύρονται, ὅλα τὰ δραματοποιοῦν. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, φτάνει νὰ ἔρθη κανεὶς σὲ ἐπαφὴ μὲ ὡρισμένους ἄλλους εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς γιὰ νὰ δῆ πόσο ἡ ἀντίληψίς των (ἐννοοῦμε τὴν κοινὴ ἀντίληψι) καὶ ὁ ἀναλυτικὸς συλλογισμός τους εἶναι ἀνεπτυγμένοι.

Πολὺ φυσικά, λοιπόν, οἱ νόμοι ποὺ δίνονται σὺν τῷ χρόνῳ μὲ τὴν ἐξέλιξι, διαφέρουν, ἢ ἀκριβέστερα, γίνονται πιὸ σαφεῖς καὶ συμπληρώνονται.

Τὸ «ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος» εἶναι, νομίζω, ὁ νόμος ποὺ ἁρμόζει σὲ

(4) Λευΐτικόν, 19.18. Δὲν θέλεις ἐκδικῆσθαι οὐδὲ θέλεις μνησικακεῖ κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ λαοῦ σου· ἀλλὰ θέλεις ἀγαπᾶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Λευΐτικόν, 19.35. Δὲν θέλετε πράξει ἀδικίαν εἰς κρίσιν... Δευτερονόμιον, 16.20. Τὸ δίκαιον, τὸ δίκαιον θέλεις ἀκολουθεῖ, ἵνα ζήσῃς καὶ κληρονομήσῃς τὴν γῆν.

ὄντα στοιχειώδη καὶ βάναυσα, ἀνίκανα γιὰ συγκινήσεις καὶ πρὸ πάντων γιὰ ἀντίληψι. Μὲ τὴν ἀγριότητα ποὺ ἐπιβάλλουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀναπτύσσουν τὴν συνείδησί τους καὶ γίνονται λιγώτερο ἄγριοι.

Ὁ νόμος τῆς εὐσπλαγχνίας εἶναι καθαρὰ συναισθηματικός. Εἶναι ἕνα βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ φανερώθηκε στὴ Μέση Ἀνατολὴ (Παλαιστίνη).

Ὁ νόμος τοῦ Κάρμα, ποὺ ἐπιζητεῖ χωριστὰ τὴν σημασία τῶν φυσικῶν, συναισθηματικῶν καὶ νοητικῶν αἰτίων καὶ ἀποδίδει στὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ αἴτια τὴν πραγματική του θέσι, εἶναι καθαρὰ συλλογιστικός, ἀναλυτικὸς καὶ ἐφαρμόζεται πολὺ φυσικὰ στὸ ἐπίπεδον τῆς νοητικῆς συνειδήσεως.

Ξέρομε ὅμως ὅτι ὑπάρχει ἕνα βουδδικὸν πεδίον, τὸ πεδίον τῆς διαισθήσεως. Αὐτὴν τὴ διαίσθησι δὲν πρέπει νὰ τὴν συγχέωμε μὲ τὴν ὤθησι. Μᾶς φέρνει στὸ κέντρον τῶν αἰτίων. Θὰ μᾶς ἐπιτρέψη νὰ δοῦμε τὸ πρόβλημα ὄχι μόνο στὴν φυσική, ἀστρικὴ καὶ νοητική του ἐκδήλωσι, μὰ ἐπίσης καὶ στὰ αἴτιά του τὰ πολὺ μακρυνὰ καὶ βαθειά, μέσα στὶς σχέσεις του μὲ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, σὲ ὅλες τὶς στιγμές της, μέσα στὸ διάστημα — χρόνο, ἂν μπορῆ νὰ λεχθῆ. Μᾶς συμμιγνύει μὲ τὴν πρᾶξι καὶ τὰ αἴτιά της: δὲν ἀποτελοῦμε πιὰ παρὰ ἕνα πρᾶγμα μαζὶ μὲ τοῦτα.

Ἐδοκίμασαν βαθμηδὸν νὰ ἀπαλλάξουν τὸν νόμον τοῦ ἀντιποίνου ἀπὸ τὰ στοιχεῖα του — φυσικόν, ἀστρικὸν καὶ νοητικόν. Τί συμβαίνει τώρα στὸ παρὸν στάδιον; Ὅπως εἴδαμε, ὁ νόμος τροποποιήθηκε καὶ νομίζω ὅτι θὰ τροποποιηθῆ ἀκόμη. Ὑποβάλλω στὶς μελέτες σας τὴν ἀκόλουθη ὑπαγόρευσι: Ἀπὸ τὴν στιγμὴ ποὺ τὸ ἄτομον γνωρίζει τὰ βαθειὰ αἴτια μιᾶς πράξεως, μιᾶς συγκινήσεως, μιᾶς σκέψεως, γίνεται ὁ ἀφέντης τους. Σὰν τέτοιος, μπορεῖ νὰ ἐξουδετερώση τὰ ἀποτελέσματα τῆς πράξεως, τῆς σκέψεως κ.τ.λ. Ἔχει τὰ μέσα νὰ τὸ κάμη. Γιὰ τὴν ἰδιαίτερη αὐτὴν περίπτωσι (ἐπιμένω), ἐξουσιάζει τὸ Κάρμα, καὶ ὁ νόμος τοῦ Κάρμα στὸ μέλλον θὰ ἔχη συμπληρωθῆ. Θὰ μποροῦσε λοιπὸν νὰ διατυπωθῆ ὡς ἑξῆς:

«Κάθε πρᾶξις, κάθε συναίσθημα, κάθε συγκίνησις, κάθε σκέψις, ἔχει ἀνάλογην ἀντίδρασι στὸ ἴδιο πεδίον, ἄμεση ἢ μὲ ἀναβολή, ἀντίδρασι, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκμηδενισθῆ ἢ νὰ ἐλαττωθῆ ἀπὸ ἄλλες πράξεις, ἄλλες σκέψεις, ἄλλες συγκινήσεις.»

Νὰ μιὰ ἀντίληψις ποὺ μοῦ φαίνεται λογική, μιὰ ποὺ θὰ προκαλέση πολλὲς συζητήσεις...

Μὰ σὲ τί θὰ χρησίμευε μιὰ τιμωρία ἢ μιὰ ἀντίδρασις, ἐὰν ἡ πεῖρα ποὺ συνεπάγεται ἔχει ἤδη ἀποκτηθῆ καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ συνείδησις ἔχει ἀναπτυχθῆ;

★

Ἐὰν οὐδέποτε εὑρίσκης τὸν ἑαυτό σου μόνον, οὐδέποτε θὰ εὕρης τὸν ἑαυτό σου.

André Gide

Κανόνες Ζωῆς τοῦ ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΡΤΙ

ΡΩΜΗ.— Ὁ διάσημος Ἰνδὸς σοφὸς Κρισναμούρτι, ἔφθασε στὴν Ρώμη, ὡς προσκεκλημένος τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως, γιὰ νὰ δώση μιὰ διάλεξη. Ἀκούραστος ὁ Κρισναμούρτι στὰ 72 του χρόνια, γυρνᾶ τὸν κόσμο, τὸν δυτικὸ κόσμο εἰδικώτερα, γιὰ νὰ ἐπικοινωνήση μὲ τοὺς νέους: «Δὲν ἔχω πατρίδα, συνηθίζει νὰ λέγη, οὔτε σπίτι, οὔτε οἰκογένεια, οὔτε χρήματα. Πάω ἐκεῖ ποὺ μὲ ζητοῦν».

Οἱ νεαροὶ γοητεύονται ἀπὸ τὸ μήνυμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἡλικιωμένου σοφοῦ μὲ τὸ ἀριστοκρατικὸ παρουσιαστικὸ καὶ τὰ ἤπια χαρακτηριστικά. «Ἡ ἀλήθεια, λέει, δὲν περνᾶ οὔτε ἀπὸ τὰ ναρκωτικά, οὔτε ἀπὸ τὰ βιβλία. Κανένας δὲν ξέρει τί πρᾶγμα εἶναι ἕνα λουλούδι ἐὰν δὲν τὸ δῆ. Τὴν ἀλήθεια πρέπει κανεὶς νὰ ψάξη καὶ νὰ τὴν βρῆ μόνος του». Λέγει ἐπίσης ὅτι: «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι γιατὶ ἴσα γιὰ ὅλους εἶναι ὁ φόβος καὶ τὰ βάσανα. Δὲν ὑπάρχει Ἀνατολή, δὲν ὑπάρχει Δύση. Δὲν ὑπάρχουν βουδδισταί, χριστιανοὶ ἢ μουσουλμάνοι. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ ἀπὸ τὸν φόβο τῆς ζωῆς δημιούργησαν μύθους. Ἀλλὰ οἱ μῦθοι δὲν ἔχουν τίποτε ποὺ νὰ σχετίζεται μὲ τὴν πραγματικότητα. Πρέπει νὰ βάλουμε τοὺς μύθους αὐτοὺς στὴν ἄκρη. Τότε θὰ εἴμαστε ἐλεύθεροι νὰ γνωρίσουμε τὴν μοναδικὴ ἀλήθεια».

Ὁ Κρισναμούρτι γεννήθηκε σ᾽ ἕνα χωριὸ κοντὰ στὸ Μαδράς. Ὑπάρχει ἕνας μῦθος γιὰ τὰ παιδικά του χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα λέγεται, πὼς ἔδειξε σημάδια ποὺ διακρίνουν τὸν Μεσσία. Οἱ δικοί του ζοῦσαν σὲ ἀθλία κατάσταση καὶ εἶχαν πολλὰ παιδιά. Ὅταν ὁ πατέρας του πέθανε, ἡ Ἰρλανδὴ θεόσοφος Ἄννι Μπέζαντ ποὺ εἶχε πληροφορηθῆ γιὰ τὰ περίεργα αὐτὰ σημάδια πῆγε καὶ τὸν πῆρε ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του γιὰ νὰ μείνη μαζί της. Γύρω του δημιούργησε ἕνα τεράστιο «ὀργανισμὸ» μὲ προπαγανδιστὰς σ᾽ ὅλον τὸν κόσμο. Ὑπῆρχαν τεράστια κεφάλαια καὶ πλούτη. Ἀλλὰ ὁ Κρισναμούρτι εἶπε: «Αὐτὰ τὰ

πράγματα δὲν εἶναι γιὰ μένα. Ἡ ὁδὸς τῆς ἀλήθειας δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πλούτη οὔτε ἀπὸ ὀργάνωση». Ἔτσι ἄρχισε τὴν ζωὴ τοῦ πλάνητος.

Οἱ δημοσιογράφοι συνήντησαν τὸν Κρισναμούρτι στὸ σπίτι ποὺ τὸν φιλοξενεῖ στὴν Ρώμη. Τὸν ρώτησαν: «Τί σκέπτεσθε γιὰ τὴν ἐπανάσταση τῶν νέων ἐναντίον τοῦ κόσμου τῶν ἐνηλίκων;»

«Ἡ κάθε γενεά, ἀπήντησε ὁ Κρισναμούρτι, ἐπαναστατεῖ ἐναντίον τῆς προηγουμένης. Ἀλλὰ τὸ νὰ ἐπαναστατήση ἁπλῶς δὲν ἔχει καμμία συνέπεια. Ἐπαναστατεῖ κανεὶς ἐναντίον ὡρισμένων κατασκευῶν, γιὰ νὰ πέση σὲ ἄλλες κατασκευές. Τὸ νὰ ἔχη κανεὶς μακρυὰ μαλλιὰ καὶ νὰ φορᾷ περίεργα ροῦχα, ἐπειδὴ οἱ μεγάλοι δὲν τὰ φοροῦν, εἶναι ἁπλῶς μιὰ μόδα. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἀργότερα παντρεύονται, κάνουν παιδιὰ καὶ δέχονται τὴν κοινωνία ἔτσι ὅπως εἶναι. Ἀντί, ὅμως, αὐτοῦ, ἡ ἐπανάσταση εἶναι μία ἐπανάσταση συνειδητὴ τοῦ ἀτόμου ἐναντίον τῶν θεσμῶν, ποὺ δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ δεχθῆ, γιατὶ τοὺς ἔχει ξεπεράσει ἐσωτερικά. Ἡ κοινωνία ἀλλάζει ὅταν ἀλλάζουν τὰ ἄτομα καὶ ὄχι ἀντίθετα. Θὰ ἀλλάξη ὅταν ὁ καθένας μας ἀρνηθῆ τὴν βία, τὸν συναγωνισμό, τὴν διαίρεση ὅταν δὲν θὰ λέη κανεὶς «ἡ πατρίδα μου» ἢ «ὁ Θεός μου».

— Τί πρᾶγμα πιστεύετε γιὰ τοὺς Χίππις καὶ τὴν αὔξουσα κατανάλωση διεγερτικῶν ἀνάμεσα στοὺς νέους;

—Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀποτύχει. Πηγαίνει στὸ φεγγάρι, ἀλλὰ δὲν καταφέρνει νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν ἀθλιότητά του. Ἔτσι δέθηκε μὲ τὰ ναρκωτικά, ἐλπίζοντας πὼς θὰ ἀλλάξη τὸ πνεῦμα του καὶ τὴν καρδιά του. Ἀλλὰ τὰ ναρκωτικὰ δὲν εἶναι παρὰ μία στιγμιαία φυγὴ καὶ δὲν παράγουν οὔτε κατανόηση, οὔτε ἀγάπη. Χωρὶς κατανόηση καὶ χωρὶς ἀγάπη, ὁ κόσμος καταστρέφεται.

— Οἱ Μπήτλς πήγαιναν σ' ἕνα Ἅγιο Ἰνδὸ γιὰ νὰ ἀνακαλύψουν τὴν σοφία. Τί πιστεύετε ἐπ' αὐτοῦ;

— Μοιάζει ἡ ἱστορία αὐτὴ μὲ τὴν ἱστορία τοῦ πλουσίου ποὺ γεμᾶτος φιλοδοξίες, πιστεύει πὼς θὰ λύση ὅλα τὰ πνευματικά του προβλήματα μελετῶντας μερικὰ λεπτὰ τὴν ἡμέρα. Αὐτοὶ οἱ «Ἅγιοι» ἐκμεταλλεύονται τὸν ἀνόητο ἀνθρώπινο πόθο νὰ ἐξασφαλίση ταὐτόχρονα τὴν γῆ καὶ τὸν οὐρανό.

(Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης Ἄλντο Βιζολμπέργκι, ἔχει γράψει πὼς στὴν ἀρνητικὴ ἔκφραση τοῦ Κρισναμούρτι ἀπέναντι σὲ κάθε ἰδεολογία, σύστημα, ἢ δόγμα, ἀποκαλύπτεται μία ἐκπλήσσουσα συμφωνία μὲ τὶς καλύτερες σύγχρονες παιδαγωγικὲς ἀπόψεις).

—Ὑπάρχουν κανόνες στὴν ζωὴ νὰ μπορέση κανεὶς νὰ φθάση στὴν δογματικὴ εἰρήνη;

— Ναί, βέβαια, καμμία βία, οὔτε ἐναντίον τῶν ζώων οὔτε ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων. Καμμία πατρίδα. Συνεργασία ἀνάμεσα στοὺς ἀν-

θρώπους. Περιορισμὸς τοῦ ἐγωϊσμοῦ. Ἁπλοποιῆστε ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο τὴν ζωή. Νὰ εἶσθε λιτοὶ καὶ φυτοφάγοι. Τὸ κρέας, τὸ ἀλκοὸλ καὶ ὁ καπνὸς δηλητηριάζουν τὸ μυαλό. Καὶ ἐμποδίζουν νὰ δῆ κανεὶς τὴν ἀληθινὴ ὄψη τῶν πραγμάτων.

— Δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο;

— Τίποτε ἄλλο. Ὅταν ἔχη κάνει κανεὶς αὐτά, ἔχει βρῆ τὴν «βάση» γιὰ νὰ προχωρήση μακρύτερα. Αὐτὴ ἡ βάση εἶναι ἡ κατανόηση. Τὸ νὰ ἔχη κανεὶς κατανόηση σημαίνει ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη εἶναι ὀμορφιά. Ἡ κατανόηση, ὁ ἔρωτας, ἡ ὀμορφιὰ εἶναι ἡ βάση τῆς ἀληθείας.

«Θεσσαλονίκη», 25 Μαρτίου

ΒΕΡΝΕΡ ΦΟΝ ΜΠΡΑΟΥΝ

Τὸ Διάστημα καὶ ὁ Ἄνθρωπος

—Ὁ Πρόεδρος Κέννεντυ εἶχεν εἴπει, ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ θ' ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν Σελήνην πρὸ τοῦ 1970. Τί φρονεῖτε, θὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ὑπόσχεσίς του;

—Βεβαίως, ἐκτὸς ἀπροβλέπτων συμβάντων, ὅπως ἦτο ἡ καταστροφὴ τοῦ θαλαμίσκου «Ἀπόλλων». Ἡ ἐκτόξευσις τοῦ πυραύλου «Κρόνος 5» ὑπερέβη τὰς προσδοκίας μας. Σκεφθῆτε: 140 τόννοι ὑψώθησαν καὶ ἐξαπελύθησαν πρὸς τὴν Σελήνην, χωρὶς τὴν παραμικρὰν δυσχέρειαν καὶ καθυστέρησιν! Ἐὰν ὑπῆρχον ἄνθρωποι εἰς τὸν τελευταῖον ὄροφόν του, θὰ εἶχον προσεδαφισθῆ ὁμαλῶς ἐπὶ τῆς Σελήνης.

— Ποῖον εἶναι τὸ πρόγραμμά σας ἕως τὸ 1970;

— Δοκιμάζομεν ἕνα νέον ὄχημα, τὸ «Λούναρ Μόμπιλ», εἶδος αὐτοκινήτου μὲ . . . τέσσαρα πόδια! Τὸ ὄχημα αὐτὸ εἶναι ὁ τελευταῖος τύπος ὀχημάτων, ποὺ προορίζονται διὰ τὴν μεταφορὰν ἀνθρώπων εἰς τὴν Σελήνην. Θὰ ἐπακολουθήσουν ἐπηνδρωμέναι πτήσεις εἰς ἀπόστασιν 30.000 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Γῆς, ἕνα ταξίδι περὶ τὸν δορυφόρον τῆς Γῆς, καὶ τέλος, τὸ πραγματικὰ μεγάλο ταξίδι διὰ τὴν Σελήνην.

— Πόσας ὥρας θὰ περάσουν οἱ πρῶτοι ἐξερευνηταὶ εἰς τὴν Σελήνην; Θὰ φαίνωνται ἀπὸ τὴν Γῆν;

— Κανονικῶς νομίζω, ὅτι θὰ παραμείνουν ἐκεῖ 18 ὥρας. Θὰ ἐξέλθουν δύο φορὰς διὰ νὰ περιπατήσουν. Καί, χάρις εἰς τὴν Τηλεόρασιν, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ παρακολουθήσωμεν ὅ,τι κάμνουν.

— Πολλοὶ πολιτικοὶ καὶ ἄλλοι, προβάλλοντες τὴν κρατοῦσαν ἐπὶ Γῆς δυστυχίαν, θεωροῦν τὰ 20 δισεκατομμύρια δολλάρια, ποὺ θὰ κοστίση τὸ ταξίδι εἰς τὴν Σελήνην, ὡς περιττὴν σπατάλην. Τί φρονεῖτε;

—Ὁ Πρόεδρος Κέννεντυ εἶχεν εἴπει: «Πρέπει νὰ μάθωμεν νὰ ταξιδεύωμεν εἰς τὸν ὠκεανὸν τοῦ Διαστήματος». Τὸ μάθημα αὐτὸ μοῦ φαίνεται πολὺ πιὸ σημαντικὸν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Ἡ Ὠκεανοπορία ἐπέτρεψε τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν Λαῶν. Ὅταν οἱ ἀδελφοὶ Ράϊτ ἐπέταξαν, διὰ πρώτην φοράν, δὲν ἐγνώριζαν εἰς τί θὰ ἐχρησίμευεν ἡ πτῆσις των. Διασχίζων τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν, ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς τὸ Παρίσι, ὁ Λίντμπεργκ, ἐπίστευεν, ὅτι ἐξετέλει ἕνα ἄθλημα, ἐνῷ ἦτο πρωτοπόρος εἰς τὴν Ἀεροπορίαν. Θὰ ἦτο λάθος νὰ πιστεύεται, ὅτι τὸ ταξίδι εἰς τὴν Σελήνην θὰ σημαίνῃ ἁπλῶς ὅτι «ὁ ἄνθρωπος ἔβαλε τὸ πόδι του καὶ ἐκεῖ».

Ἡ ἐξερεύνησις τοῦ Διαστήματος ἠμπορεῖ νὰ προσλάβῃ ἑκατὸν μορφάς. Θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ ἐκτείνωμεν τὰς γνώσεις μας τοῦ Σύμπαντος εἰς τὸ ἄπειρον, νὰ τελειοποιήσωμεν τὰς τεχνικάς μας μεθόδους διὰ νὰ ἐλέγχωμεν τὸν περιβάλλοντα κόσμον. Ἡ Ραδιοαστρονομία, ἡ Βιολογία, ἡ Μετεωρολογία —διὰ νὰ ὁμιλήσω μόνον διὰ τὰς τρεῖς Ἐπιστήμας— θὰ ἐπωφεληθοῦν τὰ μέγιστα. Θὰ ἐπακολουθήσουν νέαι ἀναρίθμητοι ἐφευρέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ βελτιώσουν τὸ βιοτικόν μας ἐπίπεδον. Ἡ ἐποχή μας ἐδιάλεξε τὴν Τεχνολογίαν, δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ ὀπισθοδρομήσῃ.

Τὰ δεδομένα, ποὺ θὰ συλλεγοῦν εἰς τὴν Σελήνην, θὰ ἠμποροῦν νὰ ἐξηγήσουν τοὺς σεισμοὺς τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, τοῦ Τόκιο, τὰς βροχὰς τῶν μετεωριτῶν, τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, τὴν καταγωγὴν τῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας καὶ πολλὰ ἄλλα φυσικὰ φαινόμενα, ὅπως αἱ ἀνώμαλοι παλίρροιαι τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, τὸ ἐξ οὐρανοῦ μάνα, οἱ κατακλυσμοὶ κ.λ.π., περὶ τῶν ὁποίων μᾶς ὁμιλοῦν αἱ μυθολογίαι.

Οἱ χάρται, ποὺ θὰ συνταγοῦν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λαμβανομένων ὑπὸ δορυφόρων φωτογραφιῶν, θὰ εἶναι μιᾶς ἄνευ προηγουμένου ἀκριβείας. Θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν, π.χ. νὰ σχεδιάσωμεν ἕνα ὁδικὸν δίκτυον μιᾶς ὑπαναπτύκτου χώρας. Οἱ δορυφόροι θὰ ἠμποροῦν νὰ ἐπισημάνουν τοὺς ὑπογείους ποταμούς, νὰ παρακολουθήσουν τὴν γέννησιν τῶν καταιγίδων καὶ τῶν τυφώνων, νὰ δώσουν τὸ σύνθημα τοῦ κινδύνου. Μετὰ 30 χρόνια, δηλαδὴ κατὰ τὸ 2.000, τὸ ὀπτικὸν τηλέφωνον θὰ εἶναι τρεχούσης χρήσεως, χάρις εἰς τὴν ἀναμετάδοσιν διὰ δορυφόρων. Εἰς ὀλίγα δευτερόλεπτα, μία μητέρα εἰς τὴν Λωζάννην θὰ ἠμπορῇ, ὄχι μόνον νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν υἱόν της εἰς Νέαν Ὑόρκην, ἀλλὰ ταυτοχρόνως νὰ τὸν ἰδῇ εἰς τὴν συσκευὴν τοῦ τηλεφώνου της. Μὲ τὸ ἴδιον μέσον οἱ ἄνθρωποι θὰ ἠμποροῦν νὰ κάμνουν τὰ ψώνια των εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ Κόσμου καὶ νὰ «βλέπουν» τὸ ἐμπόρευμα.

Ἀντὶ νὰ μᾶς απομακρύνῃ ἀπὸ τὴν Γῆν καὶ τὰ προβλήματά της, τὸ Διάστημα μᾶς τὰ φέρει ἐγγύτερον. Ἐργαστήρια τοῦ Διαστήματος ἐπὶ τροχιᾶς θὰ διακρίνουν τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ καλαμπόκι, τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν χρησιμοποιηθέντων λιπασμάτων, θὰ καθορίζουν τὸν βαθμὸν ἁλμυρότητος τοῦ ἐδάφους, θὰ προβλέπουν

τὸ μέγεθος τῶν ἐσοδειῶν κ.ἄ.

Ἤδη, ἡ ΝΑΣΑ ἐργάζεται, ἐν ἐπαφῇ μὲ τὰ ὑπουργεῖα Ὑγείας, Γεωργίας καὶ διάφορα Πανεπιστήμια, διὰ νὰ λυθοῦν τὰ προβλήματα αὐτά. Ἐντὸς 20 ἐτῶν, ὁλόκληρος ἡ ἐναέριος συγκοινωνία θὰ κατευθύνεται μὲ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, χάρις εἰς τὰς μεταδιδομένας ὑπὸ δορυφόρων μετεωρολογικὰς πληροφορίας. Ἐντὸς 50 ἐτῶν εἶναι πιθανόν, ὅτι αἱ ἐπαφαὶ μεταξὺ Κυβερνήσεων, διεθνῶν ὀργανώσεων κ.λ.π. θὰ γίνωνται μὲ τὰς ἰδίας μεθόδους ἐπικοινωνιῶν.

Ἀπὸ τοῦ 1984 θὰ μᾶς φαίνεται πολὺ κανονικὸν νὰ ἀναμεταδίδωνται αἱ τηλεφωνικαὶ συνδιαλέξεις καὶ τὰ προγράμματα τηλεοράσεως διὰ δορυφόρων. Θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ δίδωνται μετεωρολογικὰ δελτία διαρκείας ἀρκετῶν ἡμερῶν δι᾽ οἱανδήποτε περιοχὴν τοῦ πλανήτου μας.

Ἡ Σελήνη δὲν εἶναι, παρὰ ἡ πρώτη φάσις τῆς ἐξερευνήσεως τοῦ Διαστήματος. Ὁ ἄνθρωπος θ᾽ ἀποικίσῃ τὸν Ἄρη, τὸν Δία, τὸν Κρόνον. Καί, πέραν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, θὰ πλησιάσῃ ὡρισμένους κομήτας. Πιστεύω, ὅτι ἡ ἐξερεύνησις τοῦ Διαστήματος θὰ δώσῃ διέξοδον εἰς ἐπιθετικὰς ἐνεργείας, ποὺ ὁδηγοῦν εἰς πολέμους. Τὸ Διάστημα εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον τοῦ 20οῦ αἰῶνος ὅ,τι ὑπῆρξαν αἱ Σταυροφορίαι διὰ τὸν ἄνθρωπον τοῦ Μεσαίωνος. Ἡ Εὐρώπη ἐσώθη τότε ἀπὸ λουτρὸν αἵματος διὰ τῆς ἀναζητήσεως ἑνὸς μακρυνοῦ σκοποῦ. Τὸ Διάστημα ἠμπορεῖ, ἔτσι, νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑποκατάστατον. Καὶ ἔπειτα ἡ διαστημικὴ περιπέτεια θὰ ἠμπορέσῃ, ἴσως, ν᾽ ἀνατρέψῃ τὰ πολιτικὰ δεδομένα, διευρύνουσα τὸν ὁρίζοντα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐξερεύνησις τοῦ Διαστήματος θὰ ἐπηρεάσῃ, ἀσφαλῶς, προβλήματα, ὅπως ἡ δημογραφικὴ αὔξησις, ἡ ἀστυφιλία, ὁ αὐτοματισμός, ἡ μείωσις τῶν φυσικῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν...

— Πιστεύετε, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγκατασταθοῦν μόνιμοι βάσεις εἰς τὴν Σελήνην; Καὶ ἐπὶ ἄλλων πλανητῶν; Φαντάζεσθε κατασκευὴν κατοικιῶν ἐπὶ τῆς Σελήνης ἢ τουριστικῶν σταθμῶν;

— Ἕως τὸ 1984, ἡ ἀπόβασις εἰς τὴν Σελήνην δὲν θὰ εἶναι πλέον ἕνα τόλμημα, ἀλλ᾽ ἕνα κανονικὸ ταξίδι, μὲ κανονικὰ δρομολόγια μεταβάσεως καὶ ἐπιστροφῆς. Ἕως τότε (1984) θὰ ἔχωμεν φθάσει καὶ εἰς τὸν Ἄρη καὶ ἴσως νὰ ἔχωμεν προβῆ εἰς μεγαλυτέραν ἐξερεύνησιν τῆς Ἀφροδίτης. Ἀστροναῦται —ἄνδρες καὶ γυναῖκες— θὰ ζήσουν ἐπὶ μῆνας εἰς τὰς διαστημικὰς βάσεις, προστατευόμενοι ἀπὸ τὴν ἡλιακὴν ραδιενέργειαν. Ἕνας πύραυλος θὰ ἔχῃ ἴσως φθάσει εἰς τὸν Δία.

Ὁ μόνιμος ἀποικισμὸς τοῦ Διαστήματος θὰ συντελεσθῇ ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι πλέον ἂν θὰ γίνῃ, ἀλλὰ πότε. Ἄλλοτε, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸν Βόρειον Πόλον χρησιμοποιοῦσαν ἕλκηθρα καὶ σκύλους. Τὸ ταξίδι διαρκοῦσε ἐπὶ μῆνας. Τώρα, ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ φθάσῃ εἰς τὸν Πόλον μὲ τὴν μεγαλυτέραν εὐκολίαν. Μετὰ 50 χρόνια, οἱ χιονοδρόμοι θὰ πηγαίνουν, ἴσως, δι᾽ ἀγῶνας εἰς τὴν Σελήνην.

Διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἄμεσον μέλλον, ἂς διακρίνωμεν δύο φάσεις: Ἕως τὸ 1975, ἀποστολὴ

σταθμῶν τηλεκατευθυνομένων πρὸς τὸν Ἄρη, τὴν Ἀφροδίτην, τὸν Ἑρμῆ, τὸν Δία, τὸν Κρόνον. Μεταξὺ 1975 - 1980 ταξίδια ἐπιστημόνων καὶ τεχνικῶν ἐπὶ ὀχημάτων, δυναμένων νὰ μεταφέρουν 10 - 12 ἐπιβάτας. Ἐπίσης, ἀποστολὴ σταθμῶν, ἐφωδιασμένων μὲ ἀτομικοὺς κινητῆρας, οἱ ὁποῖοι θὰ μένουν ἕνα μῆνα εἰς τὴν Σελήνην καὶ θὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν Γῆν.

ΛΟΥΙΣ ΒΙΖΝΙΤΖΕΡ

«Ἔθνος», 27 Μαρτίου

«Πράσινοι Ἄνθρωποι» ἀπὸ ἄλλον Πλανήτη...

Τὶς τελευταῖες ἑβδομάδες ἔχει γίνει πολὺς λόγος γιὰ τὰ μυστηριώδη σήματα ποὺ συνέλαβαν ὡρισμένες κεραῖες ἀστεροσκοπείων, σὲ διάφορα σημεῖα τῆς Γῆς. Ἡ μεγάλη κεραία τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καῖμπριτζ καὶ ἡ μεγάλη κεραία τοῦ Πανεπιστημίου Κορνέλ, στὸ Πόρτο Ρίκο, συνέλαβαν σήματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ ὡρισμένα σημεῖα μεταξὺ τῶν ἀστέρων Βέγα καὶ Ἀλτάιρ, στὸ μέσον περίπου τοῦ Γαλαξία μας, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνονται μὲ ἀπολύτως ἀκριβῆ ρυθμό. Ἡ δόνησις κρατᾶ ἐπὶ ἕνα λεπτό, ἔπειτα ἐξαφανίζεται ἐπὶ τρία ἢ τέσσερα λεπτὰ καὶ κατόπιν ἐπαναλαμβάνεται ἐπὶ ἕνα λεπτό. Οἱ ἐπιστήμονες πιστεύουν ὅτι ἡ πηγὴ τῶν σημάτων εἶναι «φάροι» ἐκπομπῆς σημάτων γιὰ πλοήγησι ἢ τμῆμα συστήματος ἐπικοινωνιῶν μεταξὺ ἐξαιρετικῶς προηγμένων πολιτισμῶν. Ὁ καθηγητὴς Χίγουιτς, τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καῖμπριτζ εἶπε ὅτι πρόκειται —ἐπὶ τέλους!— γιὰ τὴν πρώτη διαπίστωσι ἐπικοινωνίας, ποὺ ἐπιχειροῦν «λογικὰ ὄντα» τοῦ Διαστήματος.

— Γιατί «λογικά», κ. καθηγητά; Ποῦ τὸ στηρίζετε αὐτό;

— Γιατὶ τὰ σήματα ἔφταναν ἀπὸ τὴν ἴδια κατεύθυνσι καὶ μὲ τὴν ἴδια χρονικὴ συχνότητα: 1.3372795 δευτερόλεπτα.

— Τί σημασία ἔχει αὐτό, κ. καθηγητά; Γιατί αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ σημαίνη ὅτι τὰ σήματα ἐκπέμπονται ἀπὸ λογικὰ ὄντα;

— Θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς τὸ ἐξηγήσω μὲ ἁπλᾶ λόγια. Ἂς ὑποθέσουμε ὅτι ἡ γῆ εἶναι ἕνας σταθερὸς στόχος, τὸν ὁποῖο σκοπεύει ἕνας κυνηγὸς ποὺ κινεῖται. (Ἡ γῆ στὴν πραγματικότητα εἶναι ἕνας κινητὸς στόχος. Ἐπειδὴ ὅμως ξέρουμε ἀκριβῶς πῶς κινεῖται, μποροῦμε καὶ νὰ ὑπολογίσουμε τὰ ἀποτελέσματα τῆς κινήσεως). Ἂς ὑποθέσουμε, λοιπόν, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἡ γῆ εἶναι ἕνας ἀκίνητος στόχος, τὸν ὁποῖο σκοπεύει ἕνας κυνηγὸς ἐν κινήσει. Γιὰ νὰ μπορῆ νὰ συνεχίση νὰ πυροβολῆ τὸν στόχο, ὁ κυνηγός, μετακινούμενος, θὰ πρέπει νὰ μεταβάλλη τὴν γωνία τοῦ ὅπλου του. Ὅλα τὰ οὐράνια σώματα εἶναι ἕνα εἶδος κυνηγῶν ἐν κινήσει, ποὺ σκοπεύουν ραδιοκύματα πρὸς κάθε κατεύθυνσι. Ἐμεῖς συλλαμβάνουμε τὰ κύματα, ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι προέρχονται ἀπὸ σώματα κινούμενα καὶ λέμε: πρόκειται γιὰ φυσικὰ ραδιοκύματα. Μὰ τὰ κύματα τῶν μικρῶν πράσινων ἀνθρώπων διαφέρουν.

— Κατὰ ποιὸ τρόπο, κ. καθηγητά;

— Πρόκειται γιὰ κύματα «σταθερά». Δηλαδὴ τὰ δεχόμαστε σὰν νὰ ἐξακοντίζωνται ἀπὸ ἕναν κυνηγὸ ποὺ δὲν κινεῖται. Ὅμως αὐτὸ στὴ φύσι καὶ στὸ Διάστημα, εἶναι κάτι ἀδύνατο. Συνεπῶς ἐκεῖ ὅπου ξεκινοῦν αὐτὰ τὰ ραδιοκύματα θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχη κάποιος ἢ κάτι ποὺ ρυθμίζει τὰ κύματα ἀνάλογα μὲ τὴν κίνησι τοῦ οὐρανίου σώματος ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινοῦν. Πρόκειται γιὰ ἐργασία ποὺ προϋποθέτει μεγάλη εὐφυΐα. Καὶ μέχρι

πρὸ ὀλίγου ἦταν ἡ μοναδικὴ ποὺ εἴχαμε καταγράψει ἀπὸ ὅλο τὸ Διάστημα. Σᾶς εἶπα τί μᾶς συνέβη ὅταν εἴδαμε για πρώτη φορὰ τὰ κύματα νὰ καταγράφωνται ἀπὸ τα ὄργανά μας. Μᾶς ἔπιασε δέος. Μάλιστα δέος.

—Φόβο, γιὰ τί πρᾶγμα; Δεν εἶναι ἀντιεπιστημονικὴ στάσι αὐτή;

—Ἐξηγοῦμαι : στὸ σύμπαν, ἡ γῆ εἶναι σὰν ἕνας κόκκος ἄμμου σὲ μιὰ παραλία. Γύρω γύρω μας ὑπάρχουν ἑκατομμύρια παρόμοιοι κόκκοι. Ἂς ὑποθέσουμε, ὅτι ἐπάνω σὲ τέσσερις ἀπὸ αὐτοὺς ὑπάρχουν πολιτισμοὶ πιὸ ἐξελιγμένοι ἀπὸ τον δικό μας, για τοὺς ὁποίους, ὥστόσο, ἀγνοοῦμε τὰ πάντα. Θὰ ἦταν, λοιπόν, τὸ ὀλιγώτερο ἀνόητο να ἀρχίσουμε να ἐξαποστέλλουμε σήματα σε αὐτοὺς τοὺς πολιτισμοὺς χωρὶς νὰ ξέρουμε πῶς θ' ἀντιδράσουν. Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ κάνουμε εἶναι να παρακολουθοῦμε, νὰ προσπαθοῦμε να καταλάβουμε τι οἱ εἶναι, τί θέλουν να μᾶς ποῦν μὲ τὰ σήματά τους. Ἀντίθετα, θὰ ἦταν καθαρὴ παραφροσύνη να θελήσουμε νὰ βγοῦμε ἀπὸ την ἀνωνυμία, νὰ προβληθοῦμε, νὰ ἑλκύσουμε τὴν προσοχὴ ὑπάρξεων γιὰ τὶς ὁποῖες ἀγνοοῦμε τὰ πάντα, ἐκτὸς τοῦ ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶναι ἐξυπνότεροι, ἰσχυρότεροι, πιὸ ἐξελιγμένοι ἀπὸ μᾶς.

—Μὰ ὅλα αὐτά, κ. καθηγητά, δὲν εἶναι ἀντιεπιστημονικά; Οἱ συνάδελφοί σας δὲν ὑποστηρίζουν το ἀντίθετο, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος εἶναι συνώνυμη μὲ τὸν πολιτισμό, τὸ ἀγαθό, τὴ βελτίωσι τοῦ συνόλου;

—Λογια. Σᾶς διαβεβαιῶ, ὅτι οἱ περισσότεροι ἐπιστήμονες σκέπτονται σὰν κι' ἐμένα. Καὶ οἱ χωρικοὶ στὶς ζοῦγκλες τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς πίστευαν ὅτι ἔστελναν σήματα βοηθείας σὲ ἰσχυρότατους πολιτισμούς, πιὸ προοδευμένους, πιὸ πολιτισμένους καὶ εἴδατε τί ἔπαθαν. Ὄχι. Ἂς μείνουμε στὴν ἀστρικὴ μας ζούγκλα...

—Ποῦ βρίσκονται, κ. καθηγητά, οἱ «μικροὶ πράσινοι ἄνθρωποι»; Θέλω να πῶ σὲ ποια κατεύθυνσι ὡς προς τὸν πλανήτη μας;

—Σὲ ἀπόστασι πενήντα ἕως ἑκατὸ ἔτη φωτός.

—Δηλαδὴ πέρα ἀπὸ αὐτοὺς ὑπάρχει τὸ τίποτα, τὸ χάος;

—Μίλησα γιὰ τὸ ἡλιακὸ σύστημα καὶ ὄχι γιὰ τὸν γαλαξία μας. Στὸν γαλαξία μας ὑπάρχουν ἄστρα σὲ ἀπόστασι δέκα χιλιάδων ἐτῶν φωτός, τὰ ὁποῖα μποροῦμε νὰ ἀκούσουμε.

—Ὑπάρχουν ἄστρα «πολιτισμένα»;

—Ἄστρα ὄχι. Οὐράνια σώματα, ἀσφαλῶς ναί. Καὶ εἶναι βέβαιο, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῶν πιθανοτήτων, ὅτι πρὶν τελειώση ὁ αἰώνας μας, θα ἔλθουμε σὲ ἐπαφὴ μαζί τους ἢ ἀντιστρόφως.

—Ἐάν, κ. καθηγητά, ἐπρόκειτο νὰ στείλετε μήνυμα στοὺς «μικροὺς πράσινους ἀνθρώπους», τί θα τοὺς λέγατε;

—Θα τοὺς ἔστελνα το ἑλληνικὸ π.

—Γιατί;

—Εἶναι τὸ σύμβολο τῆς σχέσεως διαμέτρου καὶ κύκλου. Ἕνας ἐπιστημονικὸς πολιτισμὸς θὰ τὸ ἀντιλαμβανόταν εὔκολα. Ἐξ ἄλλου, δυνατὸν τὰ σήματα ποὺ συλλάβαμε νὰ περιέχουν ἕνα μήνυμα, τὸ ὁποῖο δὲν ἐννοήσαμε. Δυνατὸν δηλαδὴ νὰ ὑπάρχη ἕνας «κῶδιξ», τον ὁποῖο προσπαθοῦμε τώρα νὰ ἀποκαλύψουμε.

—Ἐαν οἱ «μικροὶ πράσινοι ἄνθρωποι» δὲν ὑπάρχουν, πῶς ἐξηγῆτε τὰ ραδιοσήματα ποὺ συλλάβατε;

—Πρὸς τὸ παρὸν εἶναι ἀνεξήγητα, τοὐλάχιστον ὑπὸ τὸ φῶς τῶν σημερινῶν ἀστρονομικῶν μας γνώσεων. Ὑπάρχει ὅμως τὸ ἐνδεχόμενο, μιὰ ἁπλῆ ὑπόθεσις, τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς ἀστέρος οὐδετερονίου. Ἐπαναλαμβάνω ὅμως ὅτι πρόκειται περὶ ἁπλῆς ὑποθέσεως. Ἐν πάση περιπτώσει, ἂν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, θὰ ἔχουν ἕνα ἄστρο βαρυτάτης μάζας μὰ περιωρισμένων διαστάσεων, στὸ μέγεθος μιᾶς γροθιᾶς ἢ ἑνὸς μπιζελιοῦ. Ἡ βαρύτατη ὕλη ἀπὸ τὴν ὁποία συντίθεται, θα ἀποτελῆται ἀπὸ οὐδετερόνια, τὰ ὁποῖα εἶναι οἱ κεντρικοὶ πυρῆνες τῶν ἀτόμων του. Ἡ συμπίεσι τῆς μάζας τοὺς προκαλεῖ μιὰ συνεχῆ δόνησι, τὴν ὁποία ἐμεῖς συλλαμβάνουμε μὲ τὰ ραδιοτηλεσκοπιά μας. Συνεπῶς, ἡ «μι-

κροὶ πράσινοι ἄνθρωποι ἢ λευκὰ μπιζέλια».

— Ποιό ἀπ' τὰ δυό εἶναι προτιμότερο, κ. καθηγητά;

— Τὰ μπιζέλια, ἀγαπητέ μου φίλε, τὰ μπιζέλια. Τὰ λαχανικὰ δὲν ἔβλαψαν ποτὲ κανένα.

GIANLUIGI MELEGA
«Ταχυδρόμος», 29 Μαρτ.

Τὰ 25 χρόνια τῆς στρεπτομυκίνης

Μὲ τὴν προσέγγιση τῆς 25ετίας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς θρυλικῆς ἀνακαλύψεως τῆς στρεπτομυκίνης ἐρωτήσαμεν τὸν δόκτορα Σέλμαν Οὐάκσμαν (Σημ. Γεννήθηκε τὸ 1888 στὸ Κίεβο καὶ σὲ ἡλικία 22 ἐτῶν μετανάστευσε στὴν Ἀμερική) τί ἔνιωσε ὅταν εἶδε δεκαετίες ἐρευνῶν του νὰ στεφθοῦν με τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀνακαλύψεως τῆς στρεπτομυκίνης. «Ἦταν ἀπερίγραπτη», εἶπε, «ἡ συγκίνηση πού ἔνιωσα ὄχι τόσο ὅταν ἀνεκάλυψα τὴ στρεπτομυκίνη, ὅσο ὅταν εἶδα ὅτι ἡ χρησιμοποίησή της ἔσωζε τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων».

Ἀκολούθως θυμήθηκε τὸ ταξίδι του στὴν Στοκχόλμη τὸ 1952 ὅπου προσκλήθηκε γιὰ νὰ πάρη τὸ Βραβεῖο Νόμπελ γιὰ τὰ ἐπιτεύγματά του στὴν ἰατρικὴ καὶ τὴν φυσιολογία. «Εἶχα τότε τὴν ἐντύπωση ὅτι καμμιά τιμὴ δὲν μποροῦσε νὰ ἦταν μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ Βραβεῖο αὐτό, ἀλλὰ ἀνεκάλυψα ὅτι ἔσφαλλα», εἶπε ὁ Οὐάκσμαν.

«Τὴν ἑπομένη τῆς ἀπονομῆς τοῦ Βραβείου Νόμπελ μὲ πλησίασε ἕνας ἄνδρας μὲ ἕνα μικρὸ κορίτσι ποὺ μὲ περίμεναν στὸ χὼλ τοῦ ξενοδοχείου μου. Ἡ κοπέλλα κρατοῦσε πέντε κατακόκκινα γαρύφαλλα».

Τὰ μάτια τοῦ Δρ. Οὐάκσμαν τὴν στιγμὴ αὐτὴ τῆς ἀφηγήσεώς του πῆραν τὴ λάμψη ἐκείνη ποὺ ἐντυπωσίαζε ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα ὅσους τὸν ἐγνώριζαν ἀπὸ κοντά. Καὶ συνέχισε:

«Δρ. Οὐάκσμαν, εἶπε ὁ ἄνδρας, αὐτὴ εἶναι ἡ κόρη μου ἡ Εὔα. Πρὶν πέντε χρόνια εἶχε πάθει μηνιγγίτιδα καὶ οἱ γιατροὶ εἶχαν χάσει κάθε ἐλπίδα ὅτι θὰ μποροῦσαν νὰ τὴν σώσουν. Πληροφορήθηκαν ὅμως τὴν ἀνακάλυψη τῆς στρεπτομυκίνης σας ποὺ σὲ λίγο τὴν χρησιμοποίησαν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σώσουν τὴν κορούλα μου. Τὸ μικρὸ κορίτσι τὴν στιγμὴ ἐκείνη ἅπλωσε τὸ χέρι της καὶ μοῦ πρόσφερε τὰ γαρύφαλλα. «Σᾶς προσφέρω ἀπὸ ἕνα γαρύφαλλο γιὰ κάθε ἕνα χρόνο ποὺ ἔζησα ἀπὸ τότε ποὺ μοῦ σώσατε τὴν ζωή μου». Κ' ἔνοιωσα τότε πολὺ μεγαλύτερη συγκίνηση καὶ τιμὴ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ στιγμὴ ποὺ μοῦ ἔδιναν τὸ Βραβεῖο Νόμπελ».

Αὐτὸς εἶναι ὁ Δρ. Σέλμαν Οὐάκσμαν, ποὺ 25 χρόνια ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη τῆς στρεπτομυκίνης ἀπὸ μέρους του τόσο αὐτὴ ὅσο καὶ ἄλλα ἀντιβιοτικὰ ποὺ τὴν ἐπηκολούθησαν ἐξακολουθοῦν νὰ σώζουν τὴ ζωὴ ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων σήμερα.

WALTER FROEHLICH
«Βῆμα», 24 Μαρτ.

Ὁ Φάουστ στὸ κουκλοθέατρο

Τοῦ Ἰνστιτούτου ΓΚΑΙΤΕ

Τὸ Ἰνστιτοῦτον Γκαῖτε Ἀθηνῶν παρουσίασε ἀπὸ τὸ Κουκλοθέατρο, ὑπὸ τὴν διεύθυνσι τοῦ Δήμου Σοφιανοῦ, τὸν «Παλιὸ μῦθο τοῦ δόκτορα Φάουστ».

Ὑπάρχουν πολλὲς παραλλαγὲς ἔργων γιὰ κουκλοθέατρο μὲ θέμα τὴν ζωὴ τοῦ Φάουστ, σοφοῦ, ἀλχημιστοῦ, πολύπλευρης φυσιογνωμίας, ὁ ὁποῖος ὑποτίθεται ὅτι ἔζησε τὸν 15ον αἰῶνα καὶ εἶχε φρικτὸ τέλος. Πλανόδιοι θίασοι παρουσιάζουν, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος, ἔργα μὲ κεντρικὲς μορφὲς τὸν μάγο Φάουστ καὶ τὸν Διάβολο. Στὰ δύο αὐτὰ πρόσωπα προσετέθη ἀργότερα καὶ τρίτο: Ὁ Χὰνς Βούρστ, ποὺ ἀποδίδεται στὰ ἑλληνικά: Γιάννης Λουκάνικος. Εἶναι ἕνας τύπος κεφάτος, ξένοιαστος, κωμικός, ποὺ λέει χοντρὰ ἀστεῖα καὶ δὲν σκοτίζεται διόλου γιὰ τὰ προβλήματα τῶν στοχαζομένων ἀνθρώπων.

Κατὰ τὸν 30ετῆ πόλεμο, ποὺ ἐρήμωσε τὴν Γερμανία, ἀραιώσαν οἱ παραστάσεις τῶν θιάσων καὶ τότε τὸ ἔργο πέρασε ἀπὸ τὴν σκηνὴ τῶν ἠθοποιῶν στὸ κουκλοθέατρο. Σὰν κουκλοθέατρο ἐγνώρισε τὸν Φάουστ καὶ ὁ Γκαῖτε, ὅπως ἀναφέρει στὰ ἀπομνημονεύματά του. Ἡ μορφὴ τοῦ Φάουστ ἐντυπώθηκε βαθειὰ στὴ σκέψι του, ἀπὸ ὅπου ξεκίνησε ἀργότερα ἡ δημιουργία τοῦ δικοῦ του Φάουστ. Παρελείφθη ὁ Λουκάνικος καὶ προσετέθη ἡ Μαργαρίτα, ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ἀγάπης.

Ἡ παράστασις ποὺ ἐδόθη στὸ Ἰνστιτοῦτο «Γκαῖτε» ἦταν βασισμένη στὶς παληὲς λαικὲς παραλλαγές, χωρὶς τὸ πρόσωπο τῆς Μαργαρίτας, ἀλλὰ μὲ τὸν Λουκάνικο.

Ἡ Μικρὴ Σκηνή, ποὺ ἔδωσε τὴν παράστασι γεννήθηκε σὲ στενὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον, πρὶν 13 χρόνια, στὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου ὁ Δῆμος Σοφιανὸς καὶ ἡ σύζυγός του Μπριγκίττε προσέφεραν ἕνα θέαμα στὰ παιδιά τους.

Τὸ 1961, ὅταν ἐγκατεστάθη ἡ οἰκογένεια Σοφιανοῦ στὴν Ἑλλάδα, ἡ «Μικρὴ Σκηνὴ» ἔγινε τὸ καλλιτεχνικὸ κουκλοθέατρο τοῦ Ἰνστιτούτου «Γκαῖτε» Ἀθηνῶν, ὅπου ὁ κ. Σοφιανὸς εἶναι καθηγητής.

Ὁ κ. Σοφιανός, μὲ τὶς περισσότερες ἀπὸ 100 κοῦκλες του, ποὺ ἔχει κατασκευάσει ὁ ἴδιος, ἔδωσε πληθώρα παραστάσεων γιὰ παι-

διὰ καὶ γιὰ μεγάλους.

Ἡ οἰκογένεια Σοφιανοῦ εἶναι μιὰ καλλιτεχνικὴ οἰκογένεια. Ὁ πατέρας σκηνοθετεῖ καὶ ἑτοιμάζει τὶς κοῦκλες. Ἡ κόρη καὶ ὁ γιὸς μεταφράζουν τὰ ἔργα, βοηθοῦν στὸ ἀνέβασμα καὶ παίζουν. Ἡ κυρία Μπριγκιτε Σοφιανοῦ ἑτοιμάζει τὰ σκηνικὰ καὶ τὰ κοστούμια.

Πολλὴ δουλειὰ καὶ δύσκολη, μὰ ὁ κ. Δῆμος Σοφιανὸς μὲ τὴν οἰκογένειά του εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἀντιμετωπίσουν ὅλα, γιατὶ ἀγαποῦν πολὺ τὸ κουκλοθέατρο. Εἶναι τὸ χόμπυ τους.

Καὶ οἱ κόποι τους δὲν πᾶνε χαμένοι. Γιατὶ τὸ κουκλοθέατρό τους ἔχει ἀποκτήσει διεθνῆ προσολή. Κατὰ τὴν εἰς Εὐρώπην περιοδεία του, ἡ ὑποδοχὴ ποὺ ἐπεφυλάχθηκε στὴ «Μικρὴ Σκηνή» ἦταν παντοῦ ἐνθουσιαστική. Ἐμφανίσθηκε σὲ τέσσαρες ραδιοφωνικὲς ἐκπομπὲς καὶ συνεντεύξεις καὶ σὲ τρεῖς τηλεοράσεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ μία ἦτο διαρκείας 90 λεπτῶν.

Οἱ κριτικὲς ἦσαν εὐμενέστατες.

«Δράκουλας» καὶ Ἐσωτερισμός

Τοῦ SERGE HUTIN

Ἐξεδοθη τελευταίως μετάφρασις τοῦ ἀριστουργηματος τοῦ Μπραμ Στοουκερ «Δράκουλας», μὲ εἰσαγωγὴν τοῦ Τονυ Φαιβρ.

Καὶ τί ἐνδιαφέρει —θὰ ἐρωτήση κανεὶς— την προσοχὴν ἑνος ἐσωτεριστοῦ ἑνα μυθιστορημα φρίκης; Ἐνδιαφερει. Διοτι, ἀσχετως τῆς τλευρᾶς, ἡ ὁποία ἀπευθύνεται εἰς τας λαικας μαζας καὶ ἐνέπνευσε τὴν σωρείαν τῶν κινηματογραφικῶν ἔργων τύπου Δρακουλα, ὑπάρχουν σημεῖα ὑψηλοτητος τοῦ ἀποκρυφισμοῦ.

Και ἐν τουτοις, αὐτος οὗτος ὁ ἥρως τοῦ ἔργου, ὁ κομης Δράκουλα, ποὺ ἔγινε βρυκολακας δια να διαιωνίζεται σωματικῶς, ἀποτελεῖ μίαν μορφην τῆς μαγικῆς ἀναζητήσεως τῆς φυσικῆς ἀθανασιας. Ἡ ἀθανασια, ἀποκτωμενη χάρις εἰς το αἷμα τῶν ἀθώων θυματων τοῦ «πρίγκιπος τῶν βρυκολακων», εἶναι το ἀντίστροφον τῆς ἀνωτέρας ἀθανασίας τοῦ μύστου, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς ἐναλλαγὴν «νεκρῶν καιρῶν» καὶ σωματικῶν ἐκδηλώσεων. Ἀκριβῶς δε, ἡ ἀπαισία μακροβιοτης τοῦ βρυκολακα Δρακουλα ἐμφανίζεται ὡς τὸ ἀντίστροφον τῆς θαυμασίας δυνάμεως, ποὺ ἡ παράδοσις ἀποδίδει στὸν «Κύριον τῆς Τρανσυλβανίας», Κομητα τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ.

Ὁ Τονυ Φαιβρ, στην εἰσαγωγή του, ἐπισημαινει ὁμοιοτητες ἀνάμεσα στοὺς δύο θρύλους. Στα βουνα τῆς βορείου Τρανσυλβανίας πολλα χωρια ἔχουν το ὄνομα Στσέκελυ. Εἶναι ἡ διαμονη τοῦ Δρακουλα, κάτου στην κορυφη ἑνος ἀνεξερεύνητου βουνοῦ. Ἀλλα, Τέκελυ λεγοταν ἡ μητερα τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ. Και οἱ τρεις γυναῖκες, ποὺ ζοῦνε μαζι με τον Δρακουλα, θυμιζουν τὶς πεντε η ἕξη γυναῖκες μὲ τὶς ὁποιες ἔζοῦσε ὁ Κομης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ.

Ἐν πασῃ περιπτωσει, κεντρικό θεμα τοῦ μυθιστορήματος εἶναι η θλιβερη μορφη μιᾶς ἀνθρωπινης νίκης ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ θανάτου. Ὁ Δράκουλας εἶναι ἕνας νεκρος, ὁ ὁποῖος ἐγκαταλείπει, την νύκτα, τον τάφο του για να τραφῇ με τὴν ζωτικὴ δύναμι τῶν ζώντων καὶ ἔτσι να διατηρήση ἄθικτο το σῶμα του δια μεσου τῶν αἰωνων. Ὥστε, σύμφωνα μὲ τον νομο κατα τον ὁποιον πασα ἐκδηλωσις τῶν Λευκῶν Δυναμεων ἔχει τὴν ἀναποδη ἀντανακλασί της στις Μαῦρες Δυναμεις, ἡ ἀθανασία τοῦ βρυκολακα εἶναι το ἀναποδο τῆς ἀθανασίας τοῦ μύστου.

Ἀλλα ποιος ἦταν ὁ συγγραφεὺς τοῦ Δράκουλα;

Ὁ Μπραμ Στοουκερ γεννήθηκε

τὸν Νοέμβριο τοῦ 1847 στὸ Δουβλῖνο, ἔζησε ὅμως στὴν Ἀγγλία καὶ πέθανε στὸ Λονδῖνον τὸ 1912, ἔπειτα ἀπὸ ἀσθένεια ἕξη ἐτῶν. Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἀπὸ τὴν ζωή του εἶναι ὅτι ἦταν μέλος μιᾶς σημαντικῆς ροδοσταυρικῆς ἑταιρίας «Γκόλντεν Ντάουν» (Χρυσῆ Αὐγή), ἡ ὁποία ἦταν βρεταννικὸ τμῆμα ἑνὸς ἑρμητικοῦ κέντρου ἐγκατεστημένου στην Γερμανία.

Τὸ ἐρώτημα εἶναι μήπως ὁ Δράκουλας περιεῖχε ἀποκαλυπτικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὶς μυσταγωγικὲς ἐμπειρίες τοῦ Στόουκερ καὶ ἀπὸ τον ἀντίστροφο δρομο ποὺ εἶχε διαλέξει ὁ κόμης Δράκουλα, στὴν Σκοτεινὴ Ὁδο. Στὴν περίπτωσι αὐτή, ὁ Μπράμ Στόουκερ ταυτίζεται μὲ τὸν ἥρωά του Ἰωνάθαν Χάρκερ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ διῆλθε διὰ μέσου ἀπιστεύτων κινδύνων, τελικα ἐνίκησε τα σκοτη, ἀλλὰ ἀφοῦ ριψοκινδύνευσε τὸν θανατο ἐγκαταλελειμένος στὶς δικές του μονον δυνάμεις.

Σχετικά, ἔχει ἐνδιαφερον το εἰσαγωγικο κεφάλαιο τοῦ ἔργου μὲ τίτλο «Ὁ προσκεκλημένος τοῦ Δράκουλα». Το ἐπεισοδιο ἐκτυλίσσεται κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Βαλπουργείας Νύκτας (Σημ. Τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τῆς Ἁγίας Βαλπούργας — παραμονὴ πρωτομαγιᾶς— ὅπου ἐγίνοντο στο μυθικο ὄρος τοῦ Χάρς συγκεντρώσεις μαγισσῶν καβάλα σὲ σκουπόξυλα ἢ τραγους, καὶ ποικίλα ὄργια μετὰ δαιμόνων). Τὸ κεφάλαιο ἀρχίζει ἔτσι: «Στ' ἀλήθεια, δὲν χρειάζεται νὰ σᾶς συστήσω προσοχή, γιατὶ ξέρετε τοσο καλὰ ὅσο κ' ἐγὼ πὼς δὲν πρέπει νὰ ἀργοπορήση κανεὶς στὸ δρομο μιὰ τέτοια νύχτα». Παρομοιες συστασεις συναντοῦμε στὰ τελετουργικα ἀνωτερων μυήσεων, πρὶν ἀπο τὶς δοκιμασιες. Μά, ἂς ἰδοῦμε τί συμβαινει στον ἥρωα: «Ὁ δρομος ἦταν ἀνεμοδαρτος, γιατὶ περνούσαμε ἀπο μια πλαγια, νὰ φθασουμε σ' ἕνα πλατωμα. Σὲ λιγο εἰδαμε ἕνα δρόμο ἀσύχναστο, καθὼς φαινόταν, ποὺ ἐμοιαζε νὰ εἰσδύη σὲ μιὰ στενὴ κοιλαδα. Ἔχοντας διαλέξει αὐτὴ τὴ στενὴ ὁδό, ἂν καὶ ἡ θύελλα ἦταν ἀπειλητική, δοκιμασαμε μεγάλη εὐχαρίστησι, ὅσο μπορεῖ νὰ γίνη. Τὸ τοπίον ἦταν πραγματικὰ ὑπέροχο. Ὄχι γιατὶ ὑπῆρχε κάτι τὸ ξεχωριστό, μὰ ὅπου καὶ νὰ ἔστρεφες τὴ ματιά, ἡ ὀμορφιὰ σὲ μάγευε.»

Ἀλλὰ νυχτώνει. Καὶ ὁ Ἰωνάθαν Χάρκερ παραδίδεται στὶς ἀρνητικὲς δυνάμεις. Κρύο, παγωμένος ἀέρας, χιονι. Βρίσκει καταφύγιο σ' ἕνα δάσος ἀπὸ κυπαρίσσια. Ἀκολουθεῖ ἕνα δρομάκο ποὺ ὁδηγεῖ σὲ κάποιο κτίριο καὶ εἰσχωρεῖ. Τότε, ὅμως, διαπιστώνει ὅτι μπῆκε σὲ νεκροταφεῖο καὶ τὸ κτίριο ἦταν ἕνα μαρμάρινο μνημεῖο. Μια φρικαλέα σκηνη ἐξετυλίχθη στὸ φῶς τῆς σελήνης. «Τὸ τελευταῖο θέαμα ποὺ θυμᾶμαι —ἀφηγειται ὁ Ἰωνάθαν Χάρκερ— ἦταν ἕνα πλῆθος ἄσπρο θαμπο ποὺ ἐκινεῖτο. Σὰν νὰ εἶχαν ἀνοίξει ὅλο οἱ τάφοι καὶ νὰ ἔβγαιναν τὰ φαντασματα καὶ νὰ ἔρχονται ὅλα κοντά μου μέσα σὲ χιονοθύελλα».

Κοιμήθηκε. Ὅταν ἐξύπνησε εἶχε τὴν πιὸ τρομακτικὴ ἐμπειρία. «Μὲ τὰ μάτια μισόκλειστα εἶδα πάνω μου δύο μεγάλα λαμπερὰ μάτια ἑνὸς γιγαντιαίου λύκου. Τὰ δοντια του, ἄσπρα καὶ μυτερά, ἔλαμπαν μέσα στὸ ἀνοιχτὸ κοκκινο στόμα του. Ἡ ζεστὴ ἀναπνοή του ἔπνιγε τὰ ρουθούνια μου...».

Μιὰ ὑπερφυσικὴ δύναμις τὸν εἶχε ὑποχρεώσει σὲ σειρὰ δοκιμασιῶν. Ἡ δύναμις αὐτὴ τον ἐξύπνησε, γιὰ ν' ἀποφύγη τὸν θάνατο ἂν ἔμενε κοιμισμένος μέσα στὴ χιονοθύελλα. Ἐπίσης ἀπεμάκρυνε τὸν λύκο, μ' ἕνα ξαφνικο κεραυνο.

Σὲ ἄλλο μέρος τοῦ μυθιστορήματος, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Τόνυ Φαίβρ, ὁ Ἰωνάθαν γλυτώνει καὶ πάλι ἀπὸ τὸν θάνατο, διότι ἀφέθη ἀπερίσκεπτα νὰ παρασυρθῆ ἀπὸ γυναῖκες παράξενα ὡραῖες, γεννημένες ἀπὸ ἀχτίδες τῆς σελήνης, ποὺ εἶναι ἐπικίνδυνοι βρυκόλακες... Μᾶς θυμίζει ἡ περικοπὴ αὐτὴ τὶς δοκιμασίες ἀρχαίων μυστηρίων.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ Δράκουλα λέγει ὅτι ἡ δαιμονικὴ δύναμις τοῦ Κόμητος ἁπλώθηκε σιγά - σιγὰ σ' ὅλον τὸν κοσμο, ξεκινόντας ἀπὸ ἕνα μικροσκοπικὸ σημεῖο. Εἶναι ἡ γεωμετρικὴ προοδος τῶν Σκοτεινῶν Δυνάμεων ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου. Ἰδίως, στὴν περίοδο ποὺ ἡ Ἀποκάλυψις ὀνομάζει

«Ἔσχατο καιροί». Κάθε θῦμα γίνεται μὲ τὴ σειρά του παθητικὸ ἐκτελεστικὸ ὄργανο. Τὸ βασίλειο τῶν δαιμονικῶν δυνάμεων μεγαλώνει σὰν χιονοστιβάδα. Τὸ χρέος λοιπὸν τῶν ἀνωτέρων μεμυημένων εἶναι ν' ἀντιμετωπίσουν τὸ Τέρας, νὰ ἐμποδίσουν τὸν παγκόσμιο θρίαμβο τοῦ Κακοῦ. Βέβαια, πάνω στὸν ἀγῶνα θὰ ἔλθουν στιγμὲς ἀπελπιστικές, ἀδιέξοδες. Ἀναφέρεται στὸν Δρακούλα: «Πόρτες, πόρτες, πόρτες παντοῦ, μὲ ὅλες κλειστές, μὲ κλειδαριὲς καὶ σύρτες! Ἀδύνατο νὰ βγῆ κανείς, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παράθυρα, σκαλισμένα στοὺς ψηλοὺς τοίχους».

Μέσα στὸν λαβύρινθο (τοῦ πύργου τοῦ κόμητος Δρακούλα) ὁ μύστης πρέπει ἀδίστακτα νὰ δεχθῆ καὶ τὸν ὑπέρτατο κίνδυνο τοῦ φυσικοῦ θανάτου. Ἂς ἀναφέρωμε ἕνα ἄλλο ἀπόσπασμα τοῦ μυθιστορήματος: «Τὸ τρομακτικώτερο ποὺ μπορεῖ νὰ μοῦ συμβῆ εἶναι ὁ θάνατος. Ἀλλά, ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι σὰν τοῦ ζώου. Ἴσως μοῦ δοθῆ ἡ Αἰώνια Ζωή».

Ἡ κάθοδος τοῦ Ἰωνάθαν Χάρκερ, διὰ μέσου σκοτεινῶν διαδρόμων, στὴν κρύπτη ὅπου θὰ γνωρίση τὴν ὑπέρτατη φρίκη, εἶναι ἰδιαιτέρως ἐντυπωσιακή. «Φθάνοντας —λέγει— στὸ τελευταῖο σκαλί, βρέθηκα σ' ἕνα καινούργιο σκοτεινὸ διάδρομο, μιὰ ἀληθινὴ σήραγγα, ὅπου ἐκυριαρχοῦσε ἡ στυφὴ μυρουδιὰ τοῦ θανάτου. Ἡ μυρουδιὰ σαπισμένης γῆς, ποὺ ἔχει σκαλιστῆ. Καθὼς προχωροῦσα, ἡ μυρουδιὰ γινόταν πιὸ ἀνυπόφορη. Τέλος, ἔφθασα σὲ μιὰ μεγάλη πόρτα καὶ στρώχνοντας, ἄνοιξε ὁλόκληρη».

Ἐδῶ θυμᾶται κανεὶς τὸν «θάνατο τῆς μυήσεως» ποὺ πρέπει νὰ δοκιμάση κανεὶς γιὰ νὰ φθάση στὴν «ἀνάστασι». Ἡ κατάκτησις τοῦ Φωτὸς δὲν γίνεται χωρὶς πέρασμα μέσ' ἀπὸ τὰ σκοτάδια.

Καὶ λέγει ἀκόμη τὸ μυθιστόρημα: «Ἕνας ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ἐννοήση πόσο τὸ πρωινὸ εἶναι γλυκὸ στὴν καρδιὰ καὶ τὰ μάτια του, πρέπει νὰ ἔχη περάσει ἀπὸ σκληρὴ νύχτα. Ὅταν οἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ἐκεῖνο τὸ πρωΐ, πέρασαν ἀπὸ τὰ σιδερένια κάγκελα τοῦ παραθύρου μου, νόμισα πὼς εἶχε φθάσει ἡ περιστερὰ τῆς κιβωτοῦ!»

Στὸ τέλος τοῦ μυθιστορήματος διαβάζουμε: «Νά, τώρα, κύλησαν ἑφτὰ χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ περάσαμε μέσ' ἀπὸ τὶς φλόγες. Καὶ ἀπολαμβάνουμε μιὰ εὐτυχία, ποὺ ἀξίζει τὶς δοκιμασίες, ποὺ μᾶς ἐστοίχισε».

Τὸ λεκτικὸ αὐτὸ φανερώνει ἕναν μεμυημένον ποὺ διέσχισε τὸ τεῖχος τῶν φλογῶν καὶ τὴν ἄβυσσο. Προσεκτικὴ μελέτη τοῦ ἔργου θὰ παρουσιάση καὶ ἄλλα κλειδιὰ ἑρμηνείας, ποὺ ἀποδεικνύουν ὅτι πρέπει κανεὶς νὰ διαβάζη διὰ μέσου τῶν γραμμῶν καὶ ὄχι μόνον τὶς γραμμὲς τὶς ἴδιες, ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ ἔργων γραμμένων ἀπὸ μεμυημένους.

SERGE HUTIN

Ἡ ζωὴ καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Ντοστογιέφσκυ

Τοῦ αἰδ. Α. ΓΟΥΓΟΥΤΑ

Ἐνορίτης μου μὲ ἐρωτᾶ: «Στὴν ἐφημερίδα «Τάιμς Νέας Ὑόρκης» διάβασα ὅτι κυκλοφορεῖ βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ντοστογιέφσκι: Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον του». Ἀξίζει νὰ τὸ διαβάσω;»

Ἡ ἐρώτησίς σας δείχνει ὅτι, δυστυχῶς, δὲν ἔχετε διαβάσει τὸν σπουδαῖον αὐτὸν Ρῶσον συγγραφέα, ποὺ πρὶν ἀπὸ τὸν Φρόυντ κατέβηκε μέσα στὸ ὑπόγειο τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, καὶ μᾶς ἔφερε τὸ μήνυμα ὅτι, ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ ζήση εὐτυχισμένος χρειάζεται ΑΓΑΠΗ καὶ ΠΙΣΤΗ ΣΤΟ ΘΕΟ.

Δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ πῶ, ἂν ὁ Ντοστογιέφσκι εἶναι πρὶν ἀπὸ τὸν Λέοντα Τολστόι καὶ τὸν Πούσκιν, ὁ πρῶτος μεγάλος Ρῶσος συγγραφεὺς μὲ παγκόσμιον κῦρος.

Ξεύρω ὅτι δὲν μπορεῖτε νὰ ξεύρετε τὸν ἄνθρωπον, ἂν δὲν ἔχετε διάβαση καὶ μελέτηση τὸν Ντοστογιέφσκι. Ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς γνωρίζει

τὰς ἀτελείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ φλογερὰ πάθη του καὶ ἀντὶ νὰ τὸν μισήση, τὸν συμπονεῖ καὶ μὲ ἀγάπη θέλει νὰ τὸν βοηθήση.

Εἶναι ἐν ἔργο ς χριστιανὸς καὶ τὸν πόνον τὸν βλέπει ὡς καθαρκτικὴν δύναμιν τῆς ἁμαρτίας ποὺ μπορεῖ νὰ μεταβάλλη τὸν διεφθαρμένον σὲ καλὸν ἄνθρωπον. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀπελπιζώμεθα...

Ὑπάρχουν ὧρες ὅπου ὁ ἄνθρωπος συναισθάνεται καὶ βρίσκει τὴν θύραν τῆς ἐξόδου ἀπὸ τὸν κακὸν ἑαυτόν του.

Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ κήρυγμα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας νὰ περιμένη τὴν μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, φθάνει νὰ ἔχη μέσα του ἔστω καὶ μιὰ σπίθα ἠθικῆς.

Αὐτὴ ἡ σπίθα τῆς ἠθικῆς θὰ φωτίση τὸ σκοτάδι τῆς καρδιᾶς καὶ τοῦ νοῦ καὶ θὰ δῆ ὅτι ἡ ἠθικὴ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου ἀξίζει πιὸ πολὺ ἀπὸ τὰ πολλὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ καὶ τὶς πρόχειρες χαρές. Αὐτὴ εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ Ντοστογιέφσκ καὶ κάθε ἀνθρώπου ποὺ σέβεται τὸν ἑαυτόν του.

Εἶναι λυπηρὸν ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὸν 18ο αἰῶνα ἡ δυτικὴ διανόησις ἔδωσε ἔμφασιν στὴν ἱκανοποίησι τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ παραμέλησε τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ἠθικὴν συνείδησιν.

Καὶ ἔτσι ἔχασε ὁ ἄνθρωπος πολὺ ἀπὸ τὸν ἀνθρωπισμόν του, τὴν ἀπογοητευτικὴν ἀλήθειαν μᾶς παρουσιάζει στὰ δράματά του καὶ ὁ συγγραφεὺς Ἀνούιγ καὶ κυρίως στὸ ἔργον του «Βάλς τῶν ταυρομάχων».

Ὁ Ἀνούιγ εἶχε πιστέψει εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ εἶδε τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐπιτρέπη στοὺς γύρω του νὰ τὸν ἐξευτελίζουν ὡς ἀξιοπρέπεια καὶ τὸν ἔρωτα καὶ κάθε ἰδανικό του.

«Ὁ προδότης τῆς ἀγάπης προδίδει τὸν ἑαυτόν του καὶ δὲν ἀξίζει ἀγάπης».

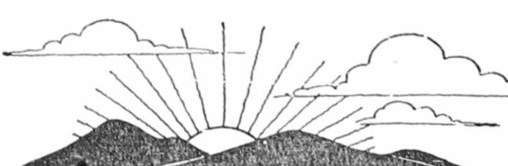
Δὲν μπορῶ ἑκατὸν τοῖς ἑκατὸν νὰ συμφωνήσω μὲ τὸν συγγραφέα αὐτόν, γιατὶ ξεύρω ὅτι ὑπάρχουν ἀξιαγάπητοι ἄνθρωποι.

Τὸ ὅτι, πλεονάζουν οἱ χαμηλῆς ποιότητος ἄνθρωποι δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, ἀλλὰ διερωτῶμαι: πῶς μποροῦμε νὰ τοὺς βοηθήσωμε, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ γίνουν καλῆς ποιότητος ἄνθρωποι; Γιατὶ πολὺ σοφὰ τὸ λέει ὁ Ντοστογιέφσκι. «Ὅλοι εἴμεθα ὑπεύθυνοι γιὰ ὅλους».

Μπροστὰ στοὺς ξεπεσμένους ἀνθρώπους ὁ Ντοστογιέφσκι σκέπτεται μὲ συμπόνοια, ὁ Ἀνούιγ μὲ μῖσος καὶ περιφρόνησι καὶ ὁ Χριστιανισμὸς τοὺς ἀλαζητεῖ γιὰ νὰ τοὺς βοηθήση.

Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ καθῆκον μας, νὰ ἐνδιαφερθῶμεν ὥστε καὶ οἱ ἄλλοι νὰ γίνουν ἄνθρωποι μὲ οὐσιαστικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ νὰ εἶναι ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον ἀγάπη, ἐλπίδα καὶ παρηγορ α.

Αἰδ. ΖΑΝΟΣ ΓΟΥΓΟΥΤΤΑΣ
Μάνσφηλντ, Ὀχάιο

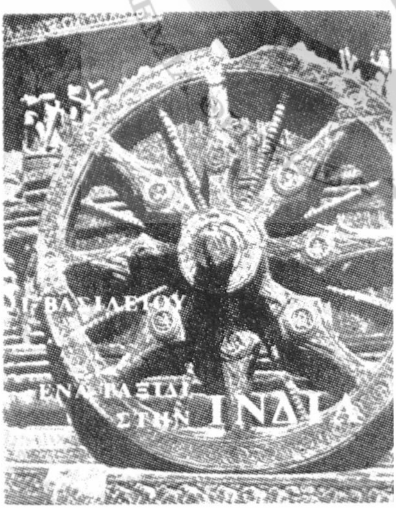

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Σημειώσεις *ΧΡΙΣΤΟΥ Λ. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ*

Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Ἕνα ταξίδι στὴν Ἰνδία

Ἔχοντας διαβάσει κανεὶς τὸ βιβλίο ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων καὶ γενικῶν πληροφοριῶν τοῦ κ. Βασιλείου διερωτᾶται ἂν ὑπάρχῃ ἀληθινὰ μιὰ τέτοια χώρα σὰν τὴν Ἰνδία σ ή μ ε ρ α ἢ μήπως εἶναι ἕνα ἀφήγημα φανταστικό... Ἀλλὰ εἶναι μόνον ἀ π ο κ α λ υ π τ ι κ ό. Ὁ συγγραφεὺς μᾶς εἰσάγει στὴν παράξενη χώρα μὲ τὶς πιὸ ἀπίθανες ἀντιθέσεις καὶ μᾶς συμβιώνει, θὰ λέγαμε μ' ἕνα ὄνειρο φανταστικό, μὰ ποὺ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ὠμὴ πραγματικότης, ὑπέροχη καὶ πανάθλια μαζί...

Δίπλα στὰ καταπληκτικὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος καὶ τὰ μυθικὰ παλάτια τῶν μαχαραγιάδων, ἄνθρωποι, σὲ ἑκατοντάδες χιλιάδων, κοιμοῦνται στὸ δρόμο — διότι, καθὼς ἔλεγε ὁ Ἰησοῦς, οἱ ἀλεποῦδες ἔχουν φωλιὲς καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, μὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἀνθρώπου «οὐκ ἔχουσι ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι»... «Ἀδύνατοι —περιγράφει ὁ συγγραφεὺς— μισόγυμνοι, κουρελιασμένοι, κάθονται κάτω ἀπὸ μιὰ βρωμερὴ χιλιοτρυπημένη ψάθα ἢ ψήνονται στὸν καυτερὸ ἥλιο. Ἐκεῖ περνᾶνε τὶς μέρες καὶ τὶς νύχτες τους. Κοιμοῦνται ὁ ἕ-

νας πάνω στὸν ἄλλον. Μοναδική τους τροφὴ λίγο ρύζι, ποὺ δὲ φτάνει ποτὲ νὰ γεμίση τὸ στομάχι τους, νὰ λιγοστέψη τὴν πεῖνα τους. Ἀνάμεσα τους ξαπλωμένες γεμάτες μύγες ἀγελάδες τόσο κοκκαλιάρικες, ποὺ νομίζει κανεὶς πὼς εἶναι ψόφιες... Νομίζει ὁ ξένος, πὼς ξύπνησε ἀπὸ ἕνα κακὸ ὄνειρο, ὅταν ξαναβρεθεῖ στὸ πολυτελὲς ξενοδοχεῖο του, μὲ τὰ παχειὰ χαλιά, τὰ πολυτελῆ σαλόνια, τὰ μοντέρνα λουτρά, τὸν ψυχρὸν ἀέρα. Ἀναστατώνεται ὁλόκληρος κάθε φορά, ποὺ σὰν ἐφιάλτη θυμᾶται αὐτὰ ποὺ εἶδε...».

Ἀκόμα, ἀναστατώνεται ὅταν ἔλθη σὲ ἐπαφὴ μὲ τὰ ἔθιμα τῶν Πάρσις τῆς Βομβάης. Ὅλοι πλούσιοι, μορφωμένοι, καθαροί, μὲ κοσμοπολιτικὲς ἀντιλήψεις. Ὡστόσο, κατάφορτοι ἀπὸ δεισιδαιμονία καὶ παράδοσι φρικαλέα. Στὴν τελετὴ τοῦ γάμου οἱ νεόνυμφοι πίνουν... οὖρα ταύρου, γιατί, ὅπως ἀναφέρει ὁ συγγραφεύς, «αὐτὸ ἐξαγνίζει τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχή». Καὶ ὅταν πεθάνουν, δὲν ἐνταφιάζονται. Τὰ πτώματά τους θὰ ἐκτεθοῦν στοὺς ὑπάρχοντες καὶ λειτουργοῦντες — πάντα! — «Πύργους τῆς σιωπῆς», ὅπου θὰ κατασπαραχθοῦν ἀπὸ τὰ ὄρνεα...

Καὶ ἀφηγεῖται ὁ συγγραφεύς:

«Μέσα σὲ μιὰ ὥρα δὲν ἔχει μείνει οὔτε ἴχνος σάρκας πάνω στὸ σκελετό. Τὰ ὄρνια τότε χορτασμένα ἀρχίζουν πάλι νὰ πετᾶνε καὶ νὰ κάνουν γύρους στὸν ἀέρα, περιμένοντας πάλι τὰ νέα πτώματα. Οἱ συγγενεῖς που συνώδευαν τὸ νεκρὸ καταλαβαίνουν, πὼς τὸ ξεκαθάρισμά του ἀπὸ τὰ ὄρνια τελείωσε καὶ φεύγουν γιὰ νὰ ξαναγυρίσουν στὰ σπίτια τους. Τὰ κόκκαλα τοῦ σκελετοῦ, ἀφοῦ ξεραθοῦν στὸν ἥλιο πετιοῦνται σὲ μιὰ τρύπα στὸ πηγάδι, ποὺ εἶναι στὸ βάθος κάθε πύργου. Ἔτσι, δὲ μένει τίποτα ἀπὸ τοὺς πεθαμένους. Ἔπειτα ἀπὸ τόσες ματαιότητες καὶ ματαιοδοξίες, καταλήγουν ὅλοι ἐκεῖ στὸ λάκκο, χωρὶς καμμιὰ διάκριση, χωρὶς καμμιὰ ἰδιαίτερη περιποίηση, μαζὶ πλούσιοι καὶ φτωχοί, νέοι καὶ γέροντες, μορφωμένοι κι' ἀμόρφωτοι... Ὅταν τὸ 1920 ἦταν στὴ Βομβάη ἡ ἐπιδημία τῆς χολέρας, ἔφερναν κάθε μέρα στοὺς πύργους τῆς σιωπῆς περισσότερους πεθαμένους. Τὰ ὄρνια χορτάτα δὲν προφταίναν νὰ τοὺς κατασπαράξουν ἀμέσως. Ἔπαιρναν κομμάτια ἀπὸ τὰ νεκρὰ σώματα, νὰ τὰ φᾶνε μὲ ἡσυχία στὶς φωλιές τους. Καμμιὰ φορά, ὅμως, ὅπως τὰ μετέφεραν, τοὺς ἔπεφταν, καὶ δὲν ἦταν τότε σπάνιο νὰ φτάνει ξαφνικὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στοὺς δρόμους ἕνα ἀνθρώπινο χέρι ἢ πόδι...»

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μαθαίνει κανεὶς ὅτι οἱ Ἰνδοὶ διέπονται ἀπὸ ὑψηλὴ θρησκευτικότητα καὶ φιλοσοφικὴ ἀντίληψι γιὰ τὸν θάνατο.

«Τὸν ἀντιμετωπίζουν —γράφει ὁ κ. Βασιλείου— πιὸ πολὺ σὰ μιὰ ἀλλαγὴ καταστάσεως, παρὰ σὰν ἕνα ἀνεπανόρθωτο τραγικὸ γεγονός. Σπάνια στὶς κηδεῖες ἀκούονται θρῆνοι καὶ ἐκδηλώσεις ἀπελπισίας. Πιστεύοντας στὴ μετεμψύχωση παραδέχονται πὼς ὁ θάνατος εἶναι ὁ λυτρωτής, ὁ ἐλευθερωτής που ἔρχεται ν' ἀπαλλάξει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὶς θλίψεις τοῦ σώματος». Ὁ ἴδιος, ἀλλοῦ, γράφει: «Ὁ Ἰνδὸς βλέπει τὴ ζωὴ σὰν κάτι ποὺ περνάει γρήγορα, σὰ μιὰ ἐντελῶς προσωρινὴ καὶ μεταβατικὴ κατάσταση. Πιστεύει πὼς πέρα ἀπ' αὐτὴ ὑπάρχει ἕνας ἄλλος αἰώνιος, πιὸ ἀληθινός, κόσμος... Γιὰ τὸν Ἰνδὸ ἡ ζωὴ δὲν τελειώνει μὲ τὸ θάνατο. Ἀνανεώνεται στὴν αἰωνιότητα, σὲ μιὰ ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ μετεμψυχώσεις. Τὸ σῶμα γεννιέται καὶ χάνεται. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη. Ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴ ζωή. Ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο, σὲ ἄλλη ἐπί-

γεια ζωή.» Ὁ Ἰνδὸς πιστεύει, πὼς πραγματικο «ἐγώ» του εἶναι ἡ ψυχή του. Τὸ σῶμα εἶναι μιὰ φορεσιά, πού πετ έται ὅταν παλιώνει. Ἀμέσως ἡ ψυχὴ φοράει μιὰν ἄλλη καινούργια, μπαίνοντας σ' ἕνα ἄλλο σῶμα. Ἡ θέση που θὰ βρεθει κάθε φορά, ἀπὸ τὴ μια ὕπαρξη στην ἄλλη, καλύτερη ἢ χειροτερη, σὲ ἀνώτερη ἢ κατωτερη κάστα ἢ καὶ σὲ σῶμα ζωου, ἐξαρτᾶται ἀπο το καλὸ ἢ το κακο, πού ἔκαμε ὁ ἄνθρωπος στὴν περασμένη ζωή του. Μὲ τὴ μετεμψύχωση ὁ πρίγκιπας μπορεῖ νὰ γίνει σκύλος, κι' ὁ σκύλος πρίγκιπας.» Ἔτσι καὶ ἡ θέση πού ἔχει σήμερα ὁ καθένας, εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴ διαγωγη του καὶ μὲ τὸ πόσο ἐτήρησε τὶς θρησκευτ κες ἐντολὲς στὶς περασμένες ζωές του. Γι' αὐτὸ θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του, σὰ μονο ὑπεύθυνο γιὰ τὴ θέση, πού γεννήθηκε. Ξέρει πὼς οἱ ἁμαρτίες του δὲ συγχωριοῦνται ποτέ, πὼς θὰ τὸν ἀκολουθοῦν στὴν αἰωνιότητα.

»Στὴ διαφορετικὴ αὐτὴ ἀντίληψη, πού ἔχουν οἱ Ἰνδοὶ για το θάνατο, ὀφείλεται καὶ ἡ τόσο διαφορετικη νοοτροπία τους γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τα προβλήματά της. Ἀντιμετωπίζουν πιο ψύχραιμα, πιὸ μοιρολατρικὰ τὸν πόνο, τὴ δυστυχία, τὴ θλίψη, το θάνατο. Ἡ Ἰνδὴ μητέρα πονάει, ὅταν δεῖ τὸ μικρὸ παιδί της νὰ πεθαίνει ἀπὸ κάποια ἄγνωστη ἀρρώστια. Αἰσθάνεται ὅμως κάποια ἀνακούφιση μὲ τὴ σκέψη πὼς δὲ χάθηκε γιὰ πάντα ἡ ψυχή του. Πιστεύει, πὼς μὲ τὴ μετεμψύχωση ἡ μικρὴ ψυχὴ μπῆκε ἴσως στὸ πουλάκι, πού ἔρχεται νὰ κελαιδήσει ἔξω ἀπὸ τὰ παράθυρά της. Ἡ παρηγοριὰ εἶναι πολὺ λιγότερη για τὴν πονεμένη χριστιανὴ μητέρα, ὅταν φαντάζεται, πὼς τὸ πεθαμένο παιδάκι της ἔγινε ἀγγελοῦδι μὲ φτερὰ καὶ πετάει μὲ τοὺς ἄλλους ἀγγέλους στὸν οὐρανό, ἀνάμεσα στὰ σύννεφα».

Τέτοιες ἰδέες, τέτοια φιλοσοφία, τέτοια βιωτικὴ μᾶς ἐνθυμίζουν τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Πυθαγόρα. Μὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὁ Γάγγης εἶναι ἱερὸ ποτάμι, ὅπου οἱ πιστοὶ θὰ βαφτισθοῦν καὶ θὰ ξαναβαφτισθοῦν, ἐνῶ χύνονται στὰ νερά του οἱ ὑπόνομοι τῆς πόλεως, ἀνακατεύονται οἱ σαπουνάδες τῆς καθημερινῆς μπουγάδας, μουσκεύονται τὰ πτώματα τῶν νεκρῶν πρὶν ἀπὸ τὸ κάψιμο ἢ καὶ ρίχνονται ὁριστικὰ τὰ πτώματα τῶν μικρῶν παιδιῶν καὶ —τὸ λιγότερο ἀπὸ ὅλα— ἔχει βγῆ ἡ βρῶμα τῶν λουομένων. Ἀπὸ τὸ κοκταίηλ αὐτὸ τοῦ Γάγγη θὰ πλύνουν (!) τὸ στόμα τους ἐκστασιασμένοι οἱ Ἰνδοί, θὰ πιοῦν κιόλας... Καὶ οἱ Ἰνδὲς παρακολουθοῦν τὶς ἱερὲς ἀγελάδες γιὰ νὰ συλλέξουν τὴν κοπριά, νὰ τὴν πλάσουν μὲ ἄχυρο σὲ παξιμάδι, πού θὰ ξεραθῆ στὸν ἥλιο καὶ θὰ γίνη καύσιμη ὕλη γιὰ τὰ περισσότερα σπίτια. «Ἂν οἱ κοπριὲς ἀπὸ τὶς τόσες ἀγελάδες —λέγει ὁ κ. Βασιλείου— ριχνόντουσαν ὄχι στὴ φωτιά, ἀλλὰ στὰ χωράφια γιὰ λίπασμα, θὰ ἐξαφανιζόταν ἴσως ὁ λιμός, πού ἀπειλεῖ κάθε τόσο τόσες ἰνδικὲς ὑπάρξεις». Καὶ τί ἀλλαγὴ στὴ ζωὴ θὰ γινόταν ἂν ὁ ἰνδικὸς λαὸς ἔπαυε νὰ θεωρῆ τὶς ἀγελάδες ἱερές... Ἀλλὰ τὶς θεωρεῖ πάντα ἱερές. Καὶ π ό σ ο ἱερές, δείχνει ἕνα στιγμιότυπο πού ὁ συγγραφεὺς τὸ ε ἶ δ ε ὁ ἴδιος, στὸ Πουρί, πόλι νοτίως τῆς Καλκούτας, ὅπου... Ἀλλά, ἂς ἀκούσωμε τὸν ἴδιον:

«Ὅταν εἴμαστε στὸ Πουρί, τὰ πλήθη πού πήγαιναν στὸ ναὸ ἔδειχναν, πὼς ἦταν κάποια μεγάλη γιορτή. Ἀνάμεσα στὸν κόσμο βρέθηκε νὰ περπατάει μιὰ ἀγελάδα. Δὲν ξέρω ἂν ἦταν πιὸ ἱερή, ἂν ὑπῆρχε κάποιος λόγος νὰ θεωρεῖται πιὸ ἀξιοσέβαστη, ἀπὸ τὶς τόσες ἄλλες πού τριγυρνοῦσαν λίγο πιὸ πέρα. Ἀλλὰ εἶδα ἐκεῖ κάτι τόσο καταπληκτικό, πού δὲ θὰ

τὸ πίστευα, ἂν μοῦ τὸ διηγόντουσαν. Κάποια στιγμή, ποὺ ἡ ἀγελάδα στάθηκε κι' ἄρχισε ἀπὸ τὴ φυσικὴ της ἀνάγκη νὰ ποτίζει τὸ ἔδαφος, πῆγε κοντά της μιὰ καλοντυμένη Ἰνδή. Ἅπλωσε τὸ χέρι της, πῆρε λίγο ἀπὸ τὰ οὖρα τῆς ἀγελάδας κι' ἄλειψε μ' αὐτὰ τὸ πρόσωπό της. Τὸ παράδειγμα της ἀκολούθησαν κι' ἄλλες γυναῖκες. Κι' ὅσες δὲν πρόφταναν νὰ πάρουν κατευθεῖαν ἀπὸ τὴν πηγήν, ἔσκυβαν κάτω κι' ἔπαιρναν ἀπὸ αὐτά, ποὺ εἶχαν γίνει λάσπη μὲ τὸ χῶμα τοῦ δρόμου . . .»

Ἀλλὰ καὶ μ' ὅλες αὐτὲς τὶς σκιὲς καὶ τὶς ἀντιφάσεις, ἡ Ἰνδία παραμένει μιὰ μεγάλη χώρα, ποὺ τὴν ἐπιβάλλουν στὴ συμπάθεια καὶ τὸν σεβασμὸ τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ μεγάλο ἱστορικό της παρελθόν, ἡ καταβολή της στὸν πολιτισμό, ἡ ἀξία τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἰνδουισμοῦ καὶ τοῦ Βουδισμοῦ, τὰ θαυμαστὰ ἐπιτεύγματα τῶν καλλιτεχνῶν της, ἰδιαίτερα τῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ τῶν γλυπτῶν, ποὺ ἔχουν σεβασθῆ οἱ αἰῶνες. Αὐτὴ τὴν Ἰνδία ὁ κ. Βασιλείου τὴν παρουσιάζει ὁλοζώντανη στὴν παράξενη σύνθεσι ἱστορίας καὶ ζωῆς μὲ ἕνα πλῆθος ὡραίων εἰκόνων, στὴν ἐξαιρετική, σὰν μορφὴ καὶ περιεχόμενο ἔκδοσί του.

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ :
Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας

Με τὸ νέο του βιβλίο, ποὺ μόλις ἐκυκλοφόρησε, ὁ διευθυντὴς τοῦ «Ἰλισοῦ» μᾶς προσφέρει τὸν τελευταῖο καρπὸ τῆς πνευματικῆς του δημιουργίας, ἕνα καρπὸ εὔχυμο καὶ ἀρωματικό, ἱκανὸ νὰ ἀρωματίσῃ τὴν ἴδια τὴ ζωή μας, μὲ τὴ γεῦσι του.

Σκοπός του, ὅπως ἐξηγεῖ στὸν πρόλογο, εἶναι νὰ περιγράψη, κατὰ συνοπτικό, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικὸ τρόπο, τὰ «Βήματα τῆς Φιλοσοφίας» ἀπὸ τὰ ἄγραφτα χρόνια τῆς ἀρχαιότητος ὡς τὴν ἐποχή μας. Θα εἶναι ἕνα δίτομο ἔργον. Ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει τὶς τρεῖς μεγάλες περιόδους τῆς Φιλοσοφίας: Τὴν περίοδο τῶν μυστηρίων καὶ τῶν φιλοσόφων πρὶν ἀπὸ τὸν Σωκράτη, τὴν περίοδο ἀπὸ τὸν Σωκράτη ὡς τὸν Χριστιανισμό, καὶ τὴν περίοδο ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ ὡς τὴν Ἀναγέννησι.

Δεν εἶναι τὸ ἔργο του μιὰ ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας ἢ μιὰ εἰσαγωγὴ στὴ Φιλοσοφία ἢ μιὰ κριτικὴ

ἐργασία. Εἶναι κυριολεκτικὰ ὅ,τι λέγει ὁ τίτλος. Εἶναι ἕνα ὁ δ ο ι π ο ρ ι κ ὸ τῆς Φιλοσοφίας. Πλέον τῶν 200 φιλοσόφων βιογραφοῦνται ἢ ἀναφέρονται, ἀνάλογα μὲ τὴν σημασία τους, καὶ παρουσιάζεται τὸ κατασταλαγμα τῆς σοφίας των, στὰ ὡραιότερα ῥητά. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πὼς εἶναι καὶ μία χ ε ι ρ α γ ώ γ η σ ι ς σ' αὐτὴ τὴν πορεία τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἕνας ὁ δ η γ ὸ ς περαιτέρω μελετῶν.

Ἕνα ἀπὸ τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ἁπλότης. Καὶ ἡ συντομία. Ἐπίσης εἶναι πολὺ χρήσιμη ἡ παράθεσις γενικῶν πινάκων —ἐκτὸς κειμένου— γιὰ τὴν πορεία τῆς Φιλοσοφίας, ποὺ δίνουν ἕνα σαφὲς καὶ εὔγλωττο διάγραμμα, μὲ ἀποτέλεσμα, σὺν τοῖς ἄλλοις, τὴν ἐπιβλητικὴ παρουσία τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος.

Γιὰ νὰ συνοψίσω τὴν γνώμη μου γιὰ τὸ νέο βιβλίο τοῦ ἀγαπητοῦ μας διευθυντοῦ, θὰ ἔλεγα ὅτι μᾶς προσφέρει ἕναν π ο λ ύ τ ι μ ο φ ί λ ο.

ΔΗΜ. ΚΥΡΙΑΚΗ: Πρὸς Δωδώνην

Ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα μᾶς ἔρχεται αὐτὴ ἡ συλλογή. Φέρνει μαζί της τὸν ζωογόνο ἀέρα τῆς Ἠπείρου.

Μὲ τὰ πιὸ ἁπλᾶ λόγια συνθέτει πίνακες ἐπιβλητικούς, ὅπως εἶναι τῆς Φύσεως ἡ σκηνογραφία.

Προβάδιζε ὁ Τσέλιγγας,
μ' ἀνάριχτη τὴν κάπα,
τὴ γκλίτσα κρατώντας,
μεγαλόπρεπα,
ὡς ἀπόκοσμος ἱεράρχης,
μὲ πατερίτσα, σὲ πομπή!

Δίνω μόνον ἕνα δεῖγμα ἀπὸ τὸ πρῶτο μέρος τῆς συλλογῆς, ὅπου κυριαρχεῖ τὸ φυσιολατρικὸ θέμα, ὄχι ὅμως καὶ χωρὶς διάθεσι φιλοσοφική.

Ἀργά, ἀργά, ἔπειτα,
σ γαπλώθη ἡ νύχτα,
μυστηριώδης καὶ Ἅγια,
τὸ φεγγάρι,
στ' ἀκύμαντα ἔπαιζε,
νερὰ τῆς Παμβώτιδος
κ' ἐνῶ τὸ ἡλιόφως,
νοσταλγοῦσαν οἱ Μορφές,
ὁ Νοῦς,
τὴν πληρότητα ἀποζήταε
τοῦ Ἀπροσμέτρητου!

Τὸ λεξιλόγιο τοῦ ποιητοῦ μαρτυράει τὴν μύησί του στὴν φιλοσοφία. Βλέπετε πὼς ξεχωρίζει ἐδῶ τὸν Ἄνθρωπο σὲ Μορφὴ καὶ Νοῦ. Ἡ Μορφὴ στρέφεται πρὸς τὴν ἡμέρα, μὲ τὴν ἐγκόσμια δραστηριότητα, ἐνῶ ὁ Νοῦς, ὁ ἐσωτερικὸς Ἄνθρωπος ἀναζητεῖ τὴν Νύκτα, τὴν ὥρα τῶν Μυστηρίων, ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ Εὐριπίδης.

Στὸ τελευταῖο μέρος τῆς συλλογῆς, ὅπου ποιήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1940, θὰ δοῦμε νὰ χρησιμοποιῆ τὸν ὅρο «Κάρμα» καὶ νὰ παρουσιάζη τὸν ἐξευτελισμὸ τῶν στρατιῶν τοῦ φασισμοῦ σὰν «Θεοδικία καὶ τοῦ Κάρμα ἐκπλήρωσιν», θυμίζοντας τὸν Ρωμαῖο ὕπατο Παῦλο Αἰμίλιο, ὁ ὁποῖος, ἔπειτα ἀπὸ τὴν κατάλυσι τοῦ Μεκεδονικοῦ βασιλείου, γιὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Πύρρου, ἐπέβαλε φοβε-

ρὲς καταστροφὲς στὴν Ἤπειρο.

Στὴν «Βροχὴ» ἐπίσης θὰ χρησιμοποιήση τὸν ὅρο «ἥσυχος νοῦς» σὰν μυστικὸ κλειδὶ γιὰ τὴν συνένωσι μὲ τὴ Ζωὴ καὶ γιὰ τὴν προσέγγισι πρὸς τὸ Θεῖον.

Τὴν φιλοσοφικὴ του διάθεσι θὰ τὴν συναντήσωμε καὶ στὸ ὡραιότατο «Ἐνθάδε κεῖται», μὲ τὴν περιγραφὴ κοιμητηρίου.

Μὲ γράμματα γράφονται χρυσᾶ,
«ἐνθάδε κεῖται ὁ...»
(ἄλλοτε ὄνομα τρανό,
μ' ἀξίωμα μεγάλο).
Κεῖται ὅμως;
(Διηρωτήθημεν)
.. ..
Λοιπόν;
«Ἐνθάδε κεῖται ὁ...»;
Ξαναρωτήσαμε.
Καὶ τ' ἀγέρι εἶπε,
τ' ἅγιο ἐκεῖνο δειλινό:
«ὅπως ὁ καρπὸς εἶναι μέσα
κι' ἀντιθέτως,
ἔτσι κι' ὁ θάνατος,
μέσα εἶναι στὴ Ζωή»!

Τὸ ἴδιο θέμα καὶ στὶς «Βροχοσταλίδες».

Νύχτα!
Κι' ἔπειτα Μέρα!
Θάνατος καὶ Ζωή.

Μιὰ ἀξεδιάλυτη ἑνότητα,
μιὰ ἀπέραντη κοίτη,
ὅπου λάμπουν μ' ἔκσταση,
τόσο βραχύβιες,
οἱ μορφὲς τῆς ζωῆς,
ὡς διαβαίνουν,
ἐν φαντασίᾳ!...

Κινεῖται ὁ ποιητὴς σὲ τρεῖς χώρους: τὸν κόσμο τῆς Φύσεως, τὸν κόσμο τῆς Ἱστορίας καὶ τὸν κόσμο τῆς Σκέψεως. Ἡ ποίησίς του εἶναι ἀρρενωπὴ καὶ σὰν ἀπὸ κάποια ψηλὴ σκοπιὰ γεννημένη. Ὑπάρχει μιὰ προτίμησις στὰ θέματα τῆς ἀρχαιότητος, ποὺ θυμίζει Καβάφη, ἀλλὰ πολὺ μακρυνά, καὶ χωρὶς ἐκείνη τὴν περιεκτικὴ συντομία. Καὶ ἕνα ἄρωμα τῆς λύρας τοῦ Κάλβου ἀκόμη διακρίνεται, στὰ σύντομα, σὰν κοφτὰ βήματα στρατιωτικὰ μέτρα του.

Φαίνεται νὰ προτιμάει τὰ πολύστιχα θέματα. Ὅταν θελήση νὰ γράψη δένοντας ὁρμητικὰ τὴν Ἠπειρωτικὴ ὁρμὴ μὲ τὴν Λακωνικὴ μορφή, θὰ μᾶς δώση ἔργα ὡριμώτερα. Ὁπωσδήποτε, ὑπάρχει ἕνα ἀξιοσημείωτο ποιητικὸ κεφάλαιο.

Γ. Θ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ : Ἐπιθανάτια καὶ Σάτιρες

Στὸ πρῶτο μέρος τῆς συλλογῆς αὐτῆς ὁ ποιητὴς μιλάει γιὰ τὸν Θάνατο σὰν φαινόμενο παντοδύναμο, ἀκατάλυτο, ἀκαταμάχητο, νομοτέλεια τῆς Ζωῆς.

Τοῦ ἀφαιρεῖ τὰ φρικτὰ προσωπεῖα, δημιουργήματα ἀνθρώπινα. «Ἁμαρτήσαμε ἐνώπιόν του», λέγει. Γιατὶ δὲν ἔχει πρόσωπο ἢ σχῆμα. Ἁπλῶς, ὑπάρχει.

Ὁ θάνατος ὑπάρχει. Εἶναι ὁ μεγάλος πατέρας,
ποὺ μᾶς φύτεψε στὴ μήτρα τῆς ἀνυπαρξίας.
Εἶναι ὁ δίδυμος ἀδελφός, ποὺ πορεύεται μαζί μας.
Μᾶς ἐγκαταλείπει μέσα στὴ νύχτα καὶ πορεύεται.
Ξανάρχεται στὴ μέρα καὶ πορεύεται πάλι μαζί μας.
.. ..

Εἶναι ὁ τέλειος κύκλος. Ὁ μεγάλος καταρράκτης
Μᾶς πλημμυρίζει καὶ τὸν πλημμυρίζουμε.
Εἶναι ἡ πλατειὰ γέφυρα, ποὺ ζευγνύει τὴν παρουσία
μὲ τὴν ἀπουσία. Ποὺ ταυτίζει τὴν ὕπαρξη
μὲ τὴν ἀνυπαρξία. Ὁ μέγας θαυματοποιός.
Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. Ἡ ἀναπαλλοτρίωτη ἀλήθεια.
Ὁ θάνατος συμπυκνώνεται στὸν ἑαυτό μας.

Εἶναι ἀκόμη «ὁ μεγάλος βοσκός, ποὺ μαζεύει τὴ νύχτα στὸ μαντρὶ τὰ πρόβατά του», καθρεφτίζεται στὰ μάτια μας, ψηλαφεῖται στὰ χέρια μας, ὑπάρχει στὴν οὐσία τοῦ φιλιοῦ, στοιχεῖο τῆς ζωῆς, σὲ κάθε στιγμή, ἀξεχώριστο μαζί της.

Ἡ ζωγραφικὴ εἶναι πολύχρωμη καὶ φανταχτερή, ἀλλὰ γενικὸς τόνος εἶναι τὸ μοιραῖον. Τὰ πλαίσια τῶν «Ἐπιθανατίων» περιορίζονται στὴν φαινομενολογία τοῦ θανάτου. Δὲν πλησιάζουν καὶ σὲ κάποια βαθύτερη φιλοσοφία. Σταματάει στὸν λυρισμὸ ὅλη αὐτὴ ἡ ἀληθινὰ ἐπιβλητικὴ θανατολογία. Οὔτε βῆμα πιὸ μπροστά. Ὁ ἄνθρωπος φαίνεται νὰ δέχεται τὴν πραγματικότητα, σιωπηλά, χωρὶς προσπάθεια διεισδύσεως, ποὺ μπορεῖ καὶ νὰ εἶναι ἐπιζήτησις αὐταπάτης. Ἴσως αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ φιλοσοφία. Ἀποδοχὴ τοῦ Νόμου, χωρὶς ὄχι μεγαλοστομίες, μὰ οὔτε ψίθυρο...

ΠΑΥΛΟΥ ΜΙΧΟΥ : Ψηφίδες

Ἡ νέα συλλογὴ τοῦ ποιητοῦ-μύστου ἔχει διαφορὰ ἀπὸ τὶς προηγούμενες, γιὰ τὶς ὁποῖες ἔχουν ἐνημερωθῆ οἱ φίλοι τοῦ «Ἰλισοῦ». Ὅπως τὸ λέγει καὶ ὁ τίτλος της, εἶναι «ψηφίδες» διαφορετικοῦ χρώματος, διαφορετικοῦ τόνου καὶ μηνύματος. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ποιήματα ποὺ εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοπία ἑλληνικὰ καὶ ξένα, μὲ τὴν ἱστορία τους, ἄρα ἀναφέρονται στὸ κοινωνικὸ σύνολον, τὸ ὁμαδικὸ «ἐγώ», καθὼς ἔλεγε ὁ Παλαμᾶς, τὸ «ἐμεῖς», ὑπάρχουν τὰ ποιήματα — ἐκμυστηρεύσεις, ἤ, καθὼς τὰ θέλει ὁ ποιητὴς «φύλλα καρδιᾶς», ἀλλὰ ὄχι καὶ «ἁπλοϊκά». Εἶναι, θὰ ἔλεγα, ποιητικὰ δάκρυα γιὰ τὴν μητέρα καὶ γιὰ τὴν σύντροφο τῆς ζωῆς, γενικώτερα γιὰ τὴν ἀγαπημένη οἰκογένεια, συγκλονιστικὰ στὴν τρυφερότητα καὶ τὴν δραματικὴ οὐσία. Μὰ δὲν λείπουν καὶ τὰ φιλοσοφικά, τὰ μυσταγωγικά, ποὺ ὁ ποιητὴς συνηθίζει νὰ παρουσιάζη μὲ «κρυπτογραφικὸ» τρόπο, γιὰ ὅσους κατέχουν τὴν «κλεῖδα». Ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς ξεχωρίζουν τὰ δύο «Ἡ γλαῦκα δίδαξε», ὅπου ἐκφράζεται ἕνας ποιητικὸς πανθεϊσμός.

Πολὺ ὡραῖος ἐπίσης «Ὁ ἑαυτός» — ὁ ἄσπονδος ἐχθρός μας, ποὺ ἡ κατανίκησί του ἔχει περιγραφῆ ἀπὸ τὴν ἀρχαία φιλοσοφία σὰν ἡ σπουδαιότερη νίκη τοῦ ἐσωτερικοῦ μας ἀνθρώπου. Φιλοσοφημένο καὶ προσιτὸ «τοῖς πᾶ-

σι», αὐτό, τὸ σύνθημα «Θὰ περάσῃ». Ἀλλὰ ἂς τὸ παραθέσω ὁλόκληρο:

Τοῦ ἀνέμου νὰ εἶναι σὔρλασμα
ἢ νά' ναι κάποια μπόρα,
καὶ κεραυνὸς ἀλύπητα χτυπᾶ
τὴν ὄμορφη μας γῆ
ἢ μιᾶς τρελλῆς παραφορᾶς
νὰ εἶναι τάχα ὥρα
ποὺ μᾶς ξεσχίζει
τὴν ἀλέκαστη ψυχή.
Μὰ ἢ τὸ πάλαιμα στοιχειῶν
τῆς μάννας φύσης εἶναι,
ἢ τῆς πανανθρώπινης παραφορᾶς
κάποια να εἶναι ὥρα,
ψυχή μας μεῖνε ἀτάραχη,
πιστή μας πάντα μεῖνε,
ὅποιο κι ἂν εἶναι τὸ ἀέρικὸ
θὰ ξανεμίσῃ τώρα.

ΑΝΝΑΣ ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗ:
Συγκομιδὴ πρώτη

Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ ἐξεδόθη τὸ 1964, ἀλλὰ μόλις πρὸ μηνός, περίπου, μᾶς ἐστάλη. Τοῦτο πρέπει νὰ σημαίνῃ ὅτι ἐπικρατοῦσε, ἴσως, διστακτικὴ μετριοφροσύνη. Ὁπωσδήποτε, δὲν ὑπῆρξε ἄλλη «συγκομιδὴ» νεώτερη. Ἂν εἴχαμε προσέξει τὴν «πρώτη» νωρίτερα, θὰ περιμέναμε, ἀσφαλῶς, καὶ τὴν συνέχεια, γιατὶ τὰ ποιήματα τῆς Κοντογεώργη μαρτυροῦν βαθύτερη φιλοσοφικὴ γεῦσι, ποὺ προκαλεῖ ἐνδιαφέρον. Ἂν καὶ ἡ ποιήτρια ἀκολουθεῖ τὴν συμβολικὴ σχολή, ὥστε τὸ ἔργον της νὰ χρειάζεται ὑπομνηματισμὸ ἢ ἑρμηνεία, ἐξωτερικεύει μερικὲς σκέψεις καὶ ἰδέες, ποὺ μαρτυροῦν γιὰ τὰ πνευματικά της ἐνδιαφέροντα καὶ τὰ κοσμικὰ προβλήματα, κατὰ τρόπο συλλαμβανόμενον μὲ ὄχι μεγάλη προσπάθεια. Αἴφνης, ὁ «κίτρινος δρόμος», ποὺ ἀπὸ μονοπάτι ὁδηγεῖ στὸν ἑαυτό μας, φαίνεται πὼς ἀποδίδει τὴν « ἀναχώρησι » τοῦ ἀνθρώπου «πρὸς τὰ ἔνδον», μὲ τὴν κιτρίνου χρώματος περιβολὴ τοῦ ἀσκητοῦ, τοῦ στοχαστοῦ μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια — ἂν διεγνώσαμε σωστά. Ὅσο γιὰ τὸ «κόκκινο σχοινί», μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ δέσουμε τὴν θυρίδα τῆς κατοικίας μας, θὰ πρέπει, μᾶλλον, νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἀπαγόρευσι, τὸν ἀποκλεισμὸ κάθε ξένης ἐπιδράσεως, δεσμεύσεως καὶ ὑπαγορεύσεως στὸ νοῦ, γιὰ νὰ μπορέσουμε, ἐλεύθερα καὶ ἀδέσμευτα νὰ ἀτενίσουμε τὴ ζωή. «Τὸ παληὸ — λέγει ἡ ποιήτρια — ἔχει τὴ μυρωδιὰ τοῦ σάπιου νεροῦ, στὰ χέρια κρατᾶμε, τὸ παρὸν σὰν ὀσμὴ πεδιάδος ἀπ' τὴ φρέσκα γῆ». Καὶ σὲ ἄλλα ποιήματα, ἡ ποιήτρια τονίζει τὴν σημασία τοῦ «Τώρα» ὡς πηγῆς αἰωνιότητος καὶ πηγῆς ἀγάπης, ἀκόμη γιατὶ ἡ πλήρης συνείδησις τοῦ παρόντος ὁδηγεῖ σ' ἕνα ἐλεύθερο νοῦ καὶ σὲ μιὰ τέλεια κατανόησι, ὄχι ξένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη.

Ὑπάρχουν καὶ σημεῖα ὅπου ὁ συμβολισμὸς εἶναι δύσκολα νοητός. Ὁμολογῶ τὴν ἀδυναμία μου νὰ ἐννοήσω πῶς εἶναι δυνατὸν στὰ «Ἐλευσίνια» οἱ μύσται νὰ φοροῦν «τὶς μάσκες τῶν κροκοδείλων» — ποὺ ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον στὰ Αἰγυπτιακὰ μυστήρια — γιὰ νὰ περιορισθῶ σὲ μία μόνον ἀπὸ τὶς ἀβασιμότητες. Τοὐναντίον τὸ ποίημα «Δῆλος» διαποτίζεται ἀπὸ φῶς ἡμέρας.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ ποιήτρια κινεῖται σὲ εὐρύτερους ὁρί-

ζοντες καὶ ἀντιμετωπίζει τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν στίχο. Εἶναι νέα, ἀσφαλῶς, καὶ θὰ μᾶς δώση στὸ μέλλον ὡριμώτερα δείγματα τῆς ἐργασίας της.

Τὸ ποίημά της «Φόβοι» εἶναι ἀπὸ τὰ ἀρτιώτερα:

Νεκροὶ
στήσανε χορὸ μὲ σάλπιγγες
γυρίζουν τῶν ζωντανῶν τα κεφαλια
στον ἔρημο ναο
κουκουβαγιες
φεγγιξανε τ' ἀστέρια μὲς τὰ ματια
καθε λίγα μέτρα
ἕνα ξερο δέντρο
γίνεται ἀνθρωπινη ὕπαρξη
ἀδιάφορο ἀπο το πλῆθος
τιποτα δεν ἄλλαξε
γονατισμενες μαῦρες σκιες
προσεύχονται
συνεχιση να βροῦν
πε' ἀπο το θανατο
ἀτελειωτη πορεία
μεσα στο φοβο.

ΠΑΝΟΥ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ: Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Λάδωνα

Ὁ νέος ποιητὴς χρησιμοποιεῖ σὰν εἰσαγωγὴ τὸ τετράστιχο τοῦ Παλαμᾶ:

«Παιδί μου τὸ περβόλι μου,
ποὺ θὰ κληρονομήσεις,
ὅπως τὸ βρεῖς κι ὅπως τὸ δεῖς,
νὰ μὴ τὸ παρατήσεις.
Σκάψε το ἀκόμα πιὸ βαθειὰ
καὶ φράξε το πιὸ στέρεα
καὶ πλούτισε τὴ χλώρη του
καὶ πλάτυνε τὴ γῆ του».

Ἐδῶ ἡ πατρικὴ ὁρμήνεια τοῦ ἐθνικοῦ μας βαρδου γίνεται δεκτὴ στὴν κυριολεξία καὶ ὄχι στον συμβολισμό της. Ἡ Ἑλληνικὴ φύσις, ἡ ἑλληνικὴ χλωρίδα, ἡ ἑλληνικὴ γῆ ἀποτελοῦν τὸν ὁρίζοντα τοῦ νέου ποιητοῦ. Καί ,φυσικά, μιὰ τέτοια θεματογραφία ἀναπτύσσεται στὸν ἀντρίκειο δεκαπεντασύλλαβο, μὲ πλούσια πλαστικότητα καὶ κελαρυστὴ γλῶσσα. Ἕνα δεῖγμα ἀπὸ τὴ «Λαγκαδιά»:

Θωρῶ τὴν ἄγρια λαγκαδιά, ποὺ τὸ πουρνάρι κάστρο,
στὶς κακοτράχαλες ὀχτιές, φράζει τραχειὰ τὴ στράτα
καὶ δὲν ξανοίγει πουθενά, στοῦ πράσινου τὴ λόχμη.
μηδὲ γιδιοῦ ποδοσυρμή, μηδὲ λαγοῦ ἀχνάρι.
Μέσ' τ' ἄγρια τὰ φαράγγια της, ἄνθρωπος δὲ ζυγώνει,
μονάχα ἀητοὶ καὶ πέρδικες, τοῦ λόγγου τ' ἀγριοπούλια
τὴν ἔχουν γιὰ λημέρι τους, ἀσφαλερὸ κονάκι...

Ἡ «Λαγκαδιά», ἡ «Βρυσοῦλα», ἡ «Στάνη», ἡ «Βουνοκορφή», ἡ «Μοναξιὰ» δίνουν μερικὲς ἀπὸ τὶς ἐπιβλητικώτερες εἰκόνες τοῦ ὡραίου φυσικοῦ πανοράματος. Πολὺ ὡραῖο καὶ «Τὸ χωριό μου», ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ τὸ ἐπαναλάβη ὁ καθένας γιὰ τὸ δικό του τὸ χωριό, γιατὶ ἡ ποίησις τοῦ κ. Παπαρρηγοπούλου ἔχει καθολικότητα.

ΣΤΕΦΑΝΙΑΣ ΚΑΛΟΥ: Λυρικὲς Εἰκόνες

Πέστε καθημερινὲς εἰκόνες, καλύτερα, καὶ ἔχετε τὸν χῶρο τῆς ποιητρίας. Ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ

ἑαυτοῦ, τῶν οἰκείων καὶ φίλων, κοντὰ στὴ φύσι ἀντλοῦνται τὰ θέματα. Τὸ ποίημα γιὰ τὴν «Μητέρα» ἰδιαίτερα συμπαθητικό, στοὺς ἁπλοὺς τόνους του. Καὶ ἀπὸ τὴν «Ἀγάπη» μεταφέρω τὸ τελευταῖο τετράστιχο, ποὺ εἶναι κ' ἕνα δεῖγμα τοῦ ρυθμοῦ τῆς κ. Καλοῦ:

Ἀγάπη, ὢ τρισύλλαβη χαριτωμένη λέξη!
ποὺ μόνο σὺ μᾶς δίνεις τὸ νόημα στὴ ζωή!
Ἂν δὲν σ' ἀντάμωνε τὸ φῶς, θὰ εἶχε βασιλέψει,
καὶ θἆτανε ἀξημέρωτοι οἱ ἑφτάλαμπροι οὐρανοί.

Ὅταν, ὅμως, θὰ προσπαθήση ν' ἀνέβη σὲ θέματα μὲ κάποιο πνευματικὸ ἢ φιλοσοφικὸ περιεχόμενο φανερώνονται περισσότερο οἱ ἀδυναμίες τοῦ στίχου. Ἐπὶ παραδείγματι, στὸν «Σαμαρείτη» μᾶς βεβαιώνει (σωστὰ) ὅτι «ὁ Θεὸς λειτουργιέται παντοῦ, κι ὅπου ὑπάρχουν ἄνθρωποι», ἀλλὰ καὶ ὅτι «μόνο στὶς ἐκκλησιὲς δὲ λειτουργιέται» (λάθος, ὑπερβολή). Ἴσως θὰ ἔπρεπε νὰ πῆ «στὶς ἐκκλησιὲς μ ό ν ο δὲ λειτουργιέται ὁ Θεός». Ἀλλιῶς, ἀπὸ τὸν ἕνα δογματισμὸ θὰ ἔπεφτε σὲ ἄλλον. Ἐπίσης στὰ «Τετράστιχα» διαβάζομε κι αὐτό.

Ἀπ' τὴ ζωὴ ὁ θάνατος κι ἀπὸ τὸ θάνατο ἡ ζωή,
σ' ἕνα τρελλὸ ξεφάντωμα χαλάει καὶ χτίζ' ἡ φύση.
Σὰ νοικοκύρης δουλευτής, ποὺ κάνει ὅ,τι φανταστεῖς
καὶ σπάει... τὰ ποτήρια του τὸ βράδυ, ὅταν μεθύσει.

Τὸ παρουσίασμα τῆς φύσεως σὰν «τρελλῆς» ἢ «μεθυσμένης» εἶναι πολὺ εὐτελὲς εὕρημα.

Μ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ :
Ποιήματα

Μιὰ ἐξαιρετικὰ φροντισμένη ἔκδοσις, ἀπὸ τὸν στοργικὸ ἀδελφὸ παιδίατρο κ. Γεώργιο Βασιλάκη, εἰς μνήμην τοῦ ποιητοῦ, ποὺ ἄφησε αὐτὸν τὸν κόσμο στὰ 30 χρόνια του.

«Ἦταν ἕνας τραγουδιστὴς ἀδέξιος, μὰ συμπαθητικὸς στὴ νότα του» ἔγραψε ὁ Γιάννης Σφακιανάκης. «Πολύ, πάρα πολὺ συμπαθητικός», θὰ μποροῦσα νὰ προσθέσω.

Ὁ Μανόλης Βασιλάκης, μὲ ἁπλὰ λόγια καὶ χωρὶς ἐπιτήδευσι, κατορθώνει νὰ ζωγραφίση τὴν δραματικὴ ζωὴ τοῦ χωρικοῦ σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς τοῦ ἔτους. Ὁ ἀγώνας του ἐναντίον τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως καὶ ἐναντίον τῶν κοινωνικῶν ἐχθρῶν (ὅπως ὁ τοκογλύφος) δίδεται μὲ ζωηρὰ χρώματα.

Δεσπόζει στὴν συλλογὴ ἡ σειρὰ τῶν 22 ἐρωτημάτων σχετικὰ μὲ τὴν θέσι τῶν ἄλλων τάξεων καὶ τῶν χωρικῶν. Δὲν ἔχουν τὴν ἐπιγραμματικότητα τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ ἔνιωθε ντροπὴ «γιὰ τὴ ζέστα καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπιὰ» τῆς ἀστικῆς ζωῆς ἀπέναντι τῶν δοκιμασιῶν τῶν χωρικῶν, ἀλλὰ στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα καταλήγουν. Θέλουν νὰ προκαλέσουν τὸ συναίσθημα τῆς ἀδικίας τῆς κοινωνίας γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὑπαίθρου, ξεσχίζοντας τὴν «του-

ριστική» ὡραιότητα καὶ ἀποκαλύπτοντας μιὰ πραγματικότητα σκληρὴ γιὰ τὸ χωριό. Καὶ τὸ ἐπιτυγχάνουν ἀκριβῶς γιατὶ οἱ στίχοι δὲν εἶναι περίτεχνοι καὶ ἔχουν τὴν ἁπλότητα ἑνὸς ρυακιοῦ καὶ τὴν δύναμι ἑνὸς λυγμοῦ. Ἀκόμη πρέπει νὰ πῶ, γιατὶ εἶναι ἀρωματισμένοι καὶ μὲ τὴν Ἀγάπη. Πρὸς τοὺς «ἀδελφούς» ἀπευθύνεται καὶ σὰν ἀδελφὸς μιλάει, μὲ πίκρα, μὰ δίχως μῖσος, οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή. Νά, σὰν δεῖγμα, τὸ 20ὸν ἐρώτημα:

Τὰ ντάνσιγκ κι οἱ μπύρες γιομάτες,
τὰ θέατρα, τὰ σινεμά,
κι ἀκόμα, στὴν πόλη οἱ στράτες
κομψὲς σιλουέτες γιομᾶτες,
μα πάλι γιὰ κρίση μιλᾶ.
Καὶ μεῖς στὸ χωριὸ δὲ μποροῦμε
να πᾶμ' ἐκκλησιὰ Κυριακή!
Περνᾶνε βδομάδες να βροῦμε
λεφτά, γιὰ να μὴ ντροπιαστοῦμε
στο δίσκο γιὰ ἕνα κερί...
«Πολλὰ μᾶς τὰ λές! θα μοῦ πῆτε,
μὰ ὁρκίζομ' ἀλήθεια μιλῶ!
Ἐλᾶτε μαζί μας νὰ δῆτε,
—γιατὶ πῶς ἀλλοιῶς νὰ πεισθῆτε;—
το δρᾶμα μας το σιωπηλό.

ΓΙΟΥΛΙΑΣ ΜΑΡΚΑΚΗ: Οἱ δύο μεγάλοι ἀπόστολοι τῆς ἀγάπης Μαχάτμα Γκάντι-Ἀλβέρτος Σβάϊτσερ

Ἕνα βιογραφικὸ δίπτυχο, ἀρκετὰ ἱστορικό, ἀλλὰ περισσότερο λυρικό. Ἡ συγγραφεὺς ἐκφράζει τὸν βαθὺ σεβασμὸ καὶ ἐνθουσιασμό της γιὰ τὶς δύο προσωπικότητες, ποὺ μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἔγιναν κήρυκες τῆς Ἀγάπης.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς συγγραφέως ξεχειλίζει στὸν πρόλογο, ἰδιαιτέρως. «Ἡ παροιμιώδης συμπεριφορά τους — γράφει — ἔναντι στὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ αὐτοθυσία καὶ τῶν δύο φωτίζει τὴν σκοτεινιασμένη ἀπὸ ἀπειλὲς αἵματος ἐποχή μας. Ἡ τεράστια ἀπήχηση ποὺ εἶχε ὁ θάνατός τους μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐλπίζουμε πὼς ἡ ἀξία «Ἄνθρωπος» γρήγορα θὰ πάρει στὴν οἰκουμενικὴ συνείδηση τὴν ἐκτίμηση ποὺ ἀξίζει. Ὁ ἀλληλοσεβασμὸς θὰ γίνει, γιὰ ὅλους μας, κανόνας καθημερινῆς ζωῆς. Καὶ τὸ θερμὸ ἀγκάλιασμα τῆς παγκόσμιας ψυχῆς δὲν θ' ἀφήνει πιὰ ἀδιάφορο κανένα».

Συμμεριζόμεθα τὰ εὐγενικὰ αἰσθήματα, μὰ ὄχι καὶ τὴν τ ό σ η αἰσιοδοξία.

ΧΡ. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

Υ.Γ.— Εἶχαν δοθῆ αὐτα τὰ σημειωματα στὸ τυπογραφεῖο, ὅταν ἀνηγγέλθη ἡ δολοφονία τοῦ πάστορος Μαρτιν Λοῦθερ Κίνγκ — τοῦ «Γκάντι τῆς Ἀμερικῆς», ὅπως εἶχε ἀποκληθῆ ὁ Νέγρος κῆρυξ τῆς ἀποφυγῆς βίας γιὰ τὴν διεκδίκησι τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Τὸ νεο αὐτο αἷμα χύθηκε σὰν τραγικὴ ὑπομνησις τῆς πραγματικότητος...

ΤΑΝΑΓΡΑ ΚΑΝΕΛΛΟΥ

30 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατό της

Ἡ Ἀμερικανίδα ἑλληνολάτρις πού ἦλθε στην Ἑλλάδα ἀφοσιωμένη ἀπόστολος τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης καὶ ἱέρεια τῆς ὀρχήσεως.

Ἐγεννήθηκε στην Πολιτεία Μιλγουώκη τῆς Ἀμερικῆς, με τις ἀπέραντες ἐκτάσεις τῶν δασῶν με τα αἰωνόβια δένδρα, ἀνάμεσα στα ὁποῖα δραματίστηκε τις δρυάδες, που τόσο πιστά ἀνεπαρέστησε σαν κλασσική χορεύτρια. Ὁ πατέρας της Μάρκχαμ ἦταν δικαστής. Ἐσπούδασε ζωγραφική, ἰδιαίτερα κλασσική τοιχογραφία. Ὁ σοφός καθηγητής της ἀρχαιολόγος Ἔμμερσον ἔστρεψε την προσοχή της στην ἀγγειογραφία και την κεραμική τοῦ Ε΄ καὶ Δ΄ π. Χ. αἰῶνος. Αὐτὸ ὑπῆρξε μιὰ ἀποκάλυψις γιὰ την Τανάγρα, τῆς ὁποίας ἡ καλλιτεχνική ψυχή ἦλθε σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὴν Ἑλληνική Τέχνη καὶ ἄρχισε να μελετᾶ συστηματικῶς καθε τι πού εἶχε σχέση με την ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἀπεφοίτησε με πολλὰ βραβεῖα καὶ διωρίστηκε καθηγήτρια τῆς ἱστορίας τῆς Τέχνης καὶ κατόπιν Διευθύντρια τοῦ Ἰνστιτούτου Τέχνης τῆς Μιλγουώκης. Γιὰ νὰ συμπληρώση τὶς μελέτες της ἐταξίδεψε στην Εὐρώπη, ὅπου ἐσπούδασε κλασσικοὺς χοροὺς καὶ την ἀρχαία, βυζαντινή καὶ σύγχρονη τέχνη.

Το 1920 ἐγνώρισε στη Ν. Ὑόρκη τον Ἕλληνα χορευτή κλασσικῶν χορῶν Βάσο Κανέλλο. Οἱ δύο καλλιτέχναι συνειργάσθησαν στην Τέχνη καὶ στη ζωή, ἑνωθέντες με τα δεσμά τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ γάμου.

Ἡ καλλιτεχνική ψυχή τῆς Τανάγρας ἔφερε ἀπ᾽ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἀμερικῆς το ἄγγελμα τῆς ἀναβιώσεως τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ την διδασκαλία ὅτι μέσα στη σημερινή ζωντανή παράδοση ἐξακολουθεῖ να ζῆ ἡ ἀρχαία καὶ ἡ βυζαντινή Ἑλλάδα. Με τὶς Δελφικές ἑορτές τοῦ 1927, στὶς ὁποῖες ἡ Τανάγρα ἔλαβε μέρος σαν πρωταγωνίστρια, καθὼς καὶ ὁ Βάσος Κανέλλος, ἔγινε διεθνῶς γνωστή, ἐπισύρασα με τὶς ἀφρογες ἐμφανίσεις της τὴν προσοχή ὅλου τοῦ κόσμου.

Κάτω ἀπὸ τὸν γαλανὸν οὐρανὸ τῆς Ἑλλάδος ἡ Τανάγρα ἐπιδόθηκε στη ζωγραφική, με θέματα ἀπὸ τὰ κορφοβούνια τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Χελμοῦ, τοῦ Παρνασσοῦ. Ἀπεικόνισε ἀθάνατες λαογραφικὲς σκηνές ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ.

Ἔζησε δέκα ὁλόκληρα χρόνια ἀνάμεσα στοὺς γραφικοὺς αἰωνόβιους γέροντες τῶν χωριῶν μας

καὶ στὸ τραγούδι τῶν γερόντων, τὴν ὥρα πού συγκινοῦνται καὶ ραγίζει ἡ φωνή τους, ἀνεγνώρισε τὶς μουσικὲς ἀπόψεις τοῦ Ἀριστοτέλη, πού γράφει ὅτι ἡ λέξη «τραγωδία» προέρχεται ἀπὸ τὸ «τραγίζειν», πού σημαίνει σπάσιμο, τσάκισμα τῆς φωνῆς ἐπάνω στὴ συγκίνηση τοῦ τραγουδιοῦ.

Τὸ 1935, με την προστασία τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ἐδίδαξε χορόδραμα καὶ ἀρχαίους ἑλληνικοὺς χορούς. Ὑπῆρξε ἡ πρωτεργάτις τῆς Ἑταιρίας τοῦ ἑλληνικοῦ χοροδράματος. Ἐδίδαξε τὴν ἐναρμόνιση μουσικῆς — χοροῦ — ποιήσεως, ζωγραφικῆς — γλυπτικῆς — ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἡ Τανάγρα διαλαλοῦσε :

«Μόνον μέσῳ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐννοήση τοὺς ἀρχαίους. Αἰσθάνομαι την ἀρχαιοφιλία μου γιγαντωμένη, βρίσκω τριγύρω μου ἐκεῖνο πού ἀγωνιοῦσα νὰ δημιουργήσω: τὴν ἁρμονία τῶν κενῶν πρὸς τὴ γραμμή. Βλέπω στοὺς νεωτέρους Ἕλληνας νὰ ἀναζοῦν οἱ Ἀρχαῖοι! Σὰν παρατηρῶ τὴ γυναίκα τοῦ χωριοῦ τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴ στάμνα στὸ κεφάλι, ἀναγνωρίζω τὴ γυναίκα τῆς Τροίας τοῦ Ὁμήρου, ὅπως τὴν περιγράφει. Τὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης καὶ τῆς νοσταλγίας ἔχουν τὸ ἴδιο βάθος, τὸν ἴδιο λυρισμό, πού ἔχουν οἱ βουκολικοὶ στίχοι τοῦ Θεοκρίτου. Οἱ πατροπαράδοτοι ἑλληνικοὶ χοροὶ ἔχουν πολλὰ ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ λατρεία τῶν Ἀρχαίων».

Ἡ Τανάγρα, σὲ στενὴ συνεργασία μὲ τὸν ἀγαπημένο σύντροφο τῆς ζωῆς της Βάσο Κανέλλο, ἐπρόφτασε πρὶν πεθάνη — στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας της — νὰ μεταδώση στὴν κόρη τους Ξενία — τὴ «νέα Τανάγρα» — ὅλο τὸ καλλιτεχνικὸ φῶς που ἔλαμπε στὴν ἀθάνατη ψυχή της.

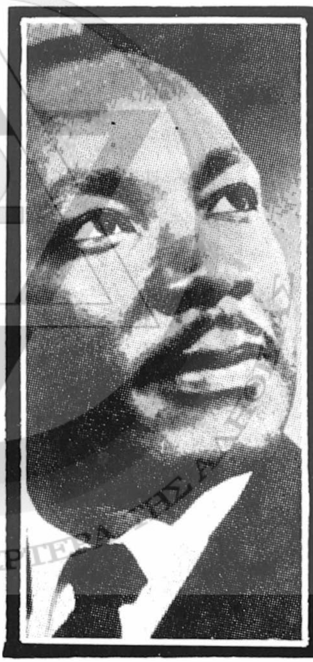
Ἡ Βιργινία Γαλανουδάκη — Κανέλλου, γράφοντας γιὰ την Τανάγρα, πολὺ σωστὰ θυμᾶται τοὺς ἀθάνατους στίχους τοῦ Λορέντζου Μαβίλη:

Πόνους πολλοὺς πού μέσα της κοι-
(μοῦνται,
ἂν δὲν μπορεῖς παρὰ να κλαῖς τὸ
(δεῖλι,
τοὺς ζωντανοὺς τα ματια σου ἂς
(θρηνήσουν,
θέλουν μὰ δὲ βολεῖ να λησμονήσουν...
Καλότυχοι νεκροὶ πού λησμονᾶνε τὴν
(πικρα τῆς ζωῆς
ὄντας βυθίση ὁ ἥλιος καὶ το σούρουπο
(ἀρχινήσει
μὴν τοὺς κλαῖς, ὁ καημος σου οσος
(καὶ νᾆναι.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Δρ Μάρτιν Λοῦθερ Κίνγκ

ΣΤΟΝ ΒΩΜΟ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

ΗΜΕΡΑ ΑΙΣΧΥΝΗΣ εχαρακτηρισθη ἀπο τον Ἀντιπροεδρο τῶν Ἡν. Πολιτειῶν κ. Χαμφρεϋ ἡ Πεμπτη 4 Ἀπριλίου, ημερα της δολοφονιας του Νεγρου παστορος Μαρτιν Λοῦθερ Κινγκ. Πρεπει να εντρεπομεθα γι' αὐτη την ημερα, εἶπε.

Ἀμνος αμωμος της ἀμαρτιας ἀλλων εσταθηκε ὁ Μαρτιν Λοῦθερ Κινγκ, γιατι αὐτος ητο ὑπερμαχος της μετριοπαθειας καὶ της ἀποφυγῆς της βιας στον ἀγωνα για την ἀποκτηση ἰσων πολιτικων δικαιωματων, χωρις διακρισι χρωματος επιδερμιδος. Ἰσως, ὁμως, ἀκριβως επειδη ἀπεκηρυξε την βια, ἡ σημασια του ηταν ἀλεκιαστη και ὁ ἰδιος ενσαρκωνε τον μεγαλυτερο κινδυνο. Ἐμαχετο για την Δικαιοσυνη με την Ἀγαπη —Βραβειο Νομπελ της Ειρηνης— τι μπορουσαν να τοῦ καταμαρτυρησουν; Το εγκλημα του: Ἐλεγε πως οἱ ἀνθρωποι εἶναι ἀ δ ε λ φ ο ι!

Ὁ θανατος του ὑπηρξε το ἐναυσμα σειρᾶς αἱματηρων ταραχῶν καὶ βιαιων εκδηλωσεων σε πολλες ἀμερικανικες πολεις — πραγμα που ὑπεγράμμισε την ἀξια τοῦ Κινγκ ὡς κηρυκος τῆς εἰρηνικῆς συνεννοησεως λευκων και μαυρων. Καθως ἔγραψαν οἱ «Κυριακατικοι Ταιμς» τοῦ Λονδίνου, ὁ Κινγκ ἀγωνιζοταν ἐπι δωδεκα ἐτη για την ἀναγνωρισι τῶν ισων πολιτικῶν δικαιωματων, ἔχοντας ἀντιπαλους ὀχι μονον τους λευκοὺς ἐξτρεμιστες, ἀλλα καὶ τους νεγρους ὀπαδους της βιας. Χωρις αὐτον, τα πολιτικα δικαιωματα θα ἐτίθεντο καὶ θα ἐπετυγχανοντο βεβαίως, ἀλλὰ β ρ α δ ύ τ ε ρ α καὶ α ἱ μ α τ η ρ ό τ ε ρ α. Ἐτσι, προσεφερε μεγαλη ὑπηρεσια σε λευκοὺς και νέγρους, σ' ολη τὴν Ἀμερικὴ, ἂν ὀχι γενικώτερα στον Ἄνθρωπο.

Μὲ τὸν θάνατο του προσεφερε μιὰ ἀκομη ὑπηρεσία, γιατὶ ὁ νομος πε-

ρὶ καταργήσεως τῶν φυλετικῶν διακρίσεων στὶς κατοικίες ὑπεγράφη σχεδὸν ἐπάνω στὸ φέρετρό του. Παράδοξη σύμπτωσι, πάνω στὸ φέρετρο τοῦ Τζὼν Κέννεντυ, πρὶν πέντε χρόνια, εἶχε ὑπογραφῆ ὁ πιὸ τολμηρὸς νόμος περὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων...

Ὑπῆρξε ἀκόμη ὁ θάνατος τοῦ Κίνγκ μια θλιβερὴ εὐκαιρία νὰ τονισθοῦν τὰ συνθήματα τῆς ἀγάπης καὶ συνεργασίας ὅλων τῶν ἀνθρώπων χωρὶς φυλετικὲς ἢ ἄλλες διακρίσεις. Ἡ κυρία Ζακλιν Τζὼν Κέννεντυ ἀπηύθυνε συγκινητικὴ ἔκκλησι πρὸς το Ἀμερικανικο Ἔθνος ὑπὲρ τῆς ἀγάπης καὶ ἐναντίον τοῦ μίσους. «Ἡ δολοφονία τοῦ δόκτορος Κίνγκ —εἶπε— πρέπει ν' ἀφήση περισσότερο χῶρο στὶς καρδιὲς τοῦ λαοῦ γιὰ ἀγάπη, καὶ ὄχι γιὰ μῖσος. Ὅποιος ζῆ μὲ τὸ σπαθί, θὰ πεθάνη μὲ το σπαθί. Ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ ἀγάπη ὅλοι πρὸς ὅλους...»

Ἡ ἐφημερὶς «Χέραλντ Τρίμπιουν» τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐδημοσίευσε ἕνα σκίτσο, ποὺ δείχνει τὸν Μαχάτμα Γκάντι νὰ ὑποδέχεται, στὸν «ἄλλο κόσμο», τὸν Κίνγκ, καὶ νὰ τοῦ λέη: «Τὸ περίεργο, δόκτωρ Κίνγκ, εἶναι ὅτι οἱ δολοφόνοι σας νομίζουν ὅτι σᾶς ἐσκότωσαν...». Πράγματι, εἶναι περίεργο νὰ νομίζουν μερικοὶ ὅτι σκοτώνονται οἱ Ἰδέες...

Ὁ Κίνγκ, ὡς μάρτυς ἀποκτᾶ μεγαλύτερη δύναμι ἀπὸ ὅση εἶχε ποτέ, μὲ τὸν συγκλονισμὸ ποὺ ἔφερε ὁ βίαιος θάνατός του σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Καὶ τὸ πνεῦμα του ἐπιζῆ πάντοτε. Ἰδοὺ ἕνα μικρὸ ἀπάνθισμα ἀπὸ τὰ κηρύγματά του τῶν τελευταίων ἐτῶν:

«Μπορεῖ νὰ μὲ σταυρώσουν. Μπορεῖ ἀκόμη νὰ πεθάνω. Ἂν ὅμως πεθάνω στὸν ἀγῶνα, θέλω τότε νὰ ποῦν: «Πέθανε, γιὰ νὰ κάνη τοὺς ἀνθρώπους ἐλεύθερους». — 1962.

«Ἀκοῦστε με, παιδιά μου: Φορέστε τὰ παπούτσια σας γιὰ τὴν πορεία καὶ νὰ μὴν ἔχετε ἀγωνία. Μπορεῖ τὸ μονοπάτι μπροστά σας να εἶναι σκοτεινὸ καὶ τραχύ, ἀλλὰ βαδίζουμε, παιδιά μου, στὸν δρόμο τῆς ἐλευθερίας». — 1962.

«Αὐτὴ τὴν ὥρα κυριαρχεῖ τὸ σκοτεινὸ πνεῦμα. Δὲν πρέπει νὰ ἀπελπιζόμαστε. Δεν πρέπει νὰ γίνουμε πιο πικροί, οὔτε καὶ νο χάσουμε τὴν πίστη ὅτι και οἱ λευκοὶ ἄνθρωποι εἶναι καὶ αὐτοὶ ἀδέλφια μας». «Λόγος στην Ἐκκλησία τοῦ Μπίρμιγχαμ, μπροστα στο φέρετρο τεσσάρων κοριτσιῶν, ποὺ σκοτώθηκαν κατα τὴν ἔκρηξη βομβας». — 1963.

«Ἔχω να σᾶς πῶ σήμερα, φίλοι μου, ὅτι παρὰ τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετωπίζουμε, ἐξακολουθῶ νὰ ἔχω ἕνα ὄνειρο. Εἶναι ἕνα ὄνειρο βαθια ριζωμένο στο ἀμερικανικο ὄνειρο. Εἶναι ἕνα ὄνειρο, ὅτι κάποια μέρα αὐτὸ τὸ ἔθνος θὰ ἀφυπνισθῆ καὶ θὰ καταλάβη τὴν πραγματικὴ σημασία τῆς πίστης του ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι. Ἔχω ἕνα ὄνειρο, ὅτι μιὰ μέρα στοὺς κόκκινους λόφους τῆς Γεωργίας τα παιδια τῶν πρώην σκλάβων καὶ τα παιδια τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν σκλάβων θὰ κάθωνται ἀδελφωμένα στὸ ἴδιο τραπέζι. Ἔχω ἕνα ὄνειρο, ὅτι μιὰ μέρα, ἀκόμη καὶ στὴν πολιτεία τοῦ Μισσισιπῆ, αὐτὴ την πολιτεία ποὺ τὴν καίει ἡ ἀδικία καὶ ἡ καταπίεση, θὰ γίνη μιὰ ἀλλαγὴ καὶ θὰ μετατραπῆ σε ὄαση τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἔχω ἕνα ὄνειρο, ὅτι τὰ τέσσερα παιδια μου θὰ ζήσουν κάποια μέρα σ' ἕνα ἔθνος ὅπου δὲν θὰ κρίνωνται ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ δέρματός τους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τους». — 1963.

***

«Τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι ἂν είμαστε ἐξτρεμιστές, ἀλλὰ τί εἴδους ἐξτρεμιστὲς θὰ γίνουμε. Θα γίνουμε ἐξτρεμιστὲς τοῦ μίσους ἢ τῆς ἀγάπης; Θὰ γίνουμε ἐξτρεμιστὲς γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ἀδικίας ἢ γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς δικαιοσύνης;». — 1963.

***

«Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς ἔχετε μαχαίρια. Σᾶς ζητῶ νὰ τὰ ἀφήσετε στὴ θήκη τους. Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς ἔχετε ὅπλα. Σᾶς ζητῶ νὰ μὴν τὰ χρησιμοποιήσετε. Τὸ ὅπλο ποὺ δὲν νικήθηκε ποτὲ ἦταν ἡ ἀλήθεια. Τὴν τελευταία λέξη ἔχει πάντα ἡ ἀλήθεια. Ἡ κυριαρχία τοῦ διαβόλου εἶναι προσωρινή».

Τὸ τελευταῖο του κήρυγμα, μιὰ ἑβδομάδα πρὸ τῆς δολοφονίας του, ἔγινε στὸν καθεδρικὸ ναο τῆς Οὐάσιγ-

ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τὰ Γραφεῖα τοῦ «Ἰλισοῦ», Δραγατσανίου 6, ὄροφος 6ος, (Πλ. Κλαυθμῶνος) εἶναι ἀνοικτὰ μόνον κάθε Δευτέρα καὶ Παρασκευὴ 11 - 1.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ

Παρακαλοῦμεν ἀποστέλλετε μὲ ταχυδρομικὴν ἐπιταγὴν εἰς τὴν διεύθυνσιν: «Κώστην Μελισσαρόπουλον, Δραγατσανίου 6, Ἀθήνας, 122». Ἀποστολαὶ μὲ τραπεζιτικὰς ἐπιταγὰς ἢ ἐντολάς, μᾶς δυσκολεύουν. Νὰ ἀναγράφεται καθαρὰ τὸ ὀνοματεπώνυμον καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀποστολέως.

ΠΑΛΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟΜΟΙ

Τιμὴ τόμων παρελθόντων ἐτῶν δραχμαὶ 50. Τιμὴ τεύχους δραχ. 10.

Δὲν ὑπάρχουν μεμονωμένα τεύχη ὑπ' ἀριθ. 1 - 8, 11, 12, 16 - 19, 23, 25, 28, 29, 33, 44, 49, 50 οὔτε τόμοι ἐτῶν 1956, 1957, 1958, 1962. Ὁ τόμος 1967 δὲν περιέχει τὸ τεῦχος ὑπ' ἀριθ. 49.

ΚΥΠΡΟΣ

Τεύχη «Ἰλισοῦ», τόμοι καὶ βιβλία, στὸ Βιβλιοπωλεῖον Ἀντ. Στυλιανοῦ, Λεμεσός.

ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΗ ΓΗ

— Χρῆστος Ἀθανασίου, Ἀθῆναι
— Ἄννα Βανέλλη, Ἀθῆναι
— Λέανδρος Ξένος, Ἰωάννινα
— Κλέαρχος Σταμέλος, Ἀθῆναι
— Ἑλένη Φαρμακοπούλου, Ἀθῆναι

ΔΩΡΕΑΙ

Ἀνώνυμος συνεισέφερε διὰ τοῦ «Ἰλισοῦ» δρχ. 1.000 ὑπὲρ τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας ἐν Ἑλλάδι.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΕΛΑΒΕ Ο «ΙΛΙΣΟΣ»

(Μὲ τὴ σειρὰ λήψεως)

Ἰωάν. Βασιλείου: Ἕνα ταξίδι στὴν Ἰνδία, Ἀθῆναι 1967.

Λούλα Λιδίκα: Ὁ Κυρίαρχος (Μυθιστόρημα), Ἀθῆναι 1968.

Δημ. Μοιρᾶνος: Τὸ πρόβλημα τῆς ἀξίας εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς πράξεως, Ἀθῆναι 1968.

Δημ. Μοιρᾶνος: Πλάτων, Ἀριστοτέλης καὶ σύγχρονος Φυσική, Ἀθῆναι 1968.

Φίλιππος Κ. Φάλμπος: Συμβολὴ στὴν Σμυρναϊκὴ Βιβλιογραφία, (Ἀνάτυπον), Ἀθῆναι 1967.

κτον. Μίλησε περὶ τῆς ἀνάγκης ἐθνικῆς ἀφυπνίσεως ὅλων τῶν Ἀμερικανῶν, γιὰ νὰ γίνουν ὅλοι συντελεσταὶ τῆς μεγάλης κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως στὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων.

Ἐχρησιμοποίησε τὸν ἥρωα τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ἰρβινγκ Οὐάσιγκτον — τοῦ Ρὶπ Βὰν Βίνκλ — ὁ ὁποῖος εἶχε πέσει σὲ ὕπνο διαρκείας 20 ἐτῶν. Ὅταν ἐξύπνησε, ρώτησε ποιὸς κυβερνοῦσε τὴν χώρα καὶ τοῦ εἶπαν ὅτι λέγεται Γεώργιος. Ἀλλὰ δὲν ἦταν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος τῆς Ἀγγλίας, ἦταν ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Οὐάσιγκτον. Εἶχε κοιμηθῆ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Ἀμερικανικῆς ἐπαναστάσεως. «Τώρα — εἶπε ὁ Κίνγκ — μιὰ ἄλλη ἐπανάστασις συνεχίζεται, ἡ ἐπανάστασις γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, γιὰ τὴν ἐλευθερία, τὴν ἰσότητα, τὴν ἀδελφότητα χωρὶς φυλετικὲς διακρίσεις. Καὶ ὀφείλει ἕκαστος νὰ παραμείνῃ ἄγρυπνος καὶ δραστήριος στὴν διάρκεια καὶ τὴν πορεία τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς».

Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

Νίκη Λαδάκη - Φιλίππου: Ἡ δέσποινα τῶν βηματισμῶν (Ποιήματα), Λευκωσία 1967.

Κωστῆς Μελισσαρόπουλος: Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας, Ἀθῆναι 1968.

Θ. Π. Λαλαπᾶνος: Εὐριπίδου Μήδεια (ἔμμετρη ἀπόδοση στὴ νεοελληνική), Ἀθῆναι 1968.

Μανώλης Πράτσικας: Ὁδοιπορικά. (Ποιήματα), 1968.

Κούλης Κάσης: Εὐαγγέλιο ἀνθρωπισμοῦ, Β΄ ἔκδοση, Ἀθῆναι 1968.

Δημ. Τ. Ἀμτελᾶς: Ἠθική, Ἀθῆναι 1968.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ξεκίνημα (1-2 Ἰαν. - Μαρτ. 1968)

Ἠπειρωτικὴ Ἑστία (189-90, Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 1968).

Κρίκος (207-208 Μάρτ - Ἀπριλ. 1968).

Ὁ Φυσιολάτρης (234-5, Ἀπρίλ. - Μάιος 1968).

Τραπεζικὸς Ἀγών (Ἀπρ. 1968).

Περιοδικὸ Ἑλληνίδων Β. Ἑλλάδος (96, Μάρτ. - Ἀπρ. 1968).

Ὁ κόσμος τῆς ψυχῆς, (206, Ἀπρ. 1968).

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΡΟΤΑΡΥ

Σὲ μιὰ ἐνδιαφέρουσα ὁμιλία του γιὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ Ροταρυ ὁ δημοσιολόγος κ. Διον. Κ. Μαγκλιβέρας, ἀναλύοντας τὶς ἔννοιες τῆς Ἀλήθειας, τῆς Ἠθικῆς, τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων, ἐτόνισεν ὅτι ἡ Ἀλήθεια δὲν βρίσκεται στὸν ἐξωτερικὸ κοσμο, οὔτε εἶναι ἀποτέλεσμα μελετῶν. Ἡ Ἀλήθεια βρίσκεται μέσα μας. Κατ' Ἀριστοτέλην: «Οὐ γάρ ἐστὶ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθὲς ἐν τοῖς πράγμασιν... ἀλλ' ἐν διανοίᾳ».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Β. Βασ., Θεσ/νίκην. Ἀναγράφομεν πάντοτε τοὺς ἀριθμοὺς τῶν τευχῶν τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐξαντληθῆ. Ἐνδέχεται ὅμως κάποτε ἕνας ἀναγνώστης ὅστις ἔχει περισσεῦον ἐξαντληθὲν τεῦχος νὰ μᾶς τὸ ἀποστείλη, ὁπότε σταματᾶ ἡ ἀναγραφή του μεταξὺ τῶν ἐξαντληθέντων. Τόμοι 1959 ὑπάρχουν ἀκόμη, ἀλλα ἐλαχιστοι. Ὁ τόμος τοῦ 1967 δὲν ἐμπεριέχει πλέον τὸ ὑπ' ἀριθ. 49 τεῦχος (Ἰαν. - Φεβρ. 1967) διότι τοῦτο ἔχει ἐξαντληθῆ. Τὸ βιβλίον Κωστῆ Μελισσαροπούλου «Ὁ Ἰησοῦς, ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ Ὀρθολογισμοῦ καὶ τοῦ Μυστικισμοῦ» ἔχει προ πολλοῦ ἐξαντληθῆ. Ἡ «Μυστικὴ Διδασκαλία» τῆς Ἑλ. Μπλαβάτσκυ δὲν ἔχει ἐκδοθῆ ἑλληνιστί.

Λ. Πέτρ., Ἀθήνας. Ὅλα τὰ βιβλία ὅσα λαμβάνομεν τὰ ἀναγγέλλομεν εἰς τὴν στήλην «Νέα Βιβλία» καὶ τίθενται ἀνεξαιρέτως ὑπ' ὄψιν τοῦ κ. Χρ. Ριζοπούλου, ὁ ὁποῖος γράφει ἐπ' αὐτῶν σημειώματα, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον το κρίνει σκόπιμον. Διαβάσατε ὅσα γράφει εἰς σελ. 141 τοῦ προηγουμένου τεύχους, διὰ νὰ κατατοπισθῆτε πληρέστερα. Σχετικὰ μὲ τὰ δημοσιευόμενα στον «Ἰλισὸ» ποιήματα, ἔχομε γράψει καὶ παλαιότερα, ὅτι ὁ «Ἰλισὸς» τὰ ἐκλέγει μόνος του ,ὅσα νομίζει ὅτι θὰ ἐνδιαφέρουν τοὺς ἀναγνώστας του. Προσωπικαὶ συμπάθειαι πρὸς τοὺς ποιητὰς —καὶ γενικὰ τοὺς ἀρθρογράφους— δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν.

Ἀνώνυμον. Παραπονεῖσθε ὅτι ὁ «Ἰλισὸς» ποτὲ τίποτε δὲν ἐξηγεῖ πλήρως. Μήπως θέλετε νὰ πῆτε ὅτι ὁ «Ἰλισὸς» δὲν προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλη τὶς ἀπόψεις του ἢ ὅτι δὲν εἶναι μονομερὴς καὶ φανατικός; Ἢ μήπως θέλετε νὰ πῆτε ὅτι δὲν δίδει μασημένη τροφή, ἀλλὰ κεντρίζει τὴν ὄρεξη, ὥστε καθένας μόνος του νὰ σκεφθῆ καὶ νὰ καταλήξη στὰ δικά του συμπεράσματα ἐπάνω στὰ ἀναπτυσσόμενα θέματα; Ποτὲ δὲν ἀρνηθήκαμε νὰ ἀπαντήσομε σὲ ἀπορίες ἀναγνωστῶν. Ἀφοῦ ἀκόμη καὶ σὲ ἀνώνυμες ἐπιστολὲς —ὅπως ἡ δική σας— ἀπαντοῦμε. Ἀλλὰ γιατὶ δὲν περνᾶτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας; Σωστὰ γράφετε ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ φθάση σὲ μιὰ πνευματικη τελειοτητα καὶ ὅτι ὁ ἴδιος δημιουργεῖ το πεπρωμένο του. Δὲν νομίζομε πὼς ἔχομε ποτὲ γράψει ὅτι δεσμεύεται ἀπο το προπατορικὸ ἁμάρτημα. Ἴσως κάπου ἀλλοῦ νὰ τὸ ἐδιαβάσατε. Περὶ Μωάμεθ ἐγράψαμε τελευταίως στὸ ὑπ' ἀριθ. 54 τεῦχος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ἐκυκλοφόρησε :

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Ἀπὸ τὴν Προϊστορία
μέχρι τὴν Ἀναγέννηση

α΄) Ἡ προσωκρατικὴ περίοδος
β΄) Ἀπὸ τὸν Σωκράτη μέχρι τὸν Χριστιανισμὸ
γ΄) Ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ μέχρι τὴν Ἀναγέννηση

*

ΜΕ 3 ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

*

Δρχ. 50 (Δεμένον δρχ. 70)
Ἀποστέλλεται χωρὶς ἐπιβάρυνσιν
διὰ ταχυδρομικὰ τέλη

ΑΙΟΛΟΥ 70 · ΤΗΛ. 312.322 · ΑΘΗΝΑΙ

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ 25 · ΤΗΛ. 831.768 · ΑΘΗΝΑΙ

ΑΝΔΡΟΜΑΧΗΣ 289 · ΤΗΛ. 968.467 · ΚΑΛΛΙΘΕΑ